

ጉበኛ፤ ሰላይ፡ ተመልካች። የበር ጠባቂ ዘበኛም ጉበኛ ሊባል ይችላል፤ 2ሳሙ. 13፥34፤ ኢላ. 21፥11፤ ሕዝ. 33፥2-9።

ጉብኝት፤ ግዛት። መመልከት። የእግዚአብሔር ፍርድና በረከት ጉብኝት ተብሏል፤ ኤር. 10፥15፤ ሉቃ. 1፥68፤ 19፥44፤ 1ኢጥ. 2፥12።

ጉብጉብ፤ ከብርና ከወርቅ ከሌላም በተሠራ ዕቃ ላይ የሚቀረጽ ክብ የሆነ ጊጥ (ዘጸ. 25፥31፤ 1ነገ. 6፥18፤ መ. 1፥11)፤ በጋሻ ድርባ ላይ የሚደረግ ጉብር ጊጥ፤ ኢዮብ 15፥26።

ጉድጓድ፤ 1. የውሃ ግጠራቀሚያ። ዝናብ በማይገኝባቸው ወራት ውሃን ለማግኘት በዐለታማ መራት ውስጥ ጉድጓድ ይቋረጥ ነበር። ውስጡን ይለቀላቀታል። ጉድጓዱ ሰፊና ጥልቅ ሲሆን፤ ውሃው እንዳይበላሽ አፋን ጠብብ አድርገው ይሠሩታል። የዝናብ ወይም የወንዝ ውሃ ከጥሉት በኋላ በትልቅ ድንጋይ ወይም በሌላ ነገር ይገጥሙታል። የሴፍና ኤርምያስ በባዶ ጉድጓድ ተጣሉ፤ ዘፍ. 37፥22፤ ኤር. 38፥6። በእየሩሳሌም ብዙ ቤተች የውሃ ግጠራቀሚያ ጉድጓዶች ነበሩአቸው፤ 2ነገ. 18፥31። ያዘያን በቋላማው ቦታ ብዙ የውሃ ግጠራቀሚያ ጉድጓዶችን አስቋፍሮ ነበር፤ 2ዜ. መ. 26፥10።

2. የምግጭ ውሃ ጉድጓድ። ወንዝ በሌለበት አካባቢ ውሃ አስኪረፈላቸው ድረስ ይቋፍራሉ። ዙሪያውን በድንጋይ ይክቡታል። በትልቅ ድንጋይም ይገጥሙታል፤ ዘፍ. 29፥2-10። ከላይ ግውጫ ይሠራለታል ወይም ሰው ወርዶ እንዲቀዳ እርከን ያበጅለታል። የአብርሃም ሉሌ ርብቃን ከምግጭ ውሃ ጉድጓድ ስትቀዳ አገኘች፤ ዘፍ. 24፥11-18። ይስሐቅ በጌራራ ብዙ የውሃ ጉድጓዶችን አስቋረጠ፤ ዘፍ. 26፥18-25። ክርስቶስ በውሃ ጉድጓድ አጠገብ

ሴቶች ከጉድጓድ ማግኘት

አንዲት ሳምራዊት ሴት አነጋገረች፤ ዮሐ. 4፥6-7። ኤርምያስ የአምልኮችን ሁኔታ በምግጭ ውሃ ጉድጓድ መስሎ ተናገረ፤ ኤር. 2፥13።

ጠላት፤ ምግጭ ከእበትና ርጥበት ካለው ነገር፤ አፋን ጠለት እድርት የሚባል አምራ፤ ዘሌ. 11፥16። «መርኝ» ይመ.

ጠል፤ ጠቃ ካፈያ፤ ከቀት የፀሐይ መቀት የተነጥ ሌሊት ጊዜ የሚታይ ርጥበት። ጠል ከደመና ይገኛል፤ ምላ. 3፥20። በበጋ ጊዜ በእስራኤል አገር ዝናብ አይጠግምና ጠል ለግብርና አስፈላጊ ነው፤ ዘፍ. 27፥28። ሙሉ 6፥37-40። ጠል ባይገኝ አገር ይጉዳል፤ 2ሳሙ. 1፥21፤ 1ነገ. 17፥1። በምሳሌነት በረከትኝ (ዘፍ. 27፥28)፤ መታደስን (ዘፍ. 32፥2፤ ኢዮብ 29፥19፤ መዝ. 133፥3፤ ኢላ. 18፥4) ሊያመለክት ይችላል።

ጠልሰም፤ ሴቶች ለጊጥ በአንገታቸው ላይ የሚያደርጉት የብር ወይም የወርቅ አሸንክታብ፤ መ. መ. 1፥11።

ጠማማ፤ ቀጥተኛ ያልሆነ። አሳብ ጠማማች እግዚአብሔርን ይንቃሉ፤ ምላ. 14፥2። እግዚአብሔር ለጠማማ ሰው ጠማማ ይሆንበታል። በክፋቱ ይፈርድበታል ግለት ነው፤ መዝ. 18፥26። እግዚአብሔር ጠማማ ያደረገውን ወይም የፈረደበትን መለወጥ አይቻልም፤ መዝ. 7፥13-14።

ጠረቀ፤ በእግር ብረት ወይም በእግር ገንድ አጥብቆ አሰረ፤ ሐ. ሥ. 16፥24።

ጠርሴስ፤ የጠላቅያ ዋና ከተማ። ጳውሎስ በጠርሴስ ተወለደ። በጳውሎስ ዘመን እምስት መቶ ሺህ ያህል ሕዝብ ይኖርባት ነበር፤ ሐ. ሥ. 9፥11፤ 11፥25፤ 21፥39፤ 22፥3። ካ. 6ቤ።

ጠባቂ፤ ሰውን ለመከላከል፤ ወይም የሰውን መብት ለማስጠበቅ በፍርድ ቤት በሕግ መሠረት የሚከራከር፤ ሐ. ሥ. 24፥1-3። ክርስቶስ የምጊራውን ጠባቂ ተብሏል፤ ይህም ስለ ጋጢአታቸው ተላፎ መሞቱን ያስረዳል፤ 1ዮሐ. 2፥1-2። በክርስቶስ ሰላሙኑ፤ በፍርድ አደባባይ ለሚቆሙ ሁሉ መንፈስ ቅዱስ ጠባቂነታቸው ነው፤ ማቴ. 10፥16-20።

ጠባቂ፤ የጦር ሰፈርን፤ አገርን፤ ከተማን፤ ሰበልን፤ ሌላንም የሚጠበቅ ዘበኛ፤ 1ሳሙ. 14፥16፤ 2ሳሙ. 18፥24፤ ማቴ. 27፥65፤ 28፥4-11። ጠባቂዎች ልዩ ግንብ ወይም መጠበቂያ ይሠራላቸው ነበር፤ ኢላ. 21፥8፤ ዕጎ. 2፥1። ነቢያት የእስራኤል ጠባቂዎች ተባሉ፤ ኤር. 6፥17፤ ሕዝ. 3፥17-21። እግዚአብሔር ካልጠበቀ የጠባቂ ትጋት ከንቱ ነው፤ መዝ. 127፥1። ገጽ 252 ይመ.

ጠባይ (ጠባይዕ)፤ ዐመል፤ ግብር፤ ሁኔታ፤ ርም 1፥29። ጠባይ በነገር መለኮት ትምህርት እንደ ባሕርይ ይተረጉማል።

ጠብ፤ በሰዎች መካከል ሊነሣ የሚችል ግጭት፤ 2ነገ. 5፥7። ክርስቲያን ከጠባቂነት መራቅ ከሰጠው ግዳ 6፥19፤ ርም 13፥13፤ 2ጢዮ. 2፥23። ሥዕሉን በሚቀጥለው ገጽ ይመ.

ጠባቂ፣ ዘብ፣ ዘበኛ

የርግውያን ሴቶች ሹሩባ አሠራር

ጠቦት፤ የቦገ ገልገል፤ አ.ላ. 40፣ 11። በፋሲካ ሥርዓት የሚሠጥ እንስሳ፤ ዘጸ. 12፣ 3-21፤ አ.ላ. 53፣ 7። የአጥሬ አውራ ተቃራኒ፤ አ.ላ. 65፣ 25። ቃሉ የፍየልን ገልገል ሊያመለክት ይችላል፤ ዘፍ. 27፣ 9-16።

ጠንቋይ፤ መናፍስትን በመጥራት፣ በድግምት፣ በአስግት፣ በመተት በሌላም የሰውን ሁኔታ ወይም አንድን ነገር ለመለወጥ፣ የሚመጣውን ለመግለጥ የሚሠራ ሰው፤ ዘጸ. 18፣ 11፤ 1ኛው. 28፣ 31 ሐ.ሥ. 8፣ 9-24፤ 13፣ 6-12። «ጥንቆላ» ይመ.

ጠያር፤ ሰጋር፣ ሯጭ ግለት ነው። በተለይም የግመል ሰጋር ጠያር ይባላል፤ አ.ላ. 66፣ 20።

ጠጅ ሣር፤ ጥሩ መወጣ ያለው ሣር። ለተቀደሰ የቅብዓት ዘይት እስራኤላውያን ይጠቀሙበት ነበር፤ ዘጸ. 30፣ 23።

ጠገራ፤ ለክብደት መለኪያ የሚያገለግል፣ ከእርሳስና ከናስ ከሌላም ግዕድን የሚሠራ፤ ዘካ. 5፣ 8። «ክብደት» ይመ.

ጠጉር፤ ጥንት በእስራኤላውያን ዘንድ ጠጉር የውበትና የክብር ምልክት ሆኖ ይቋጠር ነበር። ቡህነት

(በራነት) ደግሞ ይነቀፍ ነበር፤ 2ነገ. 2፣ 23፤ አ.ላ. 3፣ 24። ወንዶችም ሆኑ ሴቶች ጠጉራቸውን አስረዘሙ፤ 2ኛው. 14፣ 26። ጣዖትን እንደሚያመልኩ ሰዎች የጠጉራቸውን ዙሪያ መከርም አልተፈቀደላቸውም፤ ዘሌ. 19፣ 27። ናዝሬዊ ስእሉን እስኪፈጽም ድረስ ጠጉሩን ፈጽሞ አይቋረጥም ነበር። በአዲስ ኪዳን ዘመን ጠጉር ለሴቶች ክብር ሲሆን ወንዶች ቢያስረዝሙት ግን ነውር ነው፤ 1ቱር. 11፣ 14።

ጠፈር፤ በመሬት ዙሪያ ያለው አየርና ሰማይ። ጠፈር በባሕርኝና በደመናዎች መካከል ይለያል፤ ዘፍ. 1፣ 6-7።

ጡብ፤ ከሸክላ፣ ከጭቃ፣ አንዳንድ ጊዜም ከገለባ ጋር በተቀላቀለ ጭቃ የሚሠራ፣ በፀሐይ ወይም በእትን እየተቃጠለ በድንጋይ ፈንታ ለሕንጻ መሥሪያ የሚያገለግል፤ ዘፍ. 11፣ 31፤ ዘጸ. 1፣ 14፤ 5፣ 7።

ጡት መጣል፤ ጡት መጥባትን መተው። ሕጻን ጡት መጥባት ሲተው ዕብራውያን ግብዣ ያደርጋሉ (ዘፍ. 21፣ 8)፣ መሥዋዕትም ያቀርባሉ፤ 1ኛው. 1፣ 24።

ጢም፤ ግንጥል ላይ የሚበቅል ጠጉር፤ በሰማውያን ነገድ የክብር ምልክት፤ ሲላጩትና ሲነጩት ግን የሐዘን ምልክት ነበረ፤ ዕዝ. 9፥3። «ጠጉር»፥ «ላጩ» ይሆ.

ጢሞቴዎስ፤ ጢሞቴዎስ ሐዋርያው ጳውሎስ በልሰጥራን ያገኘው ወጣት ነው። አባቱ የግሪክ ሰው ሲሆን፤ እናቱ አይሁዳዊት ነበረች፤ ሐ.ሥ. 16፥1-3። ሴት እያቱና እናቱ ክርስቲያናች ነበሩ፤ እርሱም ቅዱሳት መጻሕፍትን ተምሮ ነበር፤ 2ጢሞ. 1፥5፤ 3፥14፡15። የጳውሎስ የመንፈስ ቅዱስ ልጅ ነበረ። ሐዋርያው በሄደበት ሁሉ አብሮ ይሄድ ነበር፤ በጳላም ወደ ቆሮንቶስና ወደ ተሰሎንቄ መልእክተኛ ሆነ፤ በኤፌሶንም የሐዋርያው አንደራሴ ሆኖ ቆየ፤ 1ቆሮ. 4፥17፤ 1ተሰ. 3፥1-8፤ 1ጢሞ. 1፥3። በስድስት የጳውሎስ መልእክቶች ላይ የጢሞቴዎስ ስም እንደ አባሪ ደራሲ ተጨምሮ ተጻፈ። ሐዋርያው ጳውሎስ ሁለት መልእክቶችን ለጢሞቴዎስ ጽፎለታል። 1 ጊዜ መታሰሩም ታውቋል፤ ዕብ. 13፥23።

ጳውሎስ መንፈሳዊ ልጅና ዳደኛው ስለሆነው ስለ ጢሞቴዎስ ከፍ ያለ ምስጋና ቢያቀርብም (1ቆሮ. 16፥10፤ ፊል. 2፥19-22፤ 2ጢሞ. 3፥10-11)፤ በእምነቱ እንዲጻና ስለ ወንጌል ሳያፍር መከራን እንዲቀበል፤ ከክፉ የጉልማሳነት ምኞትም እንዲሸሽ አስጠነቀቀው፤ 2ጢሞ. 1፥7-8፤ 2፥22።

የጢሞቴዎስ መልእክት - 1ኛው፤

ጳውሎስ ይህን መልእክት ከመጻፉ ቢያንስ 8 ዓመታት በፊት በኤፌሶን ቤ.ክ.ን መሥርቶ ነበር። ከሮም እስር ቤት ተፈትቶ ሲወጣም፤ ኤፌሶንን እንደገና የጉባዔና ጢሞቴዎስን በዚያች ከተማ እንዲቆይ አድርጎ የሄደ ይመስላል። ዘመት 63 ዓ.ም. ገደማ ይሆናል። በመቆይንያ ወይም በሌላ አገር በመቆየቱ ይህን መልእክት ለእንደራሴው ጻፈ፤ 1፥3-4፤ 3፥14-15። በዚህም ጊዜ በቀርጫስ ለተወው ለቲቶ ተመሳሳይ መልእክት ጻፈ።

አከፋፈል :-

1. የጳውሎስና የጢሞቴዎስ ግንኙነትና አገልግሎት፤ ም. 1።
2. የቤ.ክ. አስተዳደር፤ 2፥1-6፥2።
 - ሀ) የጉባኤ ጸሎት (2፥1-8) እና የሴቶች ድርሻ (2፥9-15)፤
 - ለ) የኤጲስ ቆጶስ (3፥1-7) እና የዲያቆን መስፈርት (3፥8-13)፤ የቤ.ክ. ጠባይና አምልኮ (3፥14-16)፤
 - ሐ) የሐሰት ትምህርት ጠባይ (4፥1-5) እና መፍትሔው (4፥6-16)፤
 - መ) ሰዎችን እንደየዕድሜያቸው (5፥1-2)፤ ባልቲቶችን (5፥3-16)፤ ሽግግሎችን (5፥17-25)፤ አገልጋዮችን (6፥1-2) ስለ መምከርና መምራት።
3. ስለ ልዩ ልዩ ሐሰተኛ ትምህርት (6፥3-5)፤ ከፍቅረ ገዋይ (6፥6-10)፤ ስለ ጢሞቴዎስ አካሄድ

(6፥11-16)፤ ስለ ሀብታሞች (6፥17-19) እና ጢሞቴዎስን ስለ ማበረታታት (6፥20-21)።

የጢሞቴዎስ መልእክት - 2ኛው፤

በ66 ዓ.ም. ገደማ ጳውሎስ እንደገና ተይዞ በሮም የሞት ፍርድ ተፈርዶበት በሰይፍ እንደሚሞት ይጠብቅ ነበር፤ 2ጢሞ. 4፥6-8፡16-18። ሐዋርያው ይህን መልእክት የጻፈው በሚከተሉት ዓላማዎች ይመስላል :- ሀ) ጢሞቴዎስና የኤፌሶን ቤ.ክ. የተላለፈበትን ፍርድ እንዲያውቁ (4፥16፡22)፤ ለ) ብቸኝነት ይሰማው ነበርና አብሮት የሚሠራ ደቀ መዝሙሩ፤ ማርቆስን ይዞ ወደ እርሱ እንዲመጣ (1፥15፤ 4፥9-14፡21)፤ ሐ) የሮም ቄሣር ኔሮ ስደት ባስነሣ ጊዜ ጢሞቴዎስ የወንጌልን ቃል እንዲጠብቅ (1፥13-14)፤ እንዲጻናበት (3፥14)፤ እንዲሰብከው (4፥2) እና በወንጌል ምክንያት ሳያፍር መከራን እንዲቀበል፤ 1፥8፤ 2፥3።

አከፋፈል :-

1. የጳውሎስ ሁኔታና ስለ ጢሞቴዎስ የነበረው ምኞት፤ ም. 1።
2. ጳውሎስ ለጢሞቴዎስ የሰጠው አደራ፤ 2፥1-4፥5። በወታደር፤ በእስፖርተኛና በገበሬ ምሳሌነት መሠረት እንዲጻና (2፥1-13)፤ በከንቱ ክርክር እንዳይጠመድ (2፥14-26)፤ የመጨረሻውን ዘመን ክፋት በተማረው ትምህርትና በቅዱሳት መጻሕፍት ዕውቀት እንዲያሸንፍ (ም. 3)፤ ቃሉን ሁልጊዜ እንዲያስተምር፤ 4፥1-5።
3. የጳውሎስ ሕያው ተስፋ፤ 4፥6-8።
4. ልዩ ልዩ ጥያቄና ሰላምታ፤ 4፥9-22።

ጢሮስ፤ በታላቅ ባሕር ዳር የነበረች የፈንቄ ጥንታዊት ከተማ። ከተማይቱ በባሕር ዳር አጠገብ ባለው ደሴት ላይ በሲዶና ሰዎች ተቋቋረች፤ ኢሳ. 23፥2፡12። ከእስራኤል ልጆች ለአንዱ ለአሴር ብትመደብም፤ እርሱ አልወረሳትም፤ ኢያሱ 19፥29፤ 2ሳሙ. 24፥7። ንጉሥ ዳዊትና ልጁ ሰሎሞን ከጢሮስ ነገሥታት ጋር ይተባበሩ ነበር፤ 2ሳሙ. 5፥11፤ 1ነገ. 9፥10-14፤ 2ዜ.መ. 2፥3-16። ጢሮስ ታላቅ የንግድ ከተማ ነበረች፤ ሕዝ. 27። ነቢያት በጢሮስ ላይ ትንቢት ተናገሩ፤ ኢሳ. 23፤ ኤር. 27፥3፤ ሕዝ. 26-28። የጢሮስ ሕዝብ የኢየሱስን ትምህርት በከተማቸውም ተቀበሉት፤ ማር. 3፥8፤ 7፥24-31። ጳውሎስ ለሰባት ቀን በጢሮስ ተቀመጠ፤ ሐ.ሥ. 21፥3-7። ዛሬ ብዙ ፍርስራሽ ይታይበታል፤ በቦታውም ሹር የምትባል ትንሽ የሊባናስ ከተማ ትገኛለች። ካ. 5ለ።

ጢሮአዳ፤ እስያ በተባለች በሮም ጠቅላይ ግዛት የነበረች ትልቅ ወደብ። ጳውሎስ ጢሮአዳን ጉብኝ፤ ሐ.ሥ. 16፥8፤ 20፥5፤ 2ቆሮ. 2፥12። ዛሬ ከተማይቱ ፈርሳለች። ካ. 7ሰ።

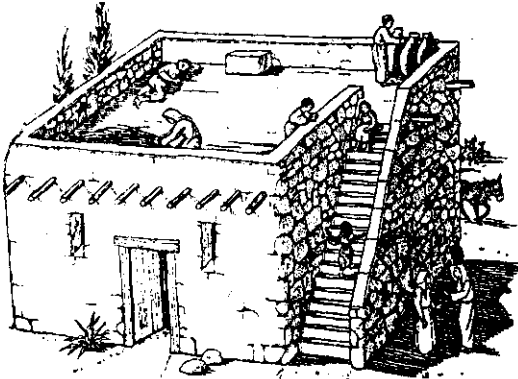
ጢስ፤ የአላት፤ የእግዚአብሔር መገኘትና የፍርድ ምልክት፤ ዘፍ. 19፥28፤ ዘጸ. 19፥18፤ ባባ. 6፥10፡19፡2፤ 19፤ ራእ. 14፥11፤ 15፥8፤ 18፥9፡18።

ጢቅ አለ፤ ምራቅን ተፋ፣ ተጸፈ ወይም ናቀ፤ ሚሊ. 1፣13።

ጢባርዮስ፤ «ቁዣር» ይሙ.

ጢንጦ፤ የርስት ድርሻ። አንድ መራት ሲከፈል እያንዳንዱ ክፍል ጢንጦ ይባላል፤ ፍት 4፣3።

ጣርያ (ጣራ)፤ የቤት ባጥ፤ መ.መ. 1፣17። «ቤት» ይሙ.

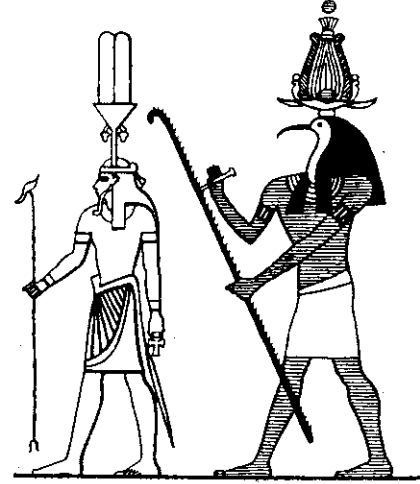

ሰንነት ያለው ቤት

ጣት፤ ከእጅና ከእግር የሚወጣ አነስተኛ የአካል ክፍል፤ ዘጸ. 29፣12፤ 1ዜ.መ. 20፣6፤ ዮሐ. 8፣6፤ 20፣25፣27። አንድ ድንቅ ወይም አዲስ ነገር በእግዚአብሔር ሲፈጸም የእግዚአብሔር ጣት እንዲደረገው ስለሚገለጽ፣ አላቡ ከዚህ የበለጠ ግድረግ የሚችል መሆኑን ያሳያል፤ ዘጸ. 8፣19፤ 31፣18፤ መዝ. 8፣3፤ ዳገ. 5፣5፤ ሉቃ. 11፣20።

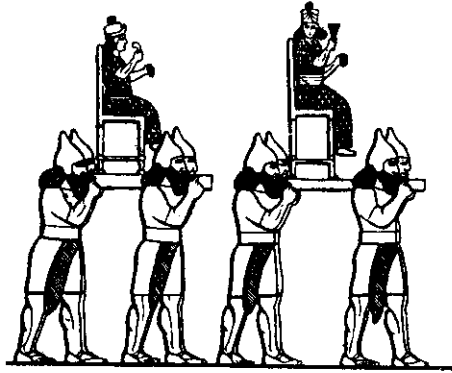
ጣውንት፤ ተቃዋሚ፣ ጉባን። ለአንድ ወንድ 2 ሚስቶች ቢኖሩት፣ አንድ ለሁለተኛዋ ጣውንት ናት፤ እንደዚሁም ሌት ባጋን ፈትታ ሌላ ባል ብታገባ፣ አንዱ ለሌላው ጣውንት ነው። ስለዚህም ፍናናና ሐና ጣውንቶች ነበሩ፤ 1ላመ. 1፣6።

ጣዖት፤ ከእንጨትና ከቀለጡ ግዕድናት የተሠራ የማምለኪያ ምስል። አሕዛብ ብዙ ዓይነት ጣዖት እየሠሩ ለአማልክታቸው ሰንዱ፤ ኢሳ. 2፣8። እስራኤላውያንም ጣዖትን ሠርተው አመለኩ፣ በዚህም እግዚአብሔር ተቋጣቸው፤ ዘጸ. 32፣1-10፤ መሳ. 2፣11-14፤ 2ነገ. 17፣7-18፤ 21፣11-12። ብዙ ጊዜ ጣዖትን ማምለክ ከወሲባዊ ግንኙነት ጋር የተያያዘ ነበር፤ 1ነገ. 15፣12፤ ሮም 1፣23-25። ጣዖት ራሱ ሕይወት የለውም፤ ገደልም የለውም፤ መዝ. 114፣12-15፤ 1ቆሮ. 8፣4። ሆኖም ጣዖትን ማምለክ አእምሮን ያሳውራል (ኢሳ. 44፣18-20)፤ ያስነውራል (መዝ. 114፣16)፤ ከአጋንንት ጋር አንድ ያደርጋል፤ 1ቆሮ. 10፣20። www.ethiopianorthodox.org ከኃጢአት (ማቴ. 9፣2-6)፣ ከጠላት የመዳን መግለጫ ነው፤ ኤር. 30፣17። እስራኤል

የግብጽ አማልክት

ምእመናንም ከጣዖት መራቅ እንደሚገባቸው ታዝዘዋል፤ 1ቆሮ. 10፣14-22፤ 1ዮሐ. 5፣21። እግዚአብሔር ከሰጠን ውጭ ሌላ ነገር እንዲኖረን መመኘት ጣዖት ነው፤ ኤራ. 5፣5። «ምስል» ይሙ.

የመስጴጦምያ ጣዖታት

ጣፍናስ፤ በሰሜን ግብጽ የነበረ ትልቅ የተመሸገ ከተማ። የይሁዳ ሰዎች ኤርምያስን ወደ ጣፍናስ ወሰዱት። ኤርምያስ ናቡከደነፆር በጣፍናስ ዙፋኑን እንደሚያኖር ትንቢት ተናገረ፤ ኤር. 43፣7-10፤ ሕዝ. 30፣18።

ጤና፤ በጠቅላላው የሰው ሁኔታ መልካም ሲሆን ጤና ይባላል። ብዙ ጊዜ ከሰሸታ መራቅንና መዳንን ያመለክታል፤ ማቴ. 9፣12። ጤና ከሰው መንፈሳዊ ሁኔታ ጋር (መዝ. 38፣3)፣ በአካባቢም ካሉ ሰዎች ሁኔታ ጋር የተያያዘ ነው፤ ምሳ. 12፣18፤ 16፣24። ጤና ከኃጢአት (ማቴ. 9፣2-6)፣ ከጠላት የመዳን መግለጫ ነው፤ ኤር. 30፣17። እስራኤል

እንደ ሙሉ ሕግ ትእዛዝ ሲኖሩ ለምሳሌ ተላላፊ በሽታ ከያዛቸው ሰዎች በመለየት (ዘሌ. 13፡1-8)፣ ጽዳትንም በመጠበቅ (ዘሌ. 11፡39-40፣ 13፡47-58፣ 14፡33-53፣ 15፡1-33፣ ዘዳ. 23፡13) ከብዙ በሽታ ይድኑ ነበር። «በሽታ»፣ «ፈውስ» ይሆናል።

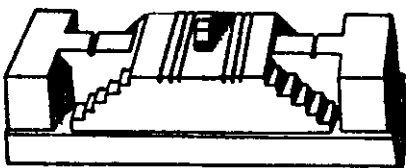
ጤና አዳም፤ ጥሩ ሽታ የሚሰጥ ተክል። በላዩ ላይ መድኃኒት ውስጥ ይጨመር ነበር፤ ሉቃ. 11፡42።

ጤዛ፤ ከዝናም በኋላ፣ ወይም በጠል ወራት ጊዜ በሣርና በቅጠል ላይ ታቁር (ተቋጥሮ) የሚገኝ ውሃ። የማስተማር ዘዴ ምሳሌ ሆኖ ተጠቅሷል፤ ዘዳ. 32፡2።

ጤግሮስ፤ ከዓድን የወጣ ወንዝ፤ ዘፍ. 2፡10-14። በመስጴጦምያ ካሉ ሁለት ታላላቅ ወንዞች አንዱ ነው፤ ርዝመቱ 1840 ኪ.ሜ. ነው። ካ.1ሌ።

ጥላ፤ በብርሃን ጊዜ የሚታይ አምሳል ግርዶሽ። በምሳሌነት ከሚጎዳና ከሚያስፈራ ነገር መከላከያና መጠለያ፣ መጠበቂያም (መዝ. 17፡8፣ ኢሳ. 30፡3)፣ ቶሎ ለሚያልፍና ለሚለወጥ ነገር መግለጫ (1ዜ.መ. 29፡15፣ ያዕ. 1፡17)፣ ወደ ፊት ለሚመጣ ነገር ተቀዳሚ ምሳሌና ስም በመሆን ይነገራል፤ ቆላ. 2፡17፣ ዕብ. 8፡5፣ 10፡1። ለሞትም መግለጫ ሆኖ ተጠቅሷል፤ መዝ. 23፡4፣ አሞጽ 5፡8።

የጥላ ስፍራ ሰዓት፤ የፀሐይ ብርሃን በደንብ ሲታይ ላይ ላይ መስመርና ምልክት ባለበት እንጨት ወይም ድንጋይ ጥላን በመጣል ሰዓት ይለካ ነበር፤ 2ገ. 20፡11፣ ኢሳ. 38፡8።

የግብጽ የጥላ ሰዓት

ጥል፤ መጸየፍ፣ መጣላት፣ በሰው ላይ ክፉ ነገርን ማሰብ፣ የፍቅር ተቃራኒ፤ ምሳ. 10፡12፣ 15፡17። እንደ ነፍስ ገዳይነት ይቁጠራል፤ ዘዳ. 19፡11-13፣ 1ዮሐ. 3፡15። የሚጠላንን ሰው እንድንወድ ታዘዘናል፤ ዘጸ. 23፡5፣ ማቴ. 5፡43-45። ሰውን እንዳንጠላ እግዚአብሔር አዝዟል፤ ዘሌ. 19፡17። ጥል የሥጋ ሥራ ነውና በእማኞች ዘንድ መገኘት ከቶ አይገባውም፤ ገላ. 5፡20፣ ቲቶ 3፡3፣ 1ዮሐ. 2፡9፣ 4፡20። ኃጢአት ወደ ዓለም ስለገባ የጥል ጊዜ አለ፤ መዝ. 3፡8። ለምሳሌ ምእመናን ሌላ ሃይማኖት የሚሰጡትን መቀበል ቀርቶ ሰላምም ሊሉአቸው እንኳን

አይገባቸውም፤ 2ዮሐ. 10። ደግሞም ሌላ ዓይነት ጥል አለ። ሰው ዘመዶቹን ካልጠላ የክርስቶስ ደቀ መዝሙር ሊሆን አይችልም፤ ሉቃ. 14፡26። ይህ ማለት ከዘመዶች ይልቅ ክርስቶስን መውደድ፣ ክርስቶስንም ማስቀደም ማለት ነው፤ ማቴ. 10፡37። ደግሞም ዘፍ. 29፡30-31፣ ሉቃ. 16፡13 ይሆናል። እንደዚሁም «የዕቅብን ወደድሁ ዓሳውን ጠላሁ» ሲል እግዚአብሔር ለዓለም የሰጠውን ተስፋ በበጥሩ በዓሳው ሳይሆን፣ በየዕቅብ በኩል ለማስተላለፍ እንደፈቀደ ያመለክታል፤ ሚሊ. 1፡2፣ ሉቃ. 1፡33፣ ሮም 9፡13።

ጥልቅ፤ ወደ ታች የራቀ፣ የጠለቀ፣ የተሰወረ ያልተገለጠ ማለት ነው። ቃሉ ለውሃዎች (ዘፍ. 1፡2፣ 49፡25)፣ ለብስጭት ሁኔታ (መዝ. 71፡20)፣ ለልብ ስሜት (መዝ. 130፡1)፣ ሙታን ለሚገኙበት (ሮም 10፡7)፣ የማይታዘዙ መናፍስት ለሚወሰኑበት (ሉቃ. 8፡31፣ ራእ. 9፡1-2፣ 20፡3)፣ ተመርምሮ ለማይገኝ ነገር ሁሉ ይነገራል፤ ሮም 11፡33።

ጥልፍ፤ በጨርቅ ላይ በተቀለመ ክር ተሰፍቶ የሚጨመር ጊጥ። ለቤተ መቅደስ መጋረጃዎችና ለካህናት ልብሶች ሥራ እግዚአብሔር ለጠላፊዎች የተለየ ችሎታና ጥበብ ሰጣቸው፤ ዘጸ. 26፡36፣ 27፡16፣ 28፡39፣ 35፡35፣ 38፡23፣ 39፡29። «ተግባር እድ» ይሆናል።

እንዲት ሴት ጥልፍ ስትጠልፍ

ጥመት፤ ከፋት፣ ቅን አለመሆን፤ መዝ. 37፡7።

ጥም፤ ለውሃ፣ ለእግዚአብሔር በረከት ወይም እግዚአብሔርን ለማግኘት የሚነሣጣ ጥልቅ ፍላጎት፤ ዘጸ. 17፡3፤ መዝ. 42፡2፣ መላ. 15፡18፣ ማቴ. 5፡6፣ ዮሐ. 4፡13-15፣ 6፡35፣ 7፡37፣ 19፡28፣ ራእ. 7፡16።

ጥምቀት፤ ጥምቀት የተለያየ ነው። በውሃ፣ በመንፈስ ቅዱስ፣ በሥቃይም መጠመቅ አለ፤ ሉቃ. 3፡16፣ 12፡50። ጥምቀት የሚከተሉትን አሳቦች ይይዛል። 1. መንጸት፤ ማር. 1፡1-4፣ ዮሐ. 3፡22-25፣ ሐ.ሥ. 22፡16፣ ቲቶ 3፡5። 2. መለጠጥ፤ ማር. 1፡4-8፣ ሉቃ. 3፡7-14፣ 1ጴጥ. 3፡18-22። 3. መተባበር፤ 1ቆሮ. 1፡13፣ 10፡2፣ ገላ. 3፡27፣ ሮም 6፡3-4።

የዮሐንስ ጥምቀት ወደፊት የሚመጣውን ያመለክት ነበር፤ ማቴ. 3፥11-12።

የክርስቲያን ጥምቀት የተፈጸመውን የክርስቶስን ሥራ ያሳስባል፤ ሮም 6፥3-4። ሰው በአብ፣ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ ስም ይጠመቃል፤ ማቴ. 28፥16-20።

በሐ.ሥ. «በኢየሱስ ክርስቶስ ስም ተጠመቁ» የሚለው፣ ሉቃስ የጲጥሮስን ትእዛዝ በሙሉ ሳይሆን በአጭሩ የጻፈው መሆኑን ያመለክታል። ሐዋርያት፣ አማኙ ከሥላሴ አካላት ጋር ግንኙነት እንዳለው ስለሚያውቁ የክርስቶስን ትእዛዝ አሟልተው የፈጸሙ መሆናቸውንም መረዳት አያስቸግርም፤ ሐ.ሥ. 2፥38። ሰው በኢየሱስ ክርስቶስ ስም ሲያምንም ኢየሱስ ክርስቶስ ፍጹም አምላክና ፍጹም ሰው ሆኖ የአብ አንድያ ልጅ፣ እንደዚሁም መንፈስ ቅዱስን ሰጭ መሆኑን ያምናል። ይህም በጲጥሮስ ስብከት ግልጥ ሆኗል፤ ሐ.ሥ. 2፥33-36። ይህን አውነት የማይቀበል መንፈስ ቅዱስን መሳደብ እንዳይሆንበት መጠንቀቅ አለበት፤ ማቴ. 12፥31-32። እንግዲህ «በክርስቶስ ስም መጠመቅ» ሥላሴን (ሦስቱን አካላት) እና ግብራቸውን ያጠቃልላል።

የመንፈስ ቅዱስ ጥምቀት በበዓል ገምሳ ዕለት በቤ.ክ. ተደረገ (ሐ.ሥ. 1፥5፤ 2፥1-4)። ከዚያ ጊዜ ጀምሮ ምእመናን ሁሉ በክርስቶስ ሥራ ከክርስቶስ አካል (ቤ.ክ.) ጋር አንድ በመሆን በቤ.ክ. ላይ የወረደውን መንፈስ ቅዱስ አብረው ይካፈላሉ፤ 1ቆሮ. 12፥13፤ ቲቶ 3፥3-5።

ክርስቶስ ሲጠመቅ የውሃና የመንፈስ ጥምቀት የተያያዘ ነበር፤ ይህም ለእኛ ምሳሌ ነው፤ ሉቃ. 3፥21-22፤ ሐ.ሥ. 2፥38፤ ቲቶ 3፥5። የመንፈስ ቅዱስ ጥምቀት የውሃን ጥምቀት ሊከተል ወይም ሊቀድም ይችላል፤ ሐ.ሥ. 8፥4-17፤ 10፥44-48።

ጥምቀት ከክርስቶስ ጋር አንድ ያደርገናልና በዚህ መሠረት ከኃጢአት እንደተለየን ቁጥረን በአዲስ ሕይወት እንኖራለን፤ ሮም 6፥1-11።

በቤ.ክ. ሊቃውንት የማይስማሙባቸው ነገሮች አሉ። ከእነዚህም ጥቂቶችን በአጭሩ እንገልጻለን።

1. አንዳንዶች ጥምቀት የሚለው ቃል በውሃ ውስጥ ማጥለቅን ያሳያል ሲሉ፣ ሌሎች ደግሞ «ማፍሰስ» የሚለው ቃል የጥምቀትን ምሥጢር ያመለክታል ይላሉ፤ ሐ.ሥ. 2፥33።
2. አንዳንዶች ማር. 16፥16 ና ሌላም ክፍልን ጠቅሰው ሰው ሳያምን ሊጠመቅ አይገባም ይላሉ። እንደዚሁም ሌሎች በብ.ክ. ዘመን ሕፃናት ተገረዙ፤ ስለዚህ ልጆች እንደ እግዚአብሔር ሕዝብ ተቋጥረው እግዚአብሔር የቃል ኪዳን አባሎች አድርጓቸዋልና (ዘፍ. 17፥7፤ ሮም 4፥11፤ ገላ. 3፥29፤ ቆላ. 2፥11-12፤ 1ቆሮ. 7፥14) ሊጠመቁ ይገባቸዋል ይላሉ፤ ሐ.ሥ. 2፥39፤ 16፥15-33።
3. በዚያም ሆነ በዚህ ጥምቀት አስፈላጊ ነው፤ በረከቱ በክርስቶስ ከመንፈስ ቅዱስ ነውና። ተጠማቂው በረከትን የሚያገኘው

በተለይ የቃል ኪዳን ተስፋ ስለታተመበት ነው በማለት ሊቃውንት በአሳብ ይለያያሉ።

ኢየሱስ «የምጠመቃት ጥምቀት አለችኝ» ሲል ሞቱን አመለከተ፤ ሉቃ. 12፥50፤ ማር. 10፥38-45፤ ዮሐ. 18፥11። ሞቱን በጥምቀት ይመስላል። ምክንያቱም ሰው በጥምቀት ከፊተኛው አሳዛኝ ኑሮ ስለሚለይና ወደ አዲስ ሕይወት ስለሚገባ ነው፤ ሮም 6፥3-4። ክርስቶስ ከሞቱና ከትንሣኤው በኋላ ሰዎችን በመንፈስ ቅዱስ እንደሚያጠምቃቸው ስለሚያውቅ ሥራውን ለመፈጸም ይመኝ ነበር፤ ዮሐ. 7፥39፤ ሉቃ. 12፥49-50። ክርስቶስ በእሳት ያጠምቃል ማለት ይፈርዳል፤ በሰዎች መካከል ያለውን ልዩነት ይገልጻል፤ ከፋትንም ያጠፋል፤ ሉቃ. 3፥16-17፤ 12፥49-53።

ጥምድ፤ «ቀንበር» ይመ. ጥሩር፤ ከብረታ ብረት ወይም ከቆዳ የሚሠራ ከአንገት እስከ ጉልበት የሚለበስ የጦር መሣሪያ መካካለያ፤ 1ሳሙ. 17፥5፤ 1ነገ. 22፥34፤ ነህ. 4፥16። የጽድቅ ምሳሌ ነው፤ ኤፌ. 6፥14-15። «የጦር መሣሪያ» ይመ.

ጥሪ፤ «መጥራት» ይመ. ጥራኮኒዶስ፤ በግሪክ ቋንቋ ጥራኮኒዶስ ማለት ሸካራማ ማለት ነው። ከደማስቆ በስተደቡባዊ ምሥራቅ የሚገኝ ቦታ። ፊልጶስ በጥራኮኒዶስ ገዥ ነበረ፤ ሉቃ. 3፥1። አሁን በሶርያ ውስጥ ይገኛል። ካ. 5ሐ።

ጥራጥራ፤ እንደ አተርና ባቄላ ያለ ልዩ ልዩ ዘር፤ ዳን. 1፥12-16።

ጥርስ፤ በአፍ ውስጥ ያለው የምግብ ማድቀቂያ። ጥርስ ማለት ግፍን (ምሳ. 30፥14)፣ ጥርስን ማጥራት ራብን (አሞጽ 4፥6)፣ ጥርስ ማፋጨትም ቅጣጥና ፍርድን (ማቴ. 8፥12) ያመለክታል።

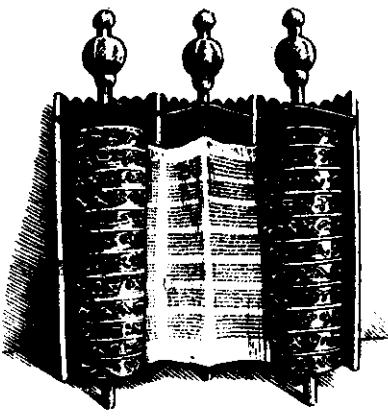
ጥርስ ማፋጨት፤ ቅጣጥን (ኢዮብ 16፥9)፣ ጥላቻን (መዝ. 37፥12)፣ መጉምጀትን (መዝ. 112፥10)፣ ጽኑ ሥቃይን ያሳያል፤ ማቴ. 8፥12፤ 13፥42፤ 25፥30።

ጥርጥር፤ የእምነት ጉድለት፤ ማቴ. 14፥31። አማኙ ያለ ጥርጥር በክርስቶስ ማመን (ማቴ. 28፥17፤ ዮሐ. 10፥24)፣ መመራት (ሐ.ሥ. 10፥20፤ 11፥12)፣ መጸለይ (ማቴ. 21፥21) አለበት። ማናቸውንም ነገር ተጠራጥሮ ቢያደርግ ኃጢአት ይሆንበታል፤ ሮም 14፥23። «ኑፋቂ» ይመ.

ጥሻ (ጣሻ)፤ ሥርና ቅጠል የበዛበት ቦታ። የሽፍታ ማደሪያና መዋያ ነው፤ 1ሳሙ. 23፥15-16።

ጥቅልል፤ ከደንገል በተሠራ ወረቀት ወይም በብራና ከተጻፈ በኋላ በሁለት በትሮች የሚጠቀለል መጽሐፍ። የቅጠል ዓይነት መጻሕፍት እስከ 100 ዓ.ም. ገደማ ለልተሠሩም ነበርና መቅ. መጽሐፍ ሲል የተጻፈው ገደብ ያመለክታል። የጥቅልል ርዝመት

እስከ ዐሥር ሜትር ሊደርስ ይችላል ነበር። ጽሕፈቱም በዐምዶች ላይ ነበረ፤ እ.ሳ. 34+4፤ ኤ.ር. 36+2:20-23፤ ሕዝ. 3+1-3፤ ሉቃ. 4+17-19፤ 2ዮሐ. 12፤ ራእ. 5+1:2፤ 2ጢዮ. 4+13። «ጽሑፍና ጽሕፈት» ይህ.

የመጽሐፍ ጥቅልል

ጥበብ፤ ግስተዋል። ዘይ። ግንኛውንም ነገር ለግጥኛት የመመርመር ችሎታ። የሥራ ችሎታ ያላቸው ጥበበኞች ይባላሉ፤ ዘጸ. 31+2-5፤ ሕዝ. 27+8:9።

በተለይም አስተዳዳሪዎች ሕዝብን እንዲመሩ ጥበብ ያስፈልጋቸዋል፤ ዘጸ. 34+9፤ 2ሳሙ. 14+20፤ 1ነገ. 3+9:12፤ 4+29። ጽዱም ጥበብ ያለው እግዚአብሔር ብቻ ነው፤ እ.ሳ. 31+2፤ ዳገ. 2+20-23። እርሱ ሁሉን እንደ ጥበቡ ያደርጋል፤ ምሳ. 3+19፤ ሮም 11+33-36። ከሁሉ በላይ ጥበብ የተገለጠው በክርስቶስ ነው፤ ምሳ. 8፤ 1ቆሮ. 1+24:30:31፤ ቶላ. 2+2:3። ሰው እግዚአብሔርን በመፍራት ጥበብን ያገኛልና በእግዚአብሔር መንገድ ይራመዳል፤ መዝ. 111+10፤ ኢዮብ 28+28፤ ያዕ. 1+5። ሆኖም የተማሩ ለዎች ጥበብ ከእግዚአብሔር ጥበብ ጋር ሲመዘን እንደ ምንም አይፈጠርም። ሰው ጥበበኛ ነኝ (ሊላም በእግዚአብሔር ዘንድ እንደ ደንቆር ነው፤ ሮም 1+22፤ 1ቆሮ. 1+19-30፤ 3+19:20፤ ያዕ. 3+13-17። ጥበብ ከመንገዱ ቅዱስ ስጦታዎች አንዱ ነው፤ 1ቆሮ. 12+8።

ጥበብ፤ መጽሐፈ ጥቅል ገጽ ስለሞን ጽርታል የተባለው፤ ጭብን ጥቅም የሚገልጽ መጽሐፍ ነው። የጽሑፍ ጭብ ለክ.ክ. ከብ.ክ. መጻሕፍት ደርጎሮው ይቀበሉታል።

ጥብር ያደራሽ፤ በገሌላ ጃሕር ጻር በምዕራብ በኩል በ20 ዓ.ም. ገደማ በዳርድስ አገቲኔስ የተሠራ ከተማ። የመቃብር ቦታ ከሆነ በኋላ አይሁድ እንደ ርኩስ ስለፈጠሩት በተብርያድስ ለመጽሐፍ ረቀቆች አልነበሩም። ኢዮሱስ ወደዚህ ከተማ የገባ መሆኑ አልተጻፈም። ዛሬ የገሌላ ዋና ከተማ ነው። ካ.5ላ።

ጥብሳት፤ (ጠባላ)፤ ትኩሳት ያለበት በሽታ፤ ዘጸ. 28+22። በእሳት ምክንያት የሚሆን ጥብሳትም ሊሆን ይችላል። «በሽታ» ይህ.

ጥና፤ የዕጣን ግጠኛ ዕቃ። ካህኑ የእሳት ፍም ጨምሮ ዕጣን ያጥንበታል፤ ዘሌ. 16+12፤ ዘጉ. 16+46። በሙሉ ዘመን ጥና ከናስ (ዘጉ. 16+39)፤ በኋላም ከወርቅ ይሠራ ነበር፤ 1ነገ. 7+50፤ ራእ. 8+3-5። ናዳብና አብዩድ ያልተፈቀደውን እሳት በጥናዎቻቸው ስለወጡ ተቀሙት፤ ዘሌ. 10+1:2። ቆረና ወገኖቹ እንዲሁም ንጉሥ ዮሴፍን ሳይገባቸው ጥና ይዘው ስላጠኑ ተቀሙት፤ ዘጉ. 16+16-35፤ 2ዚ.መ. 26+16-20።

ጥንቂላ፤ እግዚአብሔር ባለፈቀደው መንገድ መንፈሳዊ ኃይልን መረጋገጥ። ከጥንት ጀምሮ ጥንቂላ የታወቀ ነው፤ ጠንቋዮች የነገሥታት አግካሪዎች ነበሩ፤ የእግዚአብሔርንም ሥራ ተገዳድረዋል፤ ዘጸ. 7+8-22፤ ኢሳ. 19+3፤ ዳገ. 2+2። በከነዓን ምጥርተኛ፤ ሞራ ገላጭ፤ ለስግተኛ፤ መተተኛ፤ በድግምት የሚጠነቅቅ፤ መናፍስትን የሚጠራና ሙታን ላቢ ጠንቋይ ይገኙ ነበር። ሥራቸው ይመሳሰላል። እነዚህም ርኩስ መንፈስንና የሙታንን መናፍስት በመጠየቅ ምሥጢራውያን አስግትን በመድገም፤ ለዩ ለዩ መሥዋዕትን በማቅረብ፤ የእንስሳትን ሆድ ዕቃና ሌሎች ነገሮችንም በመመልከት የሚመጣውን ነገር ይናገሩ፤ ጠላቶቻቸውን ይጉዳዩ ወዳጆቻቸውን ይጠብቁ ነበር፤ ዘጸ. 18+9-14። በየአርእስቱ ይህ.

እስራኤላውያን በጠንቋዮች መንገድ እንዳይሄዱ ተከለከሉ። ጠንቋዮችንም እንዳይጠፉ ታዘዙ፤ ዘጸ. 22+18፤ ዘሌ. 20+27። እንደ አካላዊያን ያሉ እውነተኛ ገንዘብ አስገዳጅቶ (2ነገ. 23+24)፤ እንደ እነምናስ ያሉት ገን ራሳቸው ይጠነቅቁ ነበር፤ 2ነገ. 21+6። ሳላል በመጀመሪያ ጠንቋዮችን አጠፋ፤ ዘጸላ ገን መናፍስት ጠሪ በመጠየቅ እግዚአብሔርን አስቂጣ፤ 1ሳሙ. 28+3-19።

በሙቅ. የተገለጠ አንዳንድ የጠንቋይ ሥራዎች፤ (ሀ) በትርን ወደ እሳት መሰጠት፤ (ለ) ውጥ ወደ ደም መሰጠት፤ (ሐ) ሙታንን መጥራት ናቸው፤ ዘጸ. 7+10-11:20-22፤ 1ሳሙ. 28+14።

ሰው እግዚአብሔርን እንጂ ጠንቋይን መጠየቅ የሰው ኃይል በእሱት እንጂ በሙቅ፤ በእስግት፤

በድግምት በሌላም የሚገኝ መሆን የለበትም፤ ሬ.ል. 4+6:7። ምእመናን ከጥንቂላ መራቅ፣ የጥንቂላንም ዕቃ ግቃጠል ይገባቸዋል፤ ሐ.ሥ. 19+19:20፤ ገላ. 5+20፤ ራሊ. 22+15። ምንም እንኳ ብዙ ጠንቋዮች ኃይል ሳይኖራቸው ገንዘብ ለማግኘት ቢያታሉም፣ አንዳንዶች በርኩስ መንገድ ምክንያት ልዩ ኃይል ይኖራቸው ይሆናል፤ ተአምራትንም ያደርጋሉ። የእግዚአብሔር ሰው ገን በመንገድ ቅዱስ ኃይል ሊቃዎማቸው ይችላል፤ ሐ.ሥ. 8+9-24፤ 13+6-12፤ 16+16-18።

ጥንቸል፤ «እንጠት» ይመ.

ጥዝግዜ፤ የተሰለ ሕመም ስሜት፣ የመከራ ምሳሌ ነው፤ መዝ. 69+26።

ጥጃ፤ የላም ልጅ። በብዙ አገሮች ጥጃ የጉልበትና ዘርን የማገኘት ምሳሌ ስለሆነ፣ ሕዝቡ አግልክታቸውን በጥጃ ምስል ሠርተው ያመልኩ ነበር። እርን እስራኤል በጥጃ አማካይነት እግዚአብሔርን እንዲያመልኩ አሰባ። ኢየርብዓም የወርቅ ጥጃዎችን በቤቱልና በጃኔ ልኖረ። አምልኮም ብዙ ዐይነት ዘማዊነትን አስከተለ፤ እግዚአብሔርንም አስቂጣ፤ ዘጸ. 32+1-7፤ 1፡፡ 12+28-30።

የጥበቁ ጣለታት የጥጃ ምስል

ጥጋብ፤ የሥጋ ወይም የጭስ ርካታ፤ ዘፍ. 41+34:53፤ ምላ. 6+30፤ ግር. 8+4። እውነተኛ ርካታ ከእግዚአብሔር ይገኛል፤ መዝ. 17+15፤ 81+16፤ 105+40፤ 107+9፤ 132+15፤ 145+16።

ጥጋት፤ የሌላሰለ፣ ያልታረጠ መራት። የኃጢአተኛ ልብ ምሳሌ ነው፤ ኤር. 4+3:4፤ ሆልዕ 10+12።

ጥፋት፤ በሙቅ ጥፋት ብዙ ጊዜ ለዘላለም ከእግዚአብሔር የመራትንና ከጸጋውም የመውጣትን ሁኔታ ያመለክታል፤ ሬ.ል. 1+28፤ 1ጠ.ጥ. 6+9። ይሁዳና የዐመፅ ሰው የጥፋት ልጆች ተብለዋል፤ የሐ. 17+12፤ 2ተሰ. 2+3።

የጥፋት ርካታ፤ «ርካታ» ይመ.

የጥፋት ውሃ፤ በናገ ዘመን የነበረ ህያዥ።

የሰው ክፋት ሲበዛ፣ የልቡ አሳብና ምኞት ሲከፋ እግዚአብሔር ሰውን ሊያጠፋ ወስነ። ናገ ግን በእግዚአብሔር ፊት ሞገስን አገኘ፣ በእግዚአብሔርም ትእዛዝ መርከብን ሠራ፣ የጥፋት ውሃ በምድር ላይ ሲመጣ ናገ ቤተሰቡና ወደ መርከቡ ያስገባቸው እንስሳት ዳኑ፤ ሌሎች ግን ጠፉ። ምድር ሁሉ ከአንድ ዓመት በላይ በውሃ ተሸፈነ። አንዳንዶች ዓለም ሁሉ፣ ሌሎች ደግሞ ለናገ ይታይ የነበረው ምድር ሁሉ ተሸፈነ ብለው ይተረጉማሉ። ነገር ግን አብዛኞች በናገ ዘመን እንደሆነ እንዲሁ በክርስቶስ መምጣት ይሆናል ስለሚሉ፣ ዓለም ሁሉ ነው በሚለው አሳብ ይሰማግሉ። ታሪኩ በዘፍ. 6+5-8+18 ተጽፏል። ከጥፋት ውሃ በኋላ እግዚአብሔር ዓለምን እንደገና በውሃ እንዳያጠፋ ቃል ኪዳን ሰጠ፤ ዘፍ. 8+20-9+17። የጥፋት ውሃ የዓለም መወረሻ ፍርድ ምሳሌ ነው፤ ግቲ. 24+37-39። ጴጥሮስም እንደገለጠው ውሃው የጥምቀት ምሳሌ ተብሏል፤ 1ጴጥ. 3+20:21።

የጦር መሣሪያ፤ ሰው ወደ ጦሮነት ሲሄድ በቤቱ የሚገኘውን መሣሪያ ይዞ ይዘምት ነበር። ቋሚ ወታደር ግን ልዩ የጦር ልብስና መሣሪያ ነበረው። ንጉሥና ከፍተኛ የጦር መኮንን የጦር መሣሪያ የሚሸከምላቸው ጋሻ ጃግራ ነበራቸው። የወታደር መሣሪያ በሁለት ይከፈላል።

1. መመከቻ። አላባሽ አግራ ጋሻ፣ ጋሻ (1፡፡ 10+16:17)፣ የራስ ቀር፣ ገምባሌ፣ ጥሩር፤ 1፡፡ 14። 17+5-7። የተራ ወታደር መመከቻ ከቆዳ የተሠራ ሲሆን፣ የነገሥታትና የጦር አለቆች መመከቻዎች ግን በናስ ወይም በብረታብረት ይሸፈኑ ነበር፤ 1፡፡ 14+27።
2. ማጥቂያ፤ ሰላጤን (ኢዮብ 39+23)፣ ሰይፍ (1፡፡ 17+51)፣ ቀስትና ፍላጻ (ዘፍ. 27+3)፣ ቀጭኔና ካራ (1፡፡ 18+28)፣ ወንጭፍ (መላ.20+16)፣ ጉመድ (ሕዝ. 39+9)፣ ጉራደ (ሕዝ. 5+1)፣ ጦር፣ ጥረ፤ 1፡፡ 17+6:7። ነገሥታት ደግሞ ሠረገሎችን ለጦርነት ያዘጋጁ ነበር (ዘጸ. 14+25)፤ ፍላጻዎችንና ትልልቅ ድንጋዮችን

የቋሚ ወታደሮች የራስ ቀር

የሚወረውሩ መሣሪያዎችንም ይሠሩ ነበር፤ 2ዜ.መ. 26+14:15 «ጦርነት»+ «ጦር ሠራዊት» ይመ.

ጦር ሠራዊት፤ ከመጀመሪያ ጀምሮ ሕዝቦች ስላልተሰማሙ ወደ ጦር ሚዳ መውጣት የተለመደ ሆነ። ታላላቅ መንግሥታትም ብዙ የጦር ሠራዊት ያደራጁ ነበር፤ የጦር ሠራዊት መኩንናት በመንግሥት ዘንድ ታላላቅ ሰዎች ነበሩ። በእስራኤል ኅብረተሰብ ከ20 ዓመት በላይ የነበሩ ወንዶች ሁሉ በጦርነት መሳተፍ ነበረባቸው (ዘኁ. 1+3)፤ ወታደሮች በጭፍራ በሺህና በመቶ አለቆች መሪነት ይሰለፉ ነበር፤ ዘኁ. 31+14። እንዳንዶች ወደ ጦር ሚዳ እንዳይሄዱ ይፈቀድላቸው ነበር፤ ዘዳ. 20+1-9።

የርም ወታደሮች

እስራኤላውያን ከነፃንን ከያዙ በኋላ ጠላት ሲነሣባቸው አንድ መሪ ሰዎችን በሙሉ ለጦርነት ያሰልፋቸው ነበር፤ መላ. 6+33-35፤ 14መ. 11+5-7። ሳሌል ከነገሠ በኋላ ግን ጳጢያ የጦር ሠራዊት

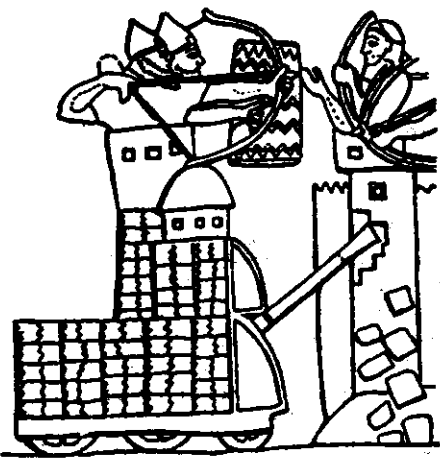
የርም መቶ አለቃ

አዘጋጀ፤ 14መ. 13+2። ጳዊትም ከሊታውያንንና ፈሊታውያንን ለክብር ዘብ ቀጠረ፤ 24መ. 8+18። እስከ ነገሥታት ዘመን ድረስ የእስራኤል ወታደሮች በተለይ እግረኞች ነበሩ (14መ. 4+10)፤ ሰሉሞን ግን ብዙ ፈረሰኞችን ሠረገሱትን ዉመረ፤ 1ነገ. 10+26-29። ወታደሮች በዘመቱ ጊዜ በምርኮ ይተዳደሩ ነበር (14መ. 30+24)፤ ጳጢያ ጦር ሠራዊት ደግሞ ከንጉሠ ማዕድ ይቀለብ ነበር (1ነገ. 4+27)፤ ወታደሮች ለጦርነት ሲወጡ በአንድ ሰፈር ያደራሉ። ሰፈሩም ሁሉን ይጠበቃል፤ መላ. 7+19፤ 14መ. 17+20፤ 25+13፤ 26+5።

የርም ጦር ሠራዊት ዋና ክፍሎች ሌጊዎንና ጭፍራ ይባሉ ነበር። በአንድ ጭፍራ ዐሥር መቶ አለቆች ይገኙ ነበር፤ ማር. 5+9፤ ሐ.ሥ. 10+1፤ 27+1። «ጦርነት»+ «የጦር መሣሪያ» ይመ.

ጦርነት፤ ውጊያ ለመግጠም መሰለፍ። የጥንት ሰዎች ወደ ጦርነት ሲሄዱ፤ በአምላካቸው ፈቃድ እንደሚዘምቱ ያምኑ ነበር፤ 2ነገ. 18+32-35። በእስራኤል አገር ነገሥታት ወደ ጦርነት ከመውጣታቸው በፊት መሥዋዕትን ይወዱ (14መ. 7+8-10፤ 13+8-9)፤ እግዚአብሔርንም ይጠይቁ ነበር። ጦርነታቸውንም የእግዚአብሔር ጦርነት ይሉት ነበር፤ 14መ. 18+17፤ 1ነገ. 22+5-28፤ 2ነገ. 3+11። ወታደሮች በቀንደ መላክት ድምፅ ይጠሩ ነበር (መላ. 3+27፤ 14መ. 13+3)፤ ካህናት መላክት ይነፉ (2ዜ.መ. 13+12)፤ ታቦትም ተሸክመው ወደ ጦርነት ይሄዱ ነበር፤ ዘዳ. 20+1-4፤ ኢያሱ 6+1-21፤ 14መ. 4።

የጦርነት ስልትና ዘዴ ብዙ ዓይነት ነበረ። አንዳንድ ጊዜ ጦርነት በተመረጠ ጀግኖች ይጀመር ነበር፤ 14መ. 17፤ 24መ. 2+14-16። ወታደሮች በድንገት ወደ ጠላቶቻቸው ሲደርሱ እንደሚያሸንፉ

ብዙ ጊዜ ይታያል፤ ዘፍ. 14፣ 15፤ ኢያሱ 11፣ 1-9፤ መላ. 7፣ 19-23። ኢያሱ፣ ሌሎችም በድብቅ ጦርና የተሸነፉ በመምሰል ዘዴ ተጠቀሙ፤ ኢያሱ 8፣ 3-23፤ መላ. 20፣ 20-48። አንድ የጦር ሠራዊት በጦር ጥቃቅ ላይ ጠላት ሲበረታታት፣ ወደ ግንብ ወይም ወደ ተመሽገ ከተማ ይገባ ነበር፤ ጠላቱም ምሽትን ከብብ ሊይዘው ይሞክር ነበር፤ 2ኛው. 20፣ 15፤ 2ገ. 6፣ 24፣ 25፤ ሕዝ. 4፣ 2። ተሸናፊዎች እንደተገደሉ ወይም ባሪያዎች ሆነው እንዳገለገሉ ተገልጧል፤ ዘዳ. 20፣ 16-18፤ አሞጽ 1፣ 6፣ 9፣ 13። በጦርነት የተገኘው ምርኮ ለእግዚአብሔር አርም ካላሆነ በቀር ጦር ሠራዊቱ ይካፈላል፤ ዘጠ. 31፣ 27፤ ኢያሱ 22፣ 8፤ 1ኛው. 30፣ 24፣ 25።

የክርስቶስ ተከታይ እንደ ወታደር ነው። በመንፈስ በኩል ከሰይጣንና ከኃጢአት ጋር ይዋጋል፤ 2ቆሮ. 10፣ 3-5፤ 1ጢዎ. 1፣ 18፤ 2ጢዎ. 2፣ 3-4፤ ያዕ. 4፣ 1፤ 1ኢጥ. 2፣ 11። ዕቃ ጦሩም መንፈሳዊ ነው፤ ሮም 13፣ 12፤ 2ቆሮ. 6፣ 7፤ ኤፌ. 6፣ 11-18፤ 1ተሰ. 5፣ 8።

ጦርነት ከሰው ኃጢአት የተነሣ ወደ ዓለም እንደገባ ግልጽ ነው። እም! «አትገደል» ተብሎ ታዝዷል፤ ሆኖም ዳዎች የሞት ፍርድ እንዲፈርዱ ተፈተደላቸው፤ እስራኤልም ጠላቶቻቸውን እንዲያጠፋ ብዙ ጊዜ ታዘዘ፤ ዘሌ. 27፣ 29፤ ዘኁ. 21፣ 2፣ 3፤ 1ኛው. 15፣ 3። በአ.ክ. ግን የክርስቶስ ፈቃድ የሚፈጸመውና ቤ.ክ. የምትሰፋፋው በመንፈሳዊ እንደ በሥጋዊ ኃይል አይደለም፤ ማቴ. 26፣ 52፤ 2ቆሮ. 10፣ 3-5፤ ኤፌ. 6፣ 12። ሆኖም ጦርነት በዚህ ዓለም የማይቀር መሆኑን ኢየሱስ ተናገረ፤ ማቴ. 24፣ 6። በጦርነትም ምላሌ አስተማረ፤ ሉቃ. 14፣ 31፣ 32። እንግዲህ ክርስቲያን ወታደር ሊሆን ይችላል? አንዳንዶቹ በተለይ ማቴ. 5፣ 43-45 እና 10፣ 23 እየጠቀሱ ክርስቲያን ወታደር ሊሆን አይገባውም ይላሉ። ጠላትን መከላከል እንደሚገባ ፈቀደ (ሉቃ. 14፣ 31፣ 32)፣ ጳውሎስም የክርስቲያን ገርነት ውሱን መሆኑን (ሮም 12፣ 18)፣ መንግሥትም ራሱን በሰይፍ መጠበቅ እንደሚገባው አስተማረ (ሮም 13፣ 1-4) ይላሉ። ቢሆንም ክርስቲያን በጦርነት ሰውን ማደል የሚያሳዝን ነገር መሆኑን ግሰብ ይገዛል። «ጦር ሠራዊት»፣ «የጦር መሣሪያ» ይሆናል።

የጦርነት መጽሐፍ፤ «የያሻር መጽሐፍ» ይሆናል።

ጠቢቅ፤ መጽሐፈ ጠቢቅ ሽግግራው ጠቢቅ በገንጠል በሌሎች ጠቢቅ ወደ አሦር ከተማረከ በኋላ፣ እርሱና ለጁ ጠቢቅ ተቸግረው ባለ እግዚአብሔር በመልእክት ፍፋኤል አማካይነት ረድቶአቸው ከቸግር ሁሉ እንደወጡ የሚተርክ መጽሐፍ ነው። የአርቶዶክሳና የካቶሊክ አብ.ክ. ከብ.ክ. መጻሕፍት ጋር ቁጥረው ይቀበሉታል። ስለ ቤተ መንግሥት መፍረስና መታደስ፣ ስለ የናስ ትግቢት ፍጻሜም ይናገራል፤ ጠቢቅ 14፣ 4-9። የጠቢቅ 4፣ 16ና የማቴ. 7፣ 12 ታል አንድ ነው።

ጠቢቅ፤ ከምያን በመቃዎ በገባላትን የጸገፈ

አሞናዊ፤ ነህ. 2፣ 10፣ 19፣ 20፤ 4፣ 3፣ 7፣ 8፤ 6፣ 1-14፣ 17-19። ካህኑም ኤልያሱብ ከእግዚአብሔር ቤት ጓዳዎች አንዱን ለመኖሪያ ሰጠው፤ ነህምያ ግን አስወጣው፤ ነህ. 13፣ 4-9። በመጽሐፈ ጠቢቅ ከተጠቀሰው ጠቢቅ የተለየ ሰው ነው። *

ጨለማ፤ የብርሃን ተቃራኒ። በምላሌነት ድንቁርናንና አለማስተዋልን (ኢዮብ 37፣ 19፤ ኢላ. 9፣ 2)፣ ክፋትን (2ቆሮ. 4፣ 6፤ 1ዮሐ. 1፣ 5፣ 6)፣ የኩነትን ሁኔታም ያመለክታል፤ ማቴ. 22፣ 13። ደግሞም እግዚአብሔር የማይታይ መንፈስ ስለሆነ መሰወሪያው ጨለማ እንደሆነ ተነገሯል፤ መዝ. 18፣ 9፣ 11።

ጨረር፤ የፀሐይ ብርሃን፣ በተለይ ጥዋትና ማታ የሚታየው ብርሃን ጨረር ይባላል፤ ዕን. 3፣ 4።

ጨረቃ፤ እግዚአብሔር በአራተኛው ቀን ጨረቃን ፈጠረ። ጨረቃ በሌሊት ይሠለጥናል፤ ዘፍ. 1፣ 16። በጨረቃ ወርቅ ይቋጠራሉ። «ወርቅ»፣ «መዛቻ»። ጨረቃ እንደ ፀሐይ የዚህ ዓለም የማይናወጥ ሁኔታ ምሳሌ ነው፤ መዝ. 72፣ 5። ስለዚህ የጨረቃ ወደ ደም መለወጥ (በግርዶሽ ጊዜ) ለዓለም ሰውጥና መጨረሻ ምሳሌ ሆነ፤ ኢዮ. 2፣ 31፤ ማር. 13፣ 24። አንዳንድ የጥንት ሰዎች ጨረቃን ያመለኩ ነበር፤ ኢዮብ 31፣ 26-28።

ጨረባ፤ ትገኛችን ከአየር የምትጠልፍ ወፍ። በብርድ ዘመን ወደ ደቡብ፣ ወደ ሙቀት አገር ትሄዳለች፤ ኢላ. 38፣ 14፤ ኤር. 8፣ 7፤ ምላ. 26፣ 2። «ወርቅ» ይሆናል።

ጨርቃም፤ የሰድብ ቃል፣ ውራጅ ለባሽ፣ የማይረባ፣ ከጉቱ ማለት ነው። ገቀትንና ውርደትን ያመለክታል፤ ማቴ. 5፣ 22።

ጨካኝ፣ ጭካኝ፤ ምሕረት የለለው፣ ሕገ ወጥ፣ ግረኛ፤ ምላ. 11፣ 17፤ ማቴ. 25፣ 24፤ ሉቃ. 19፣ 21፤ ይሁዳ 14-15።

ጨዋታ፤ በዕብራይስጥ መካከል ዘፈን (ኤር. 31፣ 4)፣ እንቅጥልሽና ታሪክ የተለመደ ነበር፤ 1ገ. 10፣ 1፤ ሕዝ. 17፣ 2። ልጆች እንደ ታላላቆች ይጫወቱ ነበር፤ ማቴ. 11፣ 16፣ 17። በግሪክ ዓለም ብዙ ዓይነት የጨዋታ ውድድር ነበረ። በአዲስ ኪዳንም ፋጫና ቡጢ ለምሳሌ ተጠቅሷል፤ 1ቆሮ. 9፣ 24-27፤ 2ጢዎ. 2፣ 5፤ 4፣ 7፣ 8፤ ዕብ. 12፣ 1፣ 2።

የጨዋታ ስፍራ፤ እንደ እስቲድም ያለ ብዙ ሰዎች ቴአትር (ድራማ) ወይም አስፖርት የሚመለከቱበት ጸቃ። ርግውያን በብዙ ከተማዎች የጨዋታ ስፍራዎችን ሠርተው ነበር፤ ሐ.ሥ. 19፣ 29።

ጨው፤ በጥንት ዘመን የጨው ጥቅም ለዩ ለዩ ነበረ።

1. የምገብ ማግረጫ፤ ኢዮብ 6፣ 6።
2. ከእህል ቀርባን (ከመሥዋዕት) ጋር የሚቀርብ፤

ዘሌ. 2+13።

3. ለመድኃኒት ሕዝ. 16+4።

4. የቃለ ኪዳን ግረጋገጫ ዘጉ. 18+19!

2ዜ. መ. 13+5።

5. የጦር ሠራዊት የጠላትን ከተማ ሲያፈርስ አንዳንድ ጊዜ ወና እንዲሆን ጨው ይዘራበታል፤ መላ. 9+45። ጨው የፍርድ ምልክት ነው፤ ዘፍ. 19+26፤ መዝ. 107+34።

6. እንደ ገንዘብ ምንዛሪ ያገለገል ነበር፤ ዕዝ. 4+14። ኢየሱስ ክርስቶስ ደቀ መዛሙርትን የዓለም ጨው ሲል ሰየማቸው ግቲ. 5+13። በዚህ ምላሌ ዓለም በኃጢአት እንዳይበላሽ ክርስቲያኖች እንደሚሠሩ ይገልጻል፤ ግር. 9+50፤ ቆላ. 4+6።

ጨው ባሕር፤ በአቀጣጣጡ ከዓለም ሁሉ ዝቅ ያለ ባሕር። ከታላቁ ባሕር ጠለል 390 ሜትር ያህል ይቀንሳል። ርዝመቱ 80፣ ስፋቱ 15 ኪ.ሜ. ነው። ጨው ስለበዛበት ዓሣ የለበትም። የጨው ባሕር (ዘፍ. 14+3፤ ዘጉ. 34+3፤ ዘዳ. 3+17፤ ኢያሱ 3+16፤ 2ላመ. 8+13፤ 2ገ. 14+7)፣ አንዳንድ ጊዜም በሙቅ. የዓረባ ባሕር ተብሎ ይጠራል፤ ዘዳ. 3+17፤ ኢያሱ 3+16፤ 12+3፤ 2ገ. 14+25። ካ. 2ላ።

ጫጉላ፤ ሙሽራና ሙሽራይት በተጋቡ ጊዜ ለተወሰነ ጊዜ የሚኖሩበት ቤት (ጉጂ)፤ ኢዩ. 2+16።

ጭራሮ፤ ደረቅ እንጨት። ጭራሮ የሚባለው በተለይ ቀጫጭን የሆነና በቁመ የደረቀ፣ ለማገድ የሚያገለግል ነው፤ ሐ.ሥ. 28+3።

ጭራ፤ አጭር ልሳነ ጠብብ ጦር፤ 1ሳመ. 17+6፤ 45። «የጦር መሣሪያ» ይመ.

ጭቃ፤ በጥንት ዘመን የቤት መሥሪያ ጡብ ሸክላና የቤት ዕቃዎች ከጭቃ ይሠሩ ነበር። በአንዳንድ አገሮች ሰዎች ከጭቃ በተሠሩ ሸክላዎች ላይ ይጽፉ

ጸሓፊ በጭቃ ላይ ሲቀርጽ

ነበር፤ ዘፍ. 11+3፤ ዘዳ. 1+14፤ ኤር. 18+4፤ ሕዝ. 4+1።

የጭቃ ስሌዳ፤ በልዩ ልዩ ዓይነት ቅርጽ ጭቃውን ከሠሩና የሚያስፈልጋቸውን ጽሑፍ ወይም ሥዕል ላይደርት ከቀረጹ በኋላ በእሳት ወይም በፀሐይ ያደርቁት ነበር። በእስራኤልና በአቅራቢያዎ ባሉት አገሮች ይህን የመሰሉ ከጭቃ የተሠሩ ስሌዳዎች ከመሬት ውስጥ ተገኝተዋል። እነዚህም ከ3000 ዓመት ከክ.በ. ጀምሮ የተሠሩ እንደሆኑ ተገምቷል፤ ሕዝ. 4+1።

ጭን፤ ሰው መሐላውን ለማጽናት ሲፈልግ እጁን ከሌላው ጭን በታች አድርጎ ይምላል፤ ዘፍ. 24+2፤ 9፤ 47+29። ሰው በቶሎ እንዲሞት ጭን ይሰበር ነበር፤ ዮሐ. 19+31፤ 32።

ጭንቁር፤ በሰውነት ላይ የሚወጣ አደገኛ ተሳስል፤ 2ጠ.ሞ. 2+17። «በሽታ» ይመ.

ጭንጋፍ፤ ያለቀ፣ የወረደ ፅንሰ፤ ኢዮብ 3+16። በምላሌያዊ እነጋገር ታናሽና ክብር የማይገባው ግለትን ያሳያል፤ 1ቆር. 15+8።

ጭንጫ ድንጋይ፤ ውስጡ የማይማስ ወይም ለእርሻ የማይጠቅም ድንጋያማ መሬት፤ ዘዳ. 8+15፤ ግቲ. 13+5።

ጭጋግ፤ በበጋ ወራት እንደ ጥቁር ደመና ያለ መሬትን የሚሸፍን፣ እንደ ደመና ፀሐይን የሚጋርድ፤ ሐ.ሥ. 13+17። የፍርድ ቀን ሁኔታ በጭጋግ ተመስሷል፤ ሰር. 1+15።

ጲንጠቆስጤ፤ በግሪክ ቋንቋ ነምላኛ ግለት ነው። «በዓላት» ይመ.

ጲላጦስ፤ ከ26-36 ዓ.ም. የነበረ የይሁዳ ገዥ። የኢንጫን አገር ሰው ወይም ኢንጫን የተባለ ቤተሰብ ወገን ነው። የርምን ወታደሮች ሰንደቅ ዓላግዎች ወደ ኢየሩሳሌም በማግጣቱ አይሁድን አስተየመ። በጭቆና ገዛ፤ ብዙ ሰዎችን አሳገደለ፤ ሉቃ. 13+1። ከገሊላ ገዥ ከሄሮድስ ጋር ተጣላ፤ ሉቃ. 23+12። አይሁድ ኢየሱስን በትንግት የሞት ፍርድ እንደፈረገው ወቅት ሚስቱም ስለ ኢየሱስ ፍርድ ሁኔታ አስጠነቀቀችው፤ ግቲ. 27+18-19። ጲላጦስ ኢየሱስን ወደ ሄሮድስ በመላክ፣ በየፋሲካው እንደሚደረገው በመጠቀም በመግረፍም ሊያድነው ሞከረ፤ ሉቃ. 23+6-25፤ ዮሐ. 19+1-3። ጲላጦስ ኢየሱስን ገደሕ እንደሆነ ሦስት ጊዜ መሰከረ፤ ሉቃ. 23+4፤ 15፤ 22። የኢየሱስን መንፈሳዊ ሥልጣን ፈራ፤ ዮሐ. 18+33-38፤ 19+7-11። ሆኖም ሁከትን ስለፈራ እጁን ታጠና ፍርድን አንደለ፤ ኢየሱስንም ለሞት አሳልፎ ሰጠ፤ ግቲ. 27+24-26። በአይሁድ አልተደሰተምና የኢየሱስን የክስ ጽሕፈት ለመለወጥ ፈቃደኛ አልነበረም፤ ዮሐ. 19+19-22። ገን ለዮሴፍ የኢየሱስን ሥጋ ፈቀደ፤ ግር. 15+42-47። አይሁድ መቃብሩ እንዲጠቁ ሲለም፣ በራሳቸው ጠባቂዎች አንዱ የባሕር ሰዎች አዘዛቸው፤ ግቲ. 27+62-66። ከዚህ በኋላም ብዙ ሳምራውያንን ያለ ምክንያት ስላስገደለ፣ በ36 ዓ.ም ተከሰሶ ተሻረ፤ በገላ እጁም

እንደጥተ ይተረካል። አንዳንዶችም እምኖ ሞተ ይላሉ።

ጲስድያ፤ ብዙ ሽፍቶችና ሕገ ወጥ ነገሮች የነበሩበት ተራራማ አገር። ዋና ከተማው አንጾኪያ ነበረ፤ ሐ.ሥ. 13፣14፤ 14፣24፤ 2ቆሮ. 11፣26። በታው የሚገኘው ዛሬ ቱርክ በተባለው አገር ውስጥ ነው። ካ. 60።

ጳስኮር፤ 1. በኤርምያስ ዘመን የእግዚአብሔር ቤት አለቃ የነበረ የኢሜር ልጅ። ኤርምያስን ተቃውሞ በእገር ግንድ አሰረው። ኤርምያስም የጳስኮርን መማሪክ ተነበየ፤ ኤር. 20፣1-6። 2. የይሁዳ ንጉሥ ሴደቅያስ ወደ ኤርምያስ የላከው የመልክያ ልጅ፤ ኤር. 21፣2። እርሱም ኤርምያስን ከተቃውሞትና በዌቃ ጉድጓድ ከጣሉት አለቆች አንዱ ነበረ፤ ኤር. 38፣1-6። 3. ኤርምያስን ከተቃውሞት አለቆች የአንዱ የጎዶልያስ ለባት፤ ኤር. 38፣1-6።

ጳትሮስ፤ በደቡብ ግብጽ ያለ አገር፤ ኢሳ. 11፣11፤ ኤር. 44፣1። ረትሩሲሞ የሚባሉ ነገሮች ይኖሩበት ነበር፤ ዘፍ. 10፣13-14፤ 1ዜ. መ. 1፣11-12።

ጳንጦስ፤ በትገቹ እስያ በስተሰሜን ያለ አገር። ዛሬ በቱርክ ውስጥ ይገኛል፤ ሐ.ሥ. 2፣9፤ 1ጲጥ. 1፣1-2።

ጳውሎስ፤ በተባተኑት አይሁድ ዘንድ እንደተለመደው ጳውሎስ ሁለት ስም ነበረው። የሁብራይስጥ ስሙ ሳውል ነበረ። በጳቶ ከበርያሱስ ጋር እስኪከራከር ድረስ በዚህ ስም ይጠራ ነበር። ከዚያ ቀጥሎ ግን በሮማዊ ስሙ ጳውሎስ ተብሎ ተጠራ፤ ሐ.ሥ. 13፣9።

የልጅነቱ ጊዜ፤ በጠርሲስ ከተማ ተወለደ፤ ሐ.ሥ. 21፣39። እዚያም ድንኳን መስፋትን ተማረ፤ ሐ.ሥ. 18፣3። የሮም ዜግነትን ከአባቱ ወረሰ፤ ሐ.ሥ. 22፣26-28። ነገር ግን አባቱ ከብንያም ወገን የሆነ ረረሳዊ ነበረ፤ ፊል. 3፣4-6፤ ሐ.ሥ. 23፣6። ለትምህርት ወደ ኢየሩሳሌም ተልኮ ስመ ጥር ከሆነው አስተማሪ ከግግል ያል የሙሴን ሕግና የአይሁድን ወግ ጠንቅቆ ተማረ፤ ሐ.ሥ. 22፣31፤ 26፣4-5። ጉልማሳ በሆነ ጊዜ ስለ አይሁድ ሃይማኖት ቀንቶ በክርስቶስ ያመኑትን አጥብቆ ጠላቸው፤ ሊያጠፋቸውም ረገገ። እስጢፋኖስ በተወገደ ጊዜ እዚያ ተገኝቶ በእርሱ መገደል ተስማግ፤ ሐ.ሥ. 7፣59-60፤ 8፣1-3፤ 9፣1-2።

በክርስቶስ ግመት፤ ጳውሎስ (ሳውል) አማኞችን ለማሳሰር ወደ ደማስቆ ሲገዝ ሳለ ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስ ከሰማይ ጠራው። ጳውሎስ ኃጢአትን ተረድቶ በክርስቶስ አመኘ፤ ሐ.ሥ. 9፣1-9፤ 22፣4-11፤ 26፣9-18። በኋላ ሐፍገያ ወደ እርሱ ተልኮ ጳውሎስ ለወንጌል ሥራ በተለይም ወንጌልን ለአሕዛብ ለመስጠት እንደተጠራ ገለጸለት። ጳውሎስም በዚያ ጊዜ ተጠመቀ፤ ሐ.ሥ. 9፣10-19፤ 22፣12-16።

የመጀመሪያው የወንጌል ሥራው፤ በደማስቆ

ምክራቦች ጥቂት ቀን ሰበከ፤ ሐ.ሥ. 9፣20-22። በኋላ ወደ ዓረብ አገር ሄዶ እንደገና ወደ ደማስቆ ተመለሰ፤ ገላ. 1፣17። ከዚያም መሸሽ ግድ ሆነበት፤ ሐ.ሥ. 9፣23-25፤ 2ቆሮ. 11፣32-33። ጳጥሮስን ሊጠይቅ ወደ ኢየሩሳሌም ሄደ። ይህም ካመነ ከሦስት ዓመት በኋላ ነው፤ ገላ. 1፣18። ሐዋርያት ማመን አለማመኑን ሲጠራጠሩ በሮናባስ ወደ እነርሱ አስገባው፤ ሐ.ሥ. 9፣26-28። አይሁድ ሊገድሉት ሲፈልጉ እግዚአብሔር ከዚያ ፈቀቅ እንዲል አዘዘው፤ ሐ.ሥ. 22፣17-21። ወደ ጠርሴስም ሄዶ አያሌ ዓመት እዚያ ተቀመጠ፤ ሐ.ሥ. 9፣29-30። በሮናባስ ከዚያ ወደ አንጾኪያ አመጣው። አንድ ዓመት አብረው በአንጾኪያ አስተማሩ፤ ሐ.ሥ. 11፣25-26። ምጽዋትን ወደ ኢየሩሳሌም ወሰዱ፤ ሐ.ሥ. 11፣29-30፤ ገላ. 2፣1-10።

ጉዞዎቹ፤ አንደኛ ጉዞው፤ ሐ.ሥ. 13፤ 14። በ48 ዓ.ም. ገደማ ጳውሎስና በሮናባስ ማርቆስም ከአንጾኪያ ቤ.ክ. ተልከው በመርከብ ተሳፍረው ወንጌልን ለማስተማር ተነሡ። በመጀመሪያ በቆጵሮስ ቀጥሎም ወደ ጲስድያና ወደ ሊቃአንያ አገሮች ሄደው በልዩ ልዩ ከተማ ወንጌልን ከሰበኩ በኋላ የአማንያንን ማገባሮች አቋቋሙ። ወደ አንጾኪያ በሚመለሱበት ጊዜ ያቋቋሙአቸውን አብ.ክ. እየጉቡኙ የቤ. ክ. ሽማግሌዎችን ሾሙ። ካ. 6።

የኢየሩሳሌም ሸንጎ፤ በአንደኛውና በሁለተኛው ጉዞ መካከል እንዲውሉት ወደ ኢየሩሳሌም ተላኩ። ከኢየሩሳሌም አንዳንድ አይሁድ ወደ አንጾኪያ መጥተው፤ አሕዛብ ካልተገረዙና የሙሴን ሕግ ካልጠበቁ ሊድኑ አይችሉም እያሉ ስላስተማሩ ብዙ ክርክር ተነሥቶ ነበር፤ ገላ. 2፣11-14፤ ሐ.ሥ. 15፣1-35።

ሁለተኛ ጉዞው፤ ሐ.ሥ. 15፣36-18፣22። ጳውሎስና ሲላስ ከአንጾኪያ ተነሥተው በሶሪያና በኪልቅያ በኩል ወደ ልስጥራን ሄዱ። በዚያም ጢሞቴዎስን አግኝተው ጉዞአቸውን ወደ መቄዶንያ ቀጠሉ (ሉቃስን ከጢርኤዳ እስከ ፊልጵስዩስ ይዘውት ሄዱ)። በፊልጵስዩስና በተሰሎንቄ በባርያም ቤ.ክ. ተመሠረተ። ጳውሎስ ወደ ግሪክ አገር ገብቶ በአቴና ሰበከ። በኋላ በቆርንቶስ ከተማ አንድ ዓመት ከስድስት ወር ተቀምጦ አስተማረ። አቴላንና ጵርስቅላን በኤሬሶን ትቷቸው ወደ ቂሣርያና ወደ አንጾኪያ መጣ። ካ. 6።

ሦስተኛ ጉዞው፤ ሐ.ሥ. 18፣23-21፣16። ጳውሎስ ከአንጾኪያ ተነሥቶ ወደ ገላትያ አገርና ወደ ፍርግያ በመሄድ አማኞችን አጸና። ቀጥሎም ወደ ኤሬሶን ሄዶ ለሦስት ዓመት ያህል እያስተማረ ተቀመጠ። ብዙዎችም አመኑ። ከኤሬሶን ወደ መቄዶንያና ወደ ቆርንቶስ ሄዶ አብ.ክ.ን አጽናና። እንደዚሁም ወንጌልን እየሰበከና አማኞችን እያጸና ጉዞውን እስከ ኢየሩሳሌም ቀጠለ። ካ. 7።

እስራቴ፤ ሐ.ሥ. 21፣17-28፣31። ጳውሎስ በኢየሩሳሌም በዚህ መቅደስ ሳለ ተይዞ ታሰረ፤ ወደ ቂሣርያ ተላኮ ሆኖ ዓመት ታሰሮ ቆየ። ከዚያም በኋላ ወደ ቂሣርያ ይገባኝ ስላለ ወደ ሮም ተላከ። ሁለት

9መት ከታሰረ በኋላ ተፈትቶ የወገኗን ሥራ ቀጠለ። እንደገና በርም ታስሮ በ67 ዓ.ም. ተገደለ፤ 2ጠ.ዋ. 1፥16-17፤ 2፥9፤ 4፥6-8።

መደምደማያ፤ በወገኗ ሥራ ከጳውሎስ የበለጠ አይገኝም፤ 1ቆሮ. 15፥8-10፤ 2ቆሮ. 12፥11-12። በአካል ደካማ ቢሆንም ስለ ክርስቶስ ብዙ መከራን ተቀበለ፤ 2ቆሮ. 11፥23-27፤ 12፥7-10። በክርስቶስ ኃይልን አገኘ፤ ፊል. 4፥12-13። ዋና ዓላማውም ክርስቶስን ማወቅ ነበረ፤ ፊል. 3፥7-14። የጳውሎስ ታላቅነት በተለይ በሦስት ረገድ ይታያል።

1. ወንጌል ባልተሰበከበት ቦታ አብ.ክ.ን መሠረተ። ይህንም ያደረገው ብቻውን ሳይሆን እነጠ.ሞቴዎስን በማሠልጠን ነው።

2. አይሁድ ሆኑ አሕዛብ ያለ ግዝረትና ያለ እሪት ሕግ በእምነት እንዲጸኑ ቤ.ክ. መሠረታዊ ትምህርትን እንድትወስን አደረገ።

3. መልእክታትን በመጻፉ፣ ሉቃስንም በማስከተሉ የክርስትና ትምህርት እስከ አሁን ትውልድ እንዲዳረስ ምክንያት ሆነ።

ጳጳስ፤ ቃሉ በግሪክ ቋንቋ «ኤጲስ ቆዶስ» ሲሆን መሠረታዊ ትርጉሙ «ጠባቂ»፣ «ተቋጣጣሪ» ማለት ነው። በአ.ኪ. «ጳጳስ» ና «ሽማግሌ» ማለት አንድ ሹመትን ያመለክታሉ፤ ሐ.ሥ. 20፥17-28። «ሽማግሌ» ይሆን.

ጳጳ፤ የቆዳሮስ ዋና ከተማ፤ ሐ.ሥ. 13፥6-13። ካ. 6ኛ።

ጲርጋሞን፤ በጥንት ዘመን በትንሹ እስያ፣ የሚሰኝ ክፍለ አገር ዋና ከተማ። የነዋሪዎቹ ሃይማኖት ምልክት እባብ ነበረ። ለአውግስጦስ ቄሳር መቅደስ በዚያ ተሠርቶ ነበር። ጳውሎስ በኤፌሶን ሳለ ቤ.ክ. በዚያ የተመሠረተች ይመስላል፤ ሐ.ሥ. 19፥10። በጲርጋሞን ከተማ አማኞች በጽኑ ተፈተኑ፤ ራእ. 1፥11፤ 2፥12-17። ጲርጋሞን በነበረበት አጠገብ ትንሹ ከተማ ይገኛል። ካ. 7ለ። «በለጻም» ይሆን.

ጲጥሮስ፤ ከሶሥራ ሁለቱ ሐዋርያት አንዱ። በመጀመሪያ ስምን ተባለ። በኋላ ግን ኢየሱስ ኪፋ ብሎ ሰየመው። በአራማይክ ኪፋ፣ በግሪክ ጲጥሮስ ማለት አለት ማለት ነው፤ ማር. 3፥16፤ ዮሐ. 1፥43። የትውልድ ቦታው ቤተ ሳይዳ ነበረ። እንደ አይሁድ ሊቃውንት ብዙ ትምህርት አልተማረም፤ ማር. 14፥70፤ ዮሐ. 1፥45፤ ሐ.ሥ. 4፥13። ከወንድሙ ከእንድርያስ ጋር ዓሣ እያጠመደ በቅፍርናህም የረፈ፣ ሚስት ነበረችው፤ ማር. 1፥29-30። እንድርያስ በመጀመሪያ ከኢየሱስ ጋር አስተዋወቀው፤ ዮሐ. 1፥41-43። በኋላም ኢየሱስ ሰዎችን እንዲያጠምድ (እንዲያሳምን) ጠራው፤ ማር. 1፥16-17፤ ሉቃ. 5፥1-11። ደቀ መዝሙር ሳለ ለሐዋርያት ተጠራ፤ ማር. 3፥13-16። ሐዋርያት ያደረጉትን ሁሉ አደረገ፣ በተለይ ደግሞ ኢየሱስ የኢያሊሮስን ልጅ ሲያስነሣ (ማር. 5፥35-43)፣ በተራራ ክብሩን ሲገልጥ (ማር. 9፥2-8)፣ በጌቴሴማጌ ሲጸልይ ጲጥሮስ አብሮ ተገኘ፤ ማር. 14፥32-42። በባሕር ላይ እየተራመደ ወደ ኢየሱስ ሲገባ

ግን ከእምነቱ ጉድለት የተነሣ ሊሰጥም ሲል ኢየሱስ አዳኘው፤ ማቴ. 14፥28-31። ኢየሱስ ክርስቶስ (መሢሕ) መሆኑን መሰከረ፣ ነገር ግን ኢየሱስ በሞቱ ሰዎችን እንደሚያድን በመጀመሪያ አላስተዋለም፤ ማቴ. 16፥15-23። «መሢሕ» ይሆን። ኢየሱስን ለመያዝ የመጡትን ሰዎች በሰይፍ ለመከላከል ሞከረ፤ ዮሐ. 18፥10-11። በኋላም ሦስት ጊዜ ኢየሱስን ካደ፤ ማር. 14፥66-72። በትንሣኤ ዕለት ጲጥሮስ ወደ ጌታ መቃብር ሮጠ (ዮሐ. 20፥3-7)። በኋላ ኢየሱስ ታየው፤ ሉቃ. 24፥34። ኢየሱስ በገሊላ ባሕር ዳር «ትወደኛለህን?» እያለ ሦስት ጊዜ ጠየቀው፤ «በጎኜን አሰማራ» ካለውም በኋላ እንደት እንደሚሞት ነገረው፤ ዮሐ. 21፥1-23።

ከዕርገት በኋላ የክርስቶስ ተከታዮች መሪ ነበረ (ሐ.ሥ. 1፥15-22)፤ በበዓለ ገምሳ ዕለት ሰበከ፤ ሐ.ሥ. 2፥14-42። ከዮሐንስ ጋር አንካሳ ፈወሰ፣ ከዚህም የተነሣ በሸንታ ተጠየቀ፣ ቀጥሎም ተገረፈ፤ ሐ.ሥ. 3፥1-4፥22፤ 5፥17-42። ትምታላችሁ ባላቸው መሠረት ሐናንያና ሰጴራ ሞቱ፤ ሐ.ሥ. 5፥1-11። ወደ ሰማርያ እንዲሄድ በሐዋርያት ተመረጠ፤ በብዙ መንደሮች ወንጌልን ሰበከ፤ ሐ.ሥ. 8፥14-25። ወደ ልዳና ወደ ኢየሱስ ሲሄድ በሸተኞችን ፈወሰ፤ ሐ.ሥ. 9፥32-43። በኢየሱስ ሳለ ራሱ አየና በጌታ ትእዛዝ ወደ ቆርኔሊዎስ ቦታ ሄደ። እዚያም ወንጌልን በመስበኩ አሕዛብ ወደ ቤ.ክ. ሊገቡ ችሉ፤ ሐ.ሥ. 10። ወደ ኢየሩሳሌም ሲመለስ አንዳንዶች ተከራክሩ፣ ጲጥሮስ ግን እግዚአብሔር እንደት እንደመራው ነገራቸው። ቤተ ክርስቲያንም ወንጌል ለአሕዛብ ጭምር እንደተሰጠ ተረዳች፤ ሐ.ሥ. 11፥1-18። በሄሮድስ ታሰረ፤ ምእመናን ሲጸልዩለት ግን በእግዚአብሔር መልእክ ተፈታ፤ ሐ.ሥ. 12፥1-17። ወደ አንጾኪያ ሲወርድ መጀመሪያ ከአሕዛብ ጋር በላ፣ ግን አይሁድን ፈርቶ አፈገገ። ከአሕዛብ ጋር የነበረውን ግንኙነት ሲያቋርጥ ጳውሎስ ወቅሰው፤ ገላ. 2፥11-16። በኢየሩሳሌም ጉባኤ ስለ አሕዛብ ጳውሎስ ያቀረቡትን አሳብ ደገፈ፣ ሰዎች ሁሉ በአንድ መንገድ እንደሚድኑ መሰከረ፤ ሐ.ሥ. 15፥7-11። ሁለት መልእክቶችን ጻፈ። በደር ዘመነ መንግሥት በርም ከተማ ተሰቅሎ ሞተ።

ከዚህ በላይ ከተዘረዘሩት ታሪኮች ሌላ ጲጥሮስ በተፈጥሮው ኃያልና ጉበዝ እንደነበረ ይታያል። ችኩል ነበረና ነገሩን ሁሉ ጠለቅ ይባላል። በሐዋርያት አንዳንድ ጊዜ ስበት ተወስኖ ገባ፤ ነበር። ስሕተቱን ሲያውቅ ከላይ አዘኘ፤ ሉቃ. 5፥8፤ ማር. 14፥72። በሙሉ ልቡ ክርስቶስን ማስደሰትና መከተል ፈለገ፤ ዮሐ. 21፥17። እንደ አይሁድ ሊቃውንት ባይማርም፣ የጳውሎስ ትምህርት አንዳንድ ጊዜ ከባድ መሆኑን በመሰከር እንኳን፣ ወንጌላን በግልጽ ሰበከ (2ጴጥ. 3፥16)። ብዙ ሰዎችንም አላመነ። ጲጥሮስ የሐዋርያት መሪ እንደሆነ ግልጽ ነው፤ ደግሞ ከሌሎች ሐዋርያት ይልቅ ልዩ ሥልጣን እንደተሰጠው እናስተውላለን፤ ማቴ. 16፥18-19። ይህንም የተቀበለው ለአይሁድና ለአሕዛብ የወንጌልን በር እንዲከፍት ነው። ግን ይህን ልዩ ሥልጣን ለሌሎች በክርስቲያን ወንጌል አይገልጥም። «ሐዋርያት»።

«ግሰርና መፍታት»፣ «መክረቻ»፣ «የቤተ ክርስቲያን አስተዳደር» ይሙ።

የጲጥሮስ መልእክት 1ኛው፤

ቅዱስ ጲጥሮስ ይህን መልእክት የጻፈው በወሐኑ ቱዛር በኔር ዘመን በ63 ዓ.ም. ሳይሆን አይቀርም። በዛሬው ሰዓጊት ተርክ አገር ለኖሩት ክርስቲያኖች ሲጽፍ፣ በስደት ጊዜ እንዲበረቱና እንደሚገባ እየተመላለሱ የተዘጋጀላቸውን ክብር እንዲጠብቁ ይመክራቸዋል። መልእክቱ በስልጣናት እጅ «ከባቢሎን» ተጻፈ፤ ባቢሎን ሲል ምናልባት በገብጽ ያለ ቦታን ወይም ሮምን ያመለክት ይሆናል፤ 5፡12-13።

ጲጥሮስ አገባቢዎቹን በእግዚአብሔር ጸጋ እንዲቀሙ ሲመክራቸው (5፡12) ለሚከተሉት ነጥቦች አጽንኦት ይሰጣል ፡-

- ሀ) የክርስቲያን ክብርና ተስፋ፤ 1፡1-2:3-5፤ 2፡4-10፤ 3፡14-18፤ 4፡14፤ 5፡4:10።
- ለ) የክርስቶስ ጦት ምክንያትና አርአያነት፤ 1፡1-2:18-19፤ 2፡21-24፤ 3፡18፤ 4፡1-2:13።
- ሐ) የፊተኛውና የአሁኑ ኑርአቸው ልዩነት፤ 1፡14:18-19፤ 2፡25፤ 4፡3።
- መ) ክርስቲያናውያን ትእዛዛት፤ 1፡13-5፡9።
- ሠ) የእግዚአብሔር ቃል አሠራር፤ 1፡10፤ 23-25፤ 2፡2-3።
- ረ) ቢ.ክ. በአ.ክ. መፈጸሙ፤ 1፡10-12:18-19፤ 2፡4-10፤ 3፡10-12።

- አከፋፈል ፡-
- 1. በሥላሴ ገብር ላይ የተመሠረተ ሰላምታ፤ 1፡1-2።
- 2. ክርስቲያን የሚያቀርበው ምስጋና፤ 1፡3-12።
- 3. ክርስቲያን የተጠራለት ቅድስና፤ 1፡13-5፡11።
- ሀ) የቅድስና ምክንያት፤ የክርስቶስ መገለጥ፣ የእግዚአብሔር ባሕርይ፣ የክርስቶስ ሥራ፣ የአማኝ ዳግመኛ መወለድ፤ 1፡13-2፡3፤
- ለ) የቅድስና ሁኔታ፤ አማኝ ፡- መንፈሳዊ ቤት፣ የተመረጠ ሕዝብና በዓለም እንግዶች መሆናቸው፤ 2፡4-12፤
- ሐ) የቅድስና ጠባይ፤ አክብሮት በቤተ መንግሥት፣ በሥራ፣ በክርስቶስ ሕይወት፣ በቤተሰብ፤ 2፡13-3፡7፤
- መ) በልዩ ልዩ ሁኔታዎች የቅድስና መገለጥ፤ በሁሉም ዘንድ (3፡8-17)፣ በክርስቶስ አርአያነት (3፡18-4፡6)፣ በዓለም መደረሻ መቃረብ (4፡7-11)፣ በፈተና ዘመን (4፡12-19)፣ በሽግግሮች አገልግሎት (5፡1-4)፣ በአጠቃላይ አካሄድ (5፡5-11)።
- 4. የጲጥሮስ ሁኔታና ቡራኪ፤ 5፡12-14።

የጲጥሮስ መልእክት 2ኛው፤

መልእክቱ በቅዱስ ጲጥሮስ እንደተጻፈ ይነገራል፤ 1፡1:16-18 (ከማቴ. 17፡1-5 ጋር አስተያይ)፤ 3፡1:15። ሐዋርያው የሚሞትበት ጊዜ እንደተቃረበ ይታያልና ዘመኑ 67 ዓ.ም. ገደማ ሊሆን ይችላል፤ 1፡12-15። 1ኛው የጲጥሮስ መልእክት በቤ.ክ ላይ ከውጭ የሚመጣውን ስደት ሲያመለክት፣ 2ኛው መልእክት ከውስጥ የሚነሳውን ስህተት ይቃወማል። ሐሰተኞች የራሳቸውን «ዕውቀት» ያጋንኑ ነበር፤ «ግኖስቲክ» ይሙ። ም. 2ን ከይሁዳ መልእክት ጋር ስናስተያየው ያም መልእክት ስለ እነዚህ ሐሰተኞች ሳይጻፍ እንዳልቀረ መገመት ይቻላል።

በዚህ መልእክት ጲጥሮስ አረኛ ሆኖ (1፡12-15፤ 3፡1-2:12-14፤ ዮሐ. 21፡15-17)፣ ወዳጆቹ በእውነተኛ ዕውቀት መሠረት እንዲያድጉ፣ ሐሰትን እንዲቃወሙና የክርስቶስን ዳግም ምጽአት በእምነት እንዲጠባበቁ ይጽፋላቸዋል። አከፋፈል ፡-

- 1. ክርስቶስን የማወቅ በረከት፤ 1፡1-4።
- 2. የዕውቀት ሁኔታ፤ 1፡5-21፤
የዕውቀት፡ ሀ) ሂደት (5-7)፣ ለ) ጥቅም (8-11)፣ ሐ) አስፈላጊነት (12-15)፣ መ) መሠረት (16-21)።
- 3. የዕውቀት ተቃራኒ፤ ም.2፤
የሐሰተኞች፡ ሀ) መነሣት (1-3)፣ ለ) ፍርድ (4-10)፣ ሐ) ጠባያት (11-22)።
- 4. የዕውቀት ፍጻሜ፤ ም.3፤
ሀ) የክርስቶስ ዳግም ምጽአት እርግጠኛነት (1-10)፣ ለ) የአገባቢዎች የአዕፋ ምላሽ (11-18)።

ጵርስቅላ፤ «አቂላ» ይሙ።

ጵንፍልያ፤ በሐዋርያው ጳውሎስ ዘመን የነበረች በትገቹ እስያ በስተደቡብ በታላቁ ባሕር ጥገ የተገኘች ታናሽ የሮም ክፍለ አገር። በአንጠቀስሴ ቀን ከጵንፍልያ የመጡ ሰዎች በኢየሩሳሌም ተገኙ፤ ሐ.ሥ. 2፡10። ጳውሎስ በመጀመሪያ ጉዞው በዋና ከተማ በኢርኒን መንገድ ሰበከ፤ ሐ.ሥ. 13፡13፤ 14፡24-25፤ 15፡38። ዛሬ ጵንፍልያ በተርክ ውስጥ ትገኛለች።

ጸሎተ ምናሴ፤ የይሁዳ ንጉሥ ምናሴ ታስር ሳለ የጸለየው ጸሎት ነው። በትልቁ የአማርኛ መጽሐፍ ቅዱስ ከ2ኛ ዜ.መ. 33፡12 ቀጥሎ ታትጧል።

ጸሎት፤ ሰው በእግዚአብሔር መልክና ምሳሌ ለእግዚአብሔር ስለተፈጠረ ከእግዚአብሔር ጋር ለመገናኘት ይፈልጋል። መገናኛውም ጸሎት ስለሆነ ይጻፋል። በማንኛውም ሃይማኖት ጸሎት አለ። የክርስቲያን ጸሎት ግን በክርስቶስ አማካይነት ስለሆነ ሁኔታው የተለየ ነው። ጸሎት ከእግዚአብሔር ጋር ያለ ግንኙነት ያልከትና የገገኙነታችን ማጽኛ ነው።

ጸሎት ገብረትን፣ ምስጋናን፣ ስገደትን፣ ንስሐን፣ ልመናን፣ ምልክን ያጠቃልላል። ሰዎች በላይ ላይ አዳዳ፣ በታና ጊዜ ሊጸላዩ ይችላሉ። ሞያው ነገር ገን ያልብ ሙሽር ነው፤ ዮሐ. 4፡20-24። እነሙሴ፣ እነሳሙኤልና እነጳውሎስ ጸሎታቸውን ጽፈውለናል። ዳዊትም የጸሎት ሙጽሐፍ አበርክቶለናል። ክርስቶስ በቃልም በሥራም የጸሎትን መንገድ አስተምርናል፤ ሉቃ. 11፡1-13፤ 18፡1-14፤ ዮሐ. 17። እግዚአብሔር የልጆቹን ጸሎት በደስታ ይሰጣልና ጸሎት ብዙ ኃይል አለው፤ 1ጴጥ. 3፡12፤ ያዕ. 5፡17። አለሙጸላይ ኃጢአት ነው፤ 14ሙ. 12፡23።

ጸሎታችን እንደሚከተለው መሆን አለበት ፡-

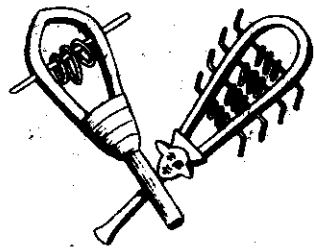
1. በእምነት፤ ዕብ. 11፡6።
2. በኢየሱስ ስም፤ ዮሐ. 14፡6፤ 13፤ 16፡23።
3. እንደ እግዚአብሔር ፈቃድ፤ 1ዮሐ. 5፡14-15።
4. በመንፈስ ቅዱስ፤ ይሁዳ 20።
5. ንስሐ በመግባት፤ መዝ. 66፡18፤ ኢሳ. 59፡1-2፤ ግብ. 5፡23-24።
6. ይቅር ባይ በመሆን፤ ግብ. 6፡14-15።
7. ባለመሰልቸት፤ ሉቃ. 11፡5-13።
8. በነገር ሁሉ፤ ፊል. 4፡6።
9. ስለ ሰው ሁሉ፤ 1ጢዮ. 2፡1-4።
10. በማንኛውም ጊዜ ሁሉ፤ 1ተሰ. 5፡17። «አቡን ዘበሰግዳት» ይመ.

ጸራቢ (ጠራቢ)፤ ለሴት ሕንፃ፣ ለግብርና ለሌላም ሥራ ሁሉ የሚውለውን ዕቃ ከድንጋይና ከእንጨት የሚሠራ፤ 1ነገ. 7፡9፤ 2ዜ.ሙ. 34፡11፤ አዎጽ 5፡11። የሴና (ነጥሩ. 13፡55)፤ ኢየሱስም (ግር. 8፡3) ጸራቢዎች ግሩ። «ተግባረ እድ» ይመ.

ጸባእት፤ በዕብራይስጥ ቋንቋ ጸባእት ግለት ሠራዊት፣ ጭሩ ግለት ነው። በብ.ኪ. የሠራዊት ጌታ ተብሎ የተተረጉመው በአ.ኪ. እንዳለ «ጸባእት» ተብሏል፤ ኢሳ. 1፡9፤ ሮም 9፡29፤ ያዕ. 5፡4። እንደ ዕብራይስጡ ትክክለኛ አሳብ የጸባእት ጌታ እንጂ ጌታ ጸባእት አያሰኛም። ይህም የሠራዊት ጌታ እንደ ግለት ነው።

ጸናጽል፤ ከፍሰና ከብር፣ ከሌላም የሚሠራ የዜግ ዕቃ። እንዲገገገ ልምድ ሆነ ብረት ይደረግበታል። ለእግዚአብሔር ክብር ይዘመርበታል፤ 24ሙ. 6፡5፤ መዝ. 150፡5፤ 1ዜ.ሙ. 13፡8፤ 2ዜ.ሙ. 5፡13፤ 1ቆር. 13፡1።

ጸጋ፤ «ካሪስ» የሚለውን የግሪክ ቃል የሚተረጎም ሲሆን፣ ምስት የዕብራይስጥ ቃላትን አሳብ ይይዛል፤ እነርሱም «ግንስ»፣ «ፍቅር» እና «ምሕረት» (ወይም «ቸርነት») በተሰጉት የአግርኛ ቃላት ይተረጎማሉ። የእግዚአብሔር ጸጋ በጌታችን በኢየሱስ ክርስቶስ ሙሉ ተርጓሟል፤ ዮሐ. 1፡16፡17። የዘላለም ሕይወት የጸጋ ስጦታ ነው። ሮም 6፡23። ስለዚህ ጸጋ እግዚአብሔር በተለይ ለሰው ያለው

ጸናጽል

መልካም አስተያየትና የሚያረጋግጠው ፍጹም ፍቅር ነው፤ ሉቃ. 1፡28፤ ቲቶ 2፡11። ጸጋ ለሰው ሁሉ የሚገለጠው ከእግዚአብሔር ቸርነት የተነሣ እንጂ ግንም ሰው የተገባው ሆኖ አይደለም፤ ሮም 4፡4-5፤ 5፡6፤ ኤፌ. 2፡4። እግዚአብሔር በጸጋው ደገነትን ፈጽሞለናል፤ ኤፌ. 2፡6-8፤ 2ጢዮ. 1፡9። የእግዚአብሔርን ጸጋ የምንቀበለው በጌታ በኢየሱስ ክርስቶስ በግሙን ነው፤ ዕብ. 4፡16፤ ኤፌ. 2፡8። ያለ ክርስቶስ በሕግ ወይም በሥራ እንጸድቃለን ብንል የጸጋው ተቀባዮች ልንሆን አንችልም፤ ገላ. 5፡4-5፤ ሮም 8፡1-2፤ 5፡1፤ 15-17። የእግዚአብሔር ጸጋ ምእመናን ያጸናል (ሐ.ሥ. 20፡32፤ 2ቆር. 9፡14፤ 12፡9፤ 2ጢዮ. 2፡1)፤ ላይ ላይ ማንፈሳዊ ስጦታን ይሰጣል፤ ሮም 12፡6-8፤ ኤፌ. 3፡8። ይህንን ጸጋ ቸል እንዳንለው መጠንቀቅ አለብን፤ ሮም 6፤ ይሁዳ 4።

ጸፋ፤ መታ። በብስጭትና በጸጸት ጊዜ የሚሆን ድርጊትን ያመለክታል፤ ኤር. 31፡19።

ጸፍጸፍ፤ በመሬት ላይ የሚሆን የድንጋይ ወይም የእንጨት ንግፍ። በኢየሩሳሌም ጸፍጸፍ የተባለ የፍርድ አደባባይ ነበረ፤ በዚህ ስፍራ ጲላሙስ ኢየሱስን አላልፎ ሰጠ፤ ዮሐ. 19፡13።

ጸቅላግ፤ ከብርሃኑ በስተሰጣን 15 ኪ. ሜ. ርቆ የሚገኝ ከተማ። የጌት ንጉሥ አንኩስ ጸቅላግን ለዳዊት ሰጠ (14ሙ. 27፡1-7)። ዳዊትም ከዓመት በላይ በዚያ ተቀመጠ፤ 24ሙ. 1፡1። በኋላ ግን እንደ ይሁዳ ነገሥታት ከተማ ተቋጠረ።

ጸቅ አለ፤ ምራቅን ተፋ፣ ተጸየፈ፣ ናቀ፤ ኢዮብ 17፡6።

ጸጌ፤ ከብርሃኑ በስተደቡብ የሚገኝ ምድረ በዳ። እስራኤላውያን ከግብጽ ከወጡ በኋላ ለረጅም ጊዜ በጸጌ ሰፈሩ፤ ዘጉ. 13፡21፤ 33፡36።

ጸድቅ፤ ጸድቃን፤ በሕግ የጸና፣ እንደ ሕግ የሚኖር እውነተኛ። እግዚአብሔር በባሕርይ ጸድቅ ነው፤ ዕዝ. 9፡15፤ 2ጢዮ. 4፡8። ሰዎች እንደ እግዚአብሔር ሕግ ለኛ ጸድቃን ይባላሉ። ይህ ግለት ያለ ስሕተት ናቸው ግንም ኃጢአት አልሠሩም ግለት ሳይሆን አካሄዳቸውን በእግዚአብሔር ሬት ይጸናሉ፤ 1ኛኛ. 1፡2፤ ሮም 7፡6። ግለት ነው። ለምሳሌ ኖሃና ዘግርያስ ጸድቃን ተባሉ። ነገር ገን ጉድለት

ተገኘተባቸዋል፤ ዳፍ. 6+9፤ 9+21፤ ሉቃ. 1+6 እና 1+18-20። በእስራኤል ዘንድ ባዙኞች ሕገን በመጠበቅ ራሳቸውን እንደ ጻድቃን ይጠቁ፤ ነገር ግን በእግዚአብሔር መገንገሥት አልበቱም፤ ግብ. 5+20፤ ሉቃ. 18+9-14፤ ሮሜ 10+3። ከክርስቶስ በተር ፍዴታ ጻድቅ አይገኝም፤ ሮሜ 3+11-18፤ 1ኢጥ. 3+18። እንደ ዳዊትና ኢሳይያስ፣ እንደ ኢጥርስና ጳውሎስ ያሉ ታላላቅ የእግዚአብሔር ሰዎች ኃጢአት አድርገው ኃጢአተኝነታቸው ተሰግገው፤ ማዚ. 51+4፤ ኢሳ. 6+5፤ ሉቃ. 5+8፤ 1ጢዋ. 1+15። ነገር ግን በክርስቶስ የሆኑ ሁሉ ጻድቃን ናቸው። መገንገሥተ ሰግኖቻችን ይመሳሰሉ፤ ግብ. 25+46፤ ሮሜ 5+19። ይህ የጊደረገላቸው የክርስቶስ ጽድቅ ስለተጻፈጠላቸው ነው፤ 1ቀ. 1+30፤ 31፤ 2ቀ. 5+21። «ጽድቅ» ይህ.

ጻፊት (ጸሐፊ)፤ በገንገሥታት ዘመን በዚተ መገንገሥት አገልጋዮችና አግኪሪዎች ሆኑ፤ 1ዜ. 27+32። ጥሩ ልብስ ለሰጠው የቀለም ቀንድ በመገባቸው ይይዙ ነበር፤ ሕዚ. 9+2። ከምርኮ በኋላ እንደ ፅዕራ የሕግ ምሁራን ሆኑ፤ ፅዚ. 7+6። በመጀመሪያ ከሆናት ነበሩ፤ በኋላም ራሳቸውን ችለው ለቶ ቡድን ሆኑ። በደንባቸው መሠረት ለሌላት ኑርአቸው አስረላገውን ነገር በእጅ ሥራ እያገኙ በገን ሕገን ያስተምሩ ነበር፤ ጳውሎስ በዚህ ዓይነት ሥራ እየተጠተመ መገለገል ይሰጠኝ ነበር፤ ሐ.ሥ. 20+34።

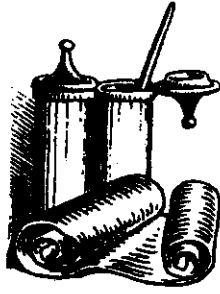
የጻፈ ሥራ ምስት ዓይነት ነበር፤ ይኸውም የሙሴን ሕግ በትክክል መተርጉም (ግር. 7+1-13)፤ ለሰዎች ሕገን ግስተግር (ሉቃ. 2+46)፤ ዳኛ መሆን (ሉቃ. 22+66) ነበረ። ሕጉ እንዲይግስ የሰግግሎዎች ወግ የተባለውን ልግድ አወጠ። ይህንም በሕዝብ ጫንቃ ላይ ጫኑት፤ ግብ. 15+2-6። ክርስቶስ ስለ ገብነታቸው ብዙ ጊዜ ወቀላቸው፤ ግብ. 23፤ ሉቃ. 20+46-47። ከጻፈች ባዙኞቹ የፈረሳውያንን አላባ ደጋፊዎች ነበሩ፤ ሐ.ሥ. 23+9። ጻድቅ ክርስቶስንና ሐዋርያትን ተቃወሙ፤ ግብ. 26+57፤ ሐ.ሥ. 4+1-5።

የእስራኤል ሕግ ጸሐፊ ለሕግ ሰዎች

ጽላት፤ የተጠረቡ ድንጋጌዎች። ዐውርቱ ቃላት በሁለቱ ጽላት ላይ በእግዚአብሔር ጣት ተጻፉ። እንዲሁም የምስክር ጽላት ተባሉ፤ ዘጸ. 31+18፤ 34+1፤ ዘላ. 4+13፤ 5+22። በሙሴ እጅ የተቀረጹት፤ በእግዚአብሔር እጅ የተጻፈባቸው ሁለቱ ጽላት የት እንደረረሱ አልታወቁም። ጽላት የልብ ምላሌ ሊሆን ይችላል፤ 2ቀ. 3+3 «ታቦት» ይህ.

ጽሑፍና ጽሕፈት፤ በብሉይ ኪዳን ሙሴ፣ ኢያሱ፣ ሳሙኤል፣ ዳዊት፣ ኢሳይያስ፣ ባርክ፣ ፅዕራ፣ ሌሎችም ጽፈዋል ተብሎ ተገልጿል፤ ዘጉ. 33+2፤ ኢያሱ 8+32፤ 1ሳሙ. 10+25፤ 2ሳሙ. 11+14፤ 2ዜ. 26+22፤ ኤር. 30+2፤ ፅዚ. 8+34። እንዲሁም በጸሐፊነት መያ የሠለጠኑ ሰዎች ነበሩ፤ 1ዜ. 2+55፤ 24+6።

የጽሕፈት መሣሪያዎች

በአዲስ ኪዳንም ዳርያስ፣ ጌታችን፣ ሐዋርያው የሐንሰ፣ ሉቃስ፣ ጳውሎስ፣ ጤርጥሶስ፣ ሌሎችም ጽፈዋል ተብሎ ተገልጿል፤ ዳ. 1+63፤ ዮሐ. 8+6፤ 21+24፤ ሉቃ. 1+1-4፤ ገላ. 6+11፤ ሮሜ 16+22። ብዙውን ጊዜ ቃሉን የተቀበሉት በጸሐፊዎች ያስጽፉ ነበር፤ ኤር. 36+32፤ ሮሜ 16+22።

ጽሑፍ በዓለት ላይ፣ በሰለጻ፣ በጡብና በብራና ይጻፍ ነበር፤ ኢዮባ 19+24፤ ኢሳ. 30+8፤ ሕዚ. 4+1፤ 2ጢዋ. 4+13። ለመጀመሪያ በብሔርና በቀለም ይጠቀሙ ነበር፤ ኤር. 8+8፤ 3ዮሐ. 13፤ 2ዮሐ. 12። ጽሑፍ የሰለጻ፣ የጥቅል ወይም የጥራዝ መልክ እንዲይዝ ይደረግ ነበር፤ ኢሳ. 8+1፤ 34+4፤ 2ጢዋ. 4+13።

ቅዱሳት መጻሕፍትን የገለበጡ ጸሐፊዎችና ተርጓሚዎች በብዙ ጥንቃቄ እንደሠሩ ታሪካቸው ይመሰክራቸዋል። ሆኖም አንዳንድ ጊዜ መላሳታቸው አልቀረምና ጥንታውያን የቅዱሳት መጻሕፍት ገልባጫችና ትርጉሞች በብዙ ላይሆን በጥቂት ይለያያሉ።

የእግዚአብሔር ቃል በጽሑፍ ሲወርድ ሲገረድ የመጣ ስለሆነ፣ እይሁድና ክርስቲያኖች ምን ጊዜም ለጽኑት ግብ. 2ዮሐ. 8። ጽሕፈት እንዲግሩ ለግድረግ ባህሪ ተገኝቶ፤ ዘጸ. 6+4-9፤ ሲራክ 8+8-9፤ 30+1-6።

ያሳያል። ሰዎች በጸዎ ረሳቸውን አጥረዱ (መዝ. 69+10)፤ የእግዚአብሔርን እርዳታ ፈልገው ዘጸ. 34+28፤ ዕዝ. 8+21-23። ነገዶች ጸዎ ግለት ምን እንደሆነ በመላከም ሁኔታ ገልጠዋል፤ ኢሳ. 58+1-12፤ ኦር. 14+11-12።

በእ.ኪ. ዘመን አይሁድ የግዕዝ-ሰርያ ጸዎን አከበሩ፤ ሐ.ሥ. 27+9። ፈረሳውያን ሰዎች ሐውዕ ደገሙ ነበር፤ ሉቃ. 18+12። እነሐናዎች ሰዎች ጊዜ ደገሙ ነበር፤ ሉቃ. 2+37። ክርስቶስ አርባ ቀን ጸዎ (ግቲ. 4+2)፤ ስለ ጸዎ አስተማሪዎች ደቀ መዛሙር-ት ከአርባ ጋር ሳሉ አልገደዱም። ከጆሮ በኋላ ገን እንደ ሉሎች እንደግደሙ ነገራቸው፤ ግቲ. 9፤ 9፤ 14-17። በጸዎ ጊዜ እግዚአብሔርን እንደ ሰውን መመለስት አይገባም፤ ግቲ. 6+16-18። ምእመናን ወንጌላውያንን ሲልኩ፤ ሽግግሎቻችን (ተሳውስትን) ሲሸሙ ጸመ፤ ሐ.ሥ. 13+2-3፤ 14+23። ጥናው የጸዎ ግላግ ከእግዚአብሔር ጋር መገናኘት ነውና ሰው ሲጸዎ ጊዜውን በጸሎት ሊያውል ይገባል፤ ዕዝ. 8+23፤ ግቲ. 17+21፤ ሉቃ. 2+37።

ጸዎ፣ ምእመናን ሁለነተኛውን ከዓለማዊ አሳብና ምዎች መልሰው በመንፈሳዊ ነገር ላይ መሉ በመሉ በግረፍ አብዝተው እንዲጸዱ ያደርጋል።

ጸርዓዊ ከአዲዮሳልም በስተጥዕራብ 25 ኪ. ጊ. ርቆ የግረፍ የሰዎችን ከተግባር መሳ. 13+21 16+31።

ፀሐይን ተና ሌሊት፣ ጊዜያትና አትጣጫዎች የግታውቆትና የግላዮች በፀሐይ ነው፤ ዘጸ. 1+14-16፤ ኢሳ. 45+5-6። ፀሐይ ለእርሻ አስረላጊ ነው፤ ዘጸ. 33+14። የእግዚአብሔርን ታግኘነት ያመለክታል፤ መዝ. 19+4-6፤ 72+5። ክርስቶስ ክብር እንደ ፀሐይ ለእነሐተርስ ታገ፤ ግቲ. 17+21 ራእ. 1+16። ጸድታን እንደ ፀሐይ ያበረሰ፤ ግቲ. 13+43። በመጨረሻው ጊዜ ፀሐይ ይወልዳል፤ ኢዮ. 2+10-31። «ጨረታ» ይህ።

በጥንት ዘመን ሰዎች በረገብና በግብጽ፣ እንዳንደሙ በእስራኤል ፀሐይን ያመለኩ ነበር፤ ኢዮብ 31+26-28፤ 2ኛ. 21+3-5፤ 23+5፤ ሕዝ. 8+16።

አያሱ 10+13፤ 2ኛ. 20+11፤ ኢሳ. 38+8 በፀሐይ ላይ የተደረጉትን ተአምራት ይገልጻል።

ፀባአት፤ «ጸባአት» ይህ።

ፀዳል፤ (ዳል)፣ የብርሃን ውጋጋን ነውብረትና ብልጭታ። የፍርድና የጽድቅ ምላህ ነው (ኢሳ. 59+9፤ አጥጵ 5+20)፤ የእግዚአብሔርን ክብር ያመለክታል፤ ሕዝ. 8+21 ዕን. 3+4-11።

ግዕዝ፤ ከግዕዝ፣ ከግዕዝ፣ ከብርና ከወርት የግራፍ ተደግሶ ወይም ዝርግ ወጭት (ላሕን)፤ ምላ. 25+11።

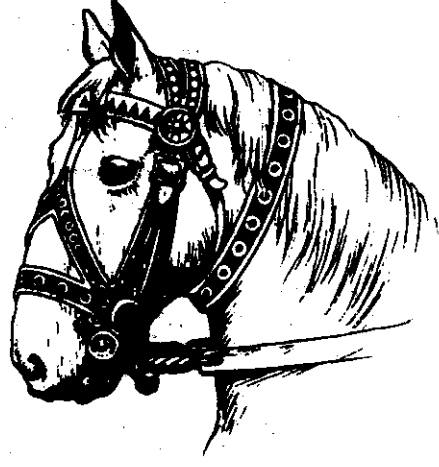
ግዕር፤ ወገን፣ ከጥት አፋር መድረስ፤ ኢዮብ 21+6።

ፈሊታውያን (ፈልቲ)፤ የፍልጠላ ግውያን ነገድ። ዳዊት ከእነዚህና ከሌሊታውያን የክብር

በሰዎችን ደመርጥ ነበር፤ 2ኛ. 8+18፤ 1ኛ. 1+38።

ፈላስፍት፤ ሐ.ሥ. 17+18። «ፍልስፍና» ይህ።

ፈረሰ፤ የክርስቶስ የጭነት ከብት። የልዕ በላ ሰው ምላህ ነው፤ መዝ. 32+9። «እንገለጹት» ይህ።

ፈረሰ ከነገሩ

ፈረሰሳ፤ ከእርሳስ የግራፍ የግላግ ድንጋይ። 17 ኪሉ ያህል ይሆናል። «ታላቅ» የግላውን ታላ ለግብራራት በጥርጊ ግስታዎች ተጠቅሷል፤ ራእ. 16+21።

ፈረረር፤ ከገደልና ከሸለቆ ሥር ያለ ጥገ መሰል ጉድጓድ፤ ኢዮብ 30+6።

ፈረሳውያን፤ ከአይሁድ የገይግናት ወገናት አንዱ ክፍል። የመሐን ሕግ በባዙ ጥንቃቄ ተረጉሙ። ሰዎች ሕጉን እንዳይተላለፉ ብዙ ተአግዞና ሥርዓት ጨመሩበት። ይህም ለተራው ሕዝብ ከባድ ሸክም ሆነ፤ ግቲ. 15+1-4፤ 23+1-4። ጥና አሳባቸው ሰው የግራፍ ተጭኖ በግል ሕይወትና ሕግን በመፈጸም ነው የግራፍ ነበር፤ ሐ.ሥ. 15+5። በመከላከቻው እንደ እንደተገኘውና እንደ እነሐውሎስ ያሉ ትን ሰዎች ነበሩ። ብዙዎች ግን በሕግ ላይ የተጨመረውን የአባቶች ወግ እየተመለከቱ ጥናውን የሕግ መንፈስ፣ ፍርድን፣ ምሕረትንና ታግኘነትን ረሰ። በዚህ ምክንያት ክርስቶስ ደጋግሞ ገብሮት ጭግለት ወተሳቸው፤ ሉቃ. 11+37-44፤ ግቲ. 23። ክርስቶስ ዘመን ፈረሳውያን ስርስት ሺህ ያህል ደርሰው ነበር፤ ሀብታሞችም ነበሩ፤ ብዙ ጊዜም በምክራቦች መሪዎች ነበሩ። ፈረሳውያንን የተቃወሙ በሴተ መቅደስም ለሌሎች ጥና ሰዎች የግላግ ወገናትም ነበሩ፤ ሐ.ሥ. 23+6-8። ፈረሳውያን ክርስቶስን ለመገደል ተግባር፤ የሐ. 11+47-57። በኋላም እንዳንደገች

በክርስቶስ እመኑህ ሐ.ሥ. 15+5 «ጻፈ» ይመ.

ፈርሰዮሴ ከሆድ ውስጥ ያለ የአባር ጥርትም
ዘጸ. 29+141 ዘሌ. 8+17»

ፈርባርዮስ የዕብራይስጥ ቃል ነው፤ ትርጉሙ
ገን አይታወቅም ምናልባት መመላለሻ ክፍል ወይም
ቤት ግለት ይሆናል 1ዜ. 26+18:19»

ፈርዖንን የኢትዮጵያ ነገሥታት «አጻ» ይባሉ
እንደ ነበር ከጥንት ጀምሮ የገብጽ ነገሥታት
«ፈርዖን» ይባሉ ነበር። በብሉይ ኪዳንም የተጠቀሱት
ከጥቂቶች በተር በመጠሪያ ስም ስግግራቸው ሳይለዩ በዚህ
የግዕዝ ስግግራቸው ብቻ ይጠራሉ»

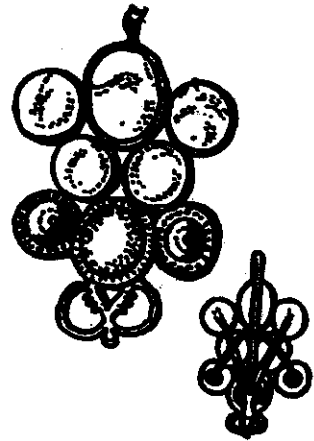
1. በአብርሃም ዘመን የነበረው ዘፍ. 12+15-20»
2. በዮሴፍ ዘመን የነበረው ዘፍ. 37-50»
3. እስራኤልን ያስጨነቀው ዘጸ. 1ና21 ፅብ. 11+23:24»
4. በአገሩ ላይ መቅሠፍት እንዲወርድ ምክንያት የሆነው ዘጸ. 3-15»

እስራኤላውያን ከገብጽ የወጡበት ዓመት የተረጋገጠ አይደለም ሆኖም እግዚአብሔርን በመገዳደር «እስራኤልን አለባትም» ያለው፤ ጳጉሜ ራምሲስ የተባለው ፈርዖን የነበረ ይመስላል። እርሱ በእግዚአብሔር እንዳያምን ለበ ደንዳና ነበረ፤ ዘጸ. 7+14» ከመቅሠፍቱም የተነሣ ሊጸጸት ቢጀምርም (ዘጸ. 8+8:28)፤ በእርዳታ ጊዜ ሁሉ በደንዳናነቱ ጸና፤ ዘጸ. 8+15:32፤ 9+34» በሰው ክፋት እንኳ እንደጊዘብር ለግላቶች እግዚአብሔር የደነደነውን ለቡን ለጸና፤ ዘጸ. 7+3-5፤ 10+1:2፤ 14+4፤ ርም 9+17»

5. ይሁዳዊው ሚረድ ያገባት የቤትያ አባት፤ 1ዜ. 4+18»
6. ኤዮግዊውን ብላቴና ሃዳድን የተቀበለው 1ነገ. 11+17-22»
7. የሰሎሞን አግት፤ 1ነገ. 3+1፤ 7+8፤ 9+16:24፤ 11+1»
8. ሺሻች የተባለው 1ነገ. 11+40፤ 14+25:26፤ 2ዜ. 12+2-12»
9. ሴንር የተባለው 2ነገ. 17+4»
10. ኒካው የተባለው በኤር. 25+19 የተጠቀሰው ፈርዖን እርሱ ነው፤ «ኒካው» ይመ.
11. ሐፍራ የተባለው (ኤር. 44+30)፤ የይሁዳን ንጉሥ ሴይቅያስን ሊረዳ መጥቶ የተመለሰው እርሱ ሳይሆን አይቀርም፤ ሕዝ. 17+15-17፤ ኤር. 37+5:7»

ፈርጥ፤ ከዕንቱና ከአላግዝ፤ ከወርቅና ከብር በሚሠራ ዘውድ ወይም ቀለበት ላይ የሚደረግ ልዩ ጊጥ። በላብስም ላይ አልር አልር የሚጣል ጥለት ፈርጥ ይባላል፤ ዘጸ. 25+7፤ 28+11» «ማዕድን» ይመ.

ፈሰሴ፤ በአገሩ አገር ላይ የሚጣል የጥቅም ሰዓት 2ነገ. 23+33፤ 2ዜ. 36+3»

ባለ ፈርጥ የጀር ቀለበት

ፈሳሽ ነገር፤ በሕመም ሆነ በግደገግ ሁኔታ ከሰውነት የሚወጣ ሁሉ እንደ ሙሴ ሕግ ወንድንም ሆነ ሌትን ያረከሳል፤ ዘሌ. 15» በሉቃ. 8+43-48 የተጠቀሰው ሴት እንደ ሙሴ ሕግ ሰውን መንካት አይፈቀድላትም ነበር። «በሽታ» ይመ.

ፈሰጋ፤ በተራራ ግ አገር ከፍ ያለ ጸገት ወይም የተራራ ጫፍ፤ ዘጉ. 21+20፤ 23+14፤ ዘጸ. 3+27፤ 34+1»

ፈቃድ፤

1. የእግዚአብሔር ፈቃድ። እግዚአብሔር ላይገደድ እንደፈቀደ ሁሉንም ነገር ያደርጋል፤ ቲቶ 1+1-2» ሰው እግዚአብሔርን ደስ በሚያሰኝ መንገድ ይመላለስ ዘንድ እግዚአብሔር ፈቃዱን ለሰው በሕገ ገልጧል። ሕጉ፤ እግዚአብሔር ፈቃዱን ከሚገልጥባቸው መንገዶች አንዱ ነው። ከዚህም በተወጣሪ እግዚአብሔር ዓላማውን የሚያራምድበት የተሰወረ ፈቃድ አለው፤ ዘጸ. 29+29፤ ኤረ. 1+5:11» ሰው በእግዚአብሔር ፈቃድ መወረት ይኖር ዘንድ የሚያስፈልገው የተገለጠው ፈቃድ ብቻ ነው፤ ሚኪ. 6+8» አብ ፈቃድ አለው (ግቴ. 7+21፤ ፅብ. 10+7)፤ ወልድ ፈቃድ አለው (ሉቃ. 22+42፤ ዮሐ. 4+34፤ ፅብ. 10+7-9)፤ መንፈስ ቅዱስ ፈቃድ አለው፤ ፅብ. 2+4፤ 1ቶር. 12+4-11» ሦስቱ አካላት በባሕርይ አንድ ስለሆኑ ፈቃዳቸው አንድ ነው። «ሥላሴ»፤ «እግዚአብሔር ቶ. 5 እና 6»፤ «የእግዚአብሔር መጋቢት 4» ይመ.

2. የሰው ፈቃድ፤ እግዚአብሔር፤ ሰው የሚፈልገውን በነፃነት እንዲመርጥ ስለደረገ፤ የሰው ልጅ መልካምም ሆነ ክፉውን ለመሥራት አይገደድም፤ ወይም በውጭ ኃይል አይወሰንም፤ ዘጸ. 30+19፤ ኢሳ. 7+11-12፤ ግቴ. 17+12፤ ዮሐ. 5+40፤ ያዕ. 1+13-14፤ 4+7» ሰው በኃጢአት ከመውደቁ በፊት መልካሙን እግዚአብሔር የሚወደውን መልካም ለማድረግ አቅዋምና ገንባሌ ነበረው (ዘፍ. 1+26:31፤ መክ. 7+29፤ ኤረ. 4+24፤ ቆላ.

3:10)፤ ሆኖም ይህ ችሎታ ተለዋዋጭ መሆን ስለሚችል፤ ሰው በኃጢአት ከወደቀ በኋላ ክፉውንና እገዚአብሔር የማይወደውን መረጠ፤ ዘፍ. 2:16-17፤ 3:6፤ 17፤ ሰው በኃጢአት ከወደቀ በኋላ ወደ ደንገነት የሚያደርስ አቅም አልነበረውም፤ ኤር. 17:9፤ ዮሐ. 6:44፤ 65፤ 15:5፤ ሮም 3:11፤ ስለዚህ ከዚያ ዓይነት መልካም ነገር ጋር በመቃቃሩ (ሮም 3:9-12፤ 23፤ 8:7-8) እና በኃጢአት ምውት በመሆኑ (1ቆር. 2:14፤ ኤፌ. 2:1-2፤ 5፤ ቆላ. 2:13)፤ በኃይሉ ራሱን ወደ መልካም ሊመልስ ወይም ሊያዘጋጅ አይችልም፤ ዮሐ. 3:3-6፤ ቲቶ 3:3-5፤ እገዚአብሔር ሰውን በጸጋው ሲመልሰውና ወደ ራሱ ሲያመጣው ከተፈጥሮ ከኃጢአት ቀንበር ያለቅተዋል፤ ዮሐ. 8:34፤ 36፤ ሮም 6:6-8፤ ቆላ. 1:13-14፤ በጸጋውም መንፈሳዊ የሆነውን መልካም ነገር በንገነት አመምረጥና ለመፈጸም ያስችለዋል፤ ፊል. 2:13፤ ሮም 6:14፤ 17-19፤ 22፤ ይህም ሆኖ ግን በውስጡ የኃጢአት ቅሬት ገና ስላለ፤ መልካሙን ነገር ሁሉ አጠቃልሎ አይመርጥም፤ ወይም መጥፎውንም ከመምረጥ ወርሶ አይቆጠብም፤ ገላ. 5:17፤ ሮም 7:14-25፤ 1ዮሐ. 1:8፤ 10፤ ሰው መልካሙን ነገር ብቻ የሚከተለው ከትንሣኤው በኋላ ነው፤ ዕብ. 12:23፤ 1ዮሐ. 3:2፤ ይሁዳ 24፤ ራእ. 21:27።

ፈተና፤ ፈተና በብዙ መንገድ ሊመጣ ይችላል።

1. ዕቃ እንደሚፈተን ሰውም ይፈተናል፤ 1ላሙ. 17:39፤ 1ነገ. 10:1፤ ክርስቶስ በሰው ተፈተነ፤ ግር. 8:11፤ 12:15፤ ሉቃ. 10:25።
2. ሰው ራሱን ለአንድ ዓይነት ነገር ያዘጋጀ ለመሆኑ ራሱን ሊፈተን ይገባዋል፤ 1ቆር. 11:28፤ 2ቆር. 13:5።
3. ሰው እገዚአብሔርን ለመፈታተን ይሞክራል፤ ግን እንዳይፈታተን ተጽፏል፤ ዘጸ. 17:2፤ ዘጸ. 6:16፤ ሐ.ሥ. 5:9፤ 15:10።
4. ሰይጣን ሰዎችን ይፈተናል፤ ስለዚህም «ፈቃድ» ተባለ፤ ግቴ. 4:3፤ 1ተሰ. 3:5፤ መከራን በግብዛት (1ኢጥ. 5:9፤ ራእ. 2:10)፤ የግይገዳ ምዋትን በመቀስቀስ (ግቴ. 4:3፤ 1ቆር. 7:5)፤ ሰዎችን በማጣት (ኤፌ. 4:27)፤ ስለ እገዚአብሔር እውነት ጥርገን ወይም ሐሰትን በመዘራት ሊጥላቸው ይሞክራል፤ ዘፍ. 3:1-5፤ ግቴ. 4:5-11፤ ሆኖም ምእመናን በእገዚአብሔር ኃይል ሊቃወሙት ይችላሉ፤ እገዚአብሔር የፈተናውን መውጫ መንገድ ያዘጋጅላቸዋል፤ 1ቆር. 10:13፤ ኤፌ. 6:11-18።
5. እገዚአብሔር የሰው እምነት እንዲገለጥ ሰውን ይፈትናል፤ ዘፍ. 22:1፤ ዘጸ. 16:4፤ 20:20፤ በዚህም ሰዎች ይነጻሉ (1ኢጥ. 1:6)፤ ትዕግሥትን ይግራሉ (ያዕ. 1:2-4)፤ የእገዚአብሔርን ፍቅር በይበልጥ ያስተውላሉ፤ ዘፍ. 22:15-18፤ ሮም 5:3-5፤ ሆኖም እገዚአብሔር ሰውን በክፉ አይፈትንም።

ፈተና ራሱ ኃጢአት አይደለም፤ ግን ሰው ሲፈተን በምኞቱም ሲወድቅ ኃጢአት ይሠራል፤ ያዕ. 1:13-15። ወደ ፈተና እንዳንገባ ከፈተናም እንድንወጣ ለመጸለይ ታዝዘናል፤ ግቴ. 6:13፤ 26:41። ክርስቶስ ተፈተነ፤ ግን በፈተናው አልተሸነፈም፤ ሉቃ. 4:1-13፤ 22:28፤ ዕብ. 4:15። በፈተና የሚጸና የተባረከ ነው፤ ያዕ. 1:12።

ፈውስ፤ ከበሽታ መዳን፤ ጤና ግጥም፤ በመቅ. ዘመን ልዩ ልዩ መድኃኒት ታወቀ፤ እንደዚሁም ሐዚሞችና ባለመድኃኒቶች ነበሩ። በተለይ በግብጽና በግሪክ አገሮች የመድኃኒትና የቀዶ ጥናት ስምዐት ከፍ ያለ ነበረ፤ ሆኖም የዛሬ የሕክምና ሊቃውንት እስከ 1900 ዓ.ም. ገደማ ድረስ የነበረው መድኃኒትና የሕክምና ሥራ የተሟላ አይመስላቸውም። ሰዎች በመድኃኒት ሲያምኑ በነፍስ ሊጠነክሩ ይችላሉ። ጥቅሙ ከእምነት እንጂ ከመድኃኒት አልነበረም። ዛሬ ግን ብዙ ጊዜ በመድኃኒት ቢያምኑም ባያምኑም መድኃኒቱ ፍቱን ነውና ይሠራል።

መቅ. ባለ መድኃኒቶች መኖራቸውን እንጂ ሥራቸውን ብዙ አይገልጹም፤ ዘፍ. 50:2፤ 2ዜ.መ. 16:12፤ ኤር. 8:22፤ ግር. 2:17፤ 5:26፤ ቆላ. 4:14። ለቀስል ሕክምና ነበራቸው፤ ምላ. 25:20፤ ኢሳ. 1:6። በሕዝቅያስ እባዋ ላይ የበለሰን ጥፍጥፍ ለበጡ (ኢሳ. 38:21)፤ በወያነ ጠጅና በዘይት ተጠቀሙ፤ ሉቃ. 10:34፤ 1ጢዋ. 5:23።

የመቅ. ጸሓፊዎች ስለ ፈውስ ሊያስተምሩ ዋና አላባቸው እገዚአብሔር ፈጥሮ እንደሆነ ነው፤ ዘጸ. 15:26። በብ.ኪ. አልር አልር ሰዎች እንደተፈወሱ ተገልጧል። ግርያምና ጎዕግን ከለምጽ ተፈወሱ፤ ዘኁ. 12:1-15፤ 2ነገ. 5:8-14። ኤልያስ የሰራጥታዋን ሴትዮ ልጅ (1ነገ. 17:7-24)፤ ኤልሳሴም የሱንግግጅን ሴትዮ ልጅ ከሞት እስኪሆኑ 2ነገ. 4:32-37።

ክርስቶስ ብዙ ሰዎችን ፈወሰ፤ የጸሎት ሁሉ እንኳን ጻጉ፤ ግቴ. 4:23፤ 24፤ 9:35፤ 14:36። ከተፈወሱት ሰዎች መካከል የነፃ ሦስቱ ታሪክ ተገልጧል። ከእነርሱም ሌላ ኢየሱስ የናይገን ሴት ወንድ ልጅ (ሉቃ. 7:11-17)፤ የኢያኢርስን ሴት ልጅ (ግቴ. 9:17-26)፤ አልዛርንም ከሞት እንዳስነሣ የሚናገሩት ታሪኮች ተጽፈዋል፤ ዮሐ. 11:43-44።

ኢየሱስ ዐሥራ ሁለቱ ሐዋርያት ድውያንን እንዲፈውሱ ሥልጣን ሰጣቸው፤ ግቴ. 10:1። ሰባ ተከታዮቹም አጋንንትን አወጡ፤ ሉቃ. 10:17። መንፈስ ቅዱስ ከወረደ በኋላ ብዙ ሰዎች በሐዋርያት (ሐ.ሥ. 2:43፤ 5:12-16)፤ በእስጢፋኖስ (ሐ.ሥ. 6:8)፤ በፊልጶስ (ሐ.ሥ. 8:5-8)፤ በጳውሎስና በበርናባስ (ሐ.ሥ. 14:3፤ 19:11፤ 12፤ 28:8-10) ተፈወሱ። ከተፈወሱትም የታወቁት በኢየሩሳሌምና በልስጥራን የነበሩ አንካሶች ናቸው፤ ሐ.ሥ. 3:1-8፤ 14:9፤ 10። ኤንያ የተባለም ሽባ የፈወሰ፤ ሉቃ. 9:32-35።

ደግሞም ሐዋርያት ጣቢታንና አውጫኪስን ከሙታን አስገሙ፤ ሐ.ሥ. 9+36-41፤ 20+9-12። የመሬወስ ስጦት ለቤተ ክርስቲያን ተሰጠ፤ 1ቆ. 12+9:30:31።

በክርስቶስ ሥራ የወንጌል ሥራና ፈውስ የተያያዙ ነበሩ፤ ኢ.ሳ. 53+4፤ ግቲ. 8+16:17፤ 10+7:8፤ ግር. 2+5። ሐዋርያትም የወንጌልን ቃል ሲያስተምሩ ሰዎችን በመሬወስ ቃሉን እንደሚያረጋግጡ ክርስቶስ ተናገረ። እንደ ቃሉም ተደረገ፤ ግር. 16+17-20፤ ዮሐ. 14+12፤ 2ቆ. 12+12፤ ዕብ. 2+3:4።

ክርስቶስ በቃሉ (ግቲ. 8+16፤ ዮሐ. 4+50)፣ በመጻፍስ (ሉቃ. 5+13)፣ እጅ በመጫን (ግር. 6+5)፣ ጭቃን በመቀባት (ዮሐ. 9+6:7) ሰዎችን ፈወሰ። ሐዋርያትም እንደዚሁ አደረጉ፤ ደግሞም በዘይት ተጠቀሙ፤ ግር. 6+13፤ ያዕ. 5+14።

የፈውስ ኃይል እንዴት ምን ያስፈልጋል? ለዚህ ሙሉ መልስ መስጠት አይቻልም። ነገር ግን የሚከተለውን በናስተውል ይረዳን ይሆናል፤ ለክርስቶስ እንኳን ልዩ የፈውስ ጊዜ የነበረው ይመስላል፤ ሉቃ. 5+17። ወደ እርሱ የመጡትን ሁሉ ፈወሰ። ነገር ግን አንዳንድ ጊዜ በሽተኞችን ሳይፈውስ አለፈ፤ ዮሐ. 5+2-5። ሐዋርያት ጥርፈሞስንና ጢሞቴዎስን አልፈወሱም፤ 1ጢሞ. 5+23፤ 2ጢሞ. 4+20።

ሰዎች ሲፈወሱ ብዙ ጊዜ ሦስት ድርጊቶች እንደ ተፈጸሙ እናያለን፤ እነርሱም የሚከተሉት ናቸው ፡- (ሀ) ለመዳን ፈቃደኛ መሆንና መለመን፤ ዮሐ. 5+6፤ ያዕ. 5+14። ብዙ ጊዜ ሰዎች ለበሽተኞች ለመጎደብ ዮሐ. 4+49። (ለ) ንስሐ፤ ግር. 2+1-12፤ ያዕ. 5+16። (ሐ) እምነት፤ ይህ በሽተኛውን (ግቲ. 9+22:29፤ ሐ.ሥ. 14+9) ወይም የበሽተኛውን ወዳጆች እምነት የሚመለከት ይሆናል፤ ግር. 2+5፤ 9+22-24፤ ሉቃ. 7+6-10። በናዝሬት ሰዎች ካለግመናቸው የተነሣ ክርስቶስ ከጥቂቶች በቀር ብዙ ድውዮችን አልፈወሰም፤ ግር. 6+5። «ተለምር» ይህ.

ፊ.ፊ.፮፤ በምሳሌነት ጨቀነ፤ ኢ.ሳ. 3+15። «ወፍጮ» ይህ.

ፊ.ፋ.፮፤ በዝናብ ጊዜ ትንሽ ወንዝ የሚፈለበት፤ 1ነገ. 17+5-7።

ፊ.ፍ.፮፤ በዕብራይስጥ ጥር ይላል። በአዎር ቋንቋ «ፑሩ» ግለት ለዕጣ የሚሆን ጠጠር ድንጋይ ግለት ነው። አይሁድን ለማጥፋት ሲል ጠላታቸው ሐግ ፉር የተባለውን ዕጣ አስጥሎ ዕድል የሚሰጥ ቀን ለማወቅ ተተነኩለ፤ አሴ. 3+7፤ 9+24። አይሁድ ከሐግ እጅ ከዳኑ በኋላ የሦስት ቀን የደስታ በዓል ተወስነላቸውና በዓሉ ፉሪም (ዕጣዎች) በሚል ስም ተሰየሙ፤ አሴ. 9+26-32። በዓሉም በአዳር ወር (በመጋቢት) ከ13ኛው ቀን እስከ 15ኛው ቀን ይከበራል። «በዓላት» ይህ.

ፊ.ካ.፮፤ ጠባብ የግንብ ወይም የግናቸውም ቤት

ቀዳዳ። ጠባብ መስኮትም ፋካ ይባላል፤ ሕዝ. 8+7።

ፊ.ጥ.፲.1. የዝም ልጅ፤ ዘፍ. 10+6። 2. በአፍሪካ ውስጥ የሚገኝ አንድ አገር። ሃሬ ስሙ ስለተለወጠ የትኛው እንደሆነ አይታወቅም። አንዳንዶች ከግብጽ በስተምዕራብ፣ ሌሎች ደግሞ ከግብጽ በስተደቡብ ነበረ ይላሉ፤ ሕዝ. 30+5፤ 38+5፤ ኤር. 46+9።

ፊልሞና፤ የሚከተለውን ይህ. ወደ ፊልሞና የተላከ መልእክት፤

ፊልሞና በቀላስይስ የኖረና ወንጌልን ከሐዋርያው ጳውሎስ እንደበት የሰማ ሰው ነው። ቤተ የቀላስይስ ቤ.ክ. መስብስቢያ ሆነ፤ ፊልሞና 2፤ ቀ.ላ. 4+17። አናሲሞስ የተባለ ባሪያ የነበረው ሲሆን፣ የሱሙ ትርጓሜም «ጠቃሚ» ግለት ነው፤ 10-11። አናሲሞስ ከፊልሞና ኩባለሉ በመሄድ በርም አስር ቤት ታስሮ ከሚገኘው ከሐዋርያው ጳውሎስ ጋር ተገናኘ፤ በዚያም ወንጌልን ሰዎቹ አመነና ጳውሎስን ግገልገል ጀመረ። ባሪያ ከኪታው ሲሸሽ በርማውያን ሕግ መሠረት የሞት ፍርድ ሊፈረድበት ይችላ ነበር። ጳውሎስ ግን አናሲሞስ አሁን በክርስቶስ የፊልሞና ወንድም በመሆኑ ከኪታው ጋር ሊያስታርቀው ፈለገ። ስለዚህ ይህን መልእክት ጽፎ አናሲሞስን ወደ ቀላስይስ ላከው። ይህ የተፈጸመው ምናልባት በ62 ዓ.ም. ገደማ ሊሆን ይችላል። ጳውሎስ የባርነትን ሕግ አልተቃወመም። ስለ ባሪያዎችና ስለ አሠሪዎች በሰጠው ክርስቲያኖቹ ትምህርት ግን የባርነትን ኑሮ ለወጠ፤ በመጨረሻም ለግዳቶች በግድግማቸው በመሆናቸው ባርነት የሚቀርበትን አቅጣጫ አላየ፤ ፊልሞና 16፤ ቀ.ላ. 4+1፤ ኤ.ፈ. 6+5-9። «ባሪያ»፣ «ባርነት» ይህ። ሐዋርያው እንደዚህ በግድረተ ግናቸውንም የተበረተሰብ ሁኔታ ለግዝገባና ለመለወጥ ወይም ፈጽሞ ለግስቀረት የሚቻልበትን ዘዴ ጠቀሙ። ሐዋርያው የሚያቀርበው ልመና ከብደት በኖረውም፣ አጻጻፉ በወዳጆች መካከል የሚኖረውን ለስለስ ያለ የግንኙነት ባሕርይ የያዘ አጻጻፍ ነው። ልመናውንም በ3 ክፍሎች አክታትሎ ያቀርባል ፡-

- 1. ወንድግማችነታቸውን አጠናክረ፤ 1-9።
- 2. ምክንያቱን አብራራ፤ 10-16።
- 3. ፈቃዱን አነሣ፤ 17-25።

ፊልሸስ፤ ከ52-60 ዓ.ም. የነበረ የይሁዳ ገዥ። ስለ ትክክለኛ ፍርድ የግያስብ ጉቦ ተቀባይ ነበር፤ ጳውሎስ በእርሱ ዘንድ ተከሰሰ፤ ሐ.ሥ. 23+24-24+27።

ፊልድልፍያ፤ በጥንት ዘመን በትንሹ እስያ የነበረች ከተማ። አንድ ገጥሥ ለወንድሙ ታግኝነት መታሰቢያ ከተማይቱን ሠርቶ ፊልድልፍያ ብሎ ሰየማት። ትርጓሜው የወንድግማች ፍቅር ግለት ነው። በ17 ዓ.ም. ከተማይቱ በመሪት መንቀጥቀጥ ፈረሰች፣ እንደገናም ተሠራች። ጳውሎስ በኤፌሶን ሳለ ቤ.ክ. በፊልድልፍያ የተመሠረተች ይመስላል፤ ሐ.ሥ. 19+10፤ ራሴ. 1+11፤ 3+7-13። ሃሬ ከተማይቱ አላላሕር ትባላለች። ካ. 7ሰ።

ፊልጶስ፤ የኢጣሊያና የፊላስቲን ገዥ «ሄርድስ» ይሙ።

ፊልጶስ፤ የሄርድስ ወንድም የሄርድያዳ ባል «ሄርድስ» ይሙ።

ፊልጶስ ሐዋርያ፤ ከሥራ ሁለቱ

ሐዋርያት አንዱ፤ ግቴ. 10+3። እንደ እንድርያስና ጳጥርስ ከቤተ ሳይዳ ነበረ። ኢየሱስ ካገኘው በኋላ ናትናኤልን ወደ ኢየሱስ አመጣው፤ ዮሐ. 1+42-47። የኢየሱስን ኃይል ባለግስተዋሉ በተፈተነ ጊዜ አጥጋቢ መልስ አሰጠም፤ ዮሐ. 6+5-7። ከእንድርያስ ጋር ገሪቶችን ወደ ኢየሱስ አቀረበ፤ ዮሐ. 12+20-22። የኢየሱስንም ሥራ ባለግስተዋሉ አብን እንዲያሳያቸው ኢየሱስን ጠየቀ፤ ዮሐ. 14+8-11። በኋላ ከሌሎች ሐዋርያት ጋር የትንግሥው ምስክር ሆነ፤ ሐ.ሥ. 1+131 2+14።

ፊልጶስ ወንጌላዊ፤ በኢየሩሳሌም ቤ.ክ.

ከተሾሙት ሰባት አገልጋዮች አንዱ፤ ሐ.ሥ. 6+3-5። እስጢፋኖስ ከሞተ በኋላ ፊልጶስ ወደ ሰግርያ ወርዶ ሲያስተምር ብዙ ሰዎች በስብከቱ አመኑ። በዚያን ጊዜም መንገድን ትዳስ ወደ ምድረ በዳሲ መራው፣ ስለ ክርስቶስ የተጻፈውን የኢሳይያስን ትንቢት ይመረምር የነበረውን ኢትዮጵያዊ ሰው አግኝቶ ክርስቶስን ሰበከለት (ሐ.ሥ. 8)። በኋላም ትንቢት ይናገሩ ከነበሩ ከአራት ደናግላ ሴቶች ለጆቹ ጋር በቂሣርያ ተቀመጠ፤ ሐ.ሥ. 21+8:9።

ፊልጶስ ቂሣርያ፤ ከቅድስት አገር

በስተሰግን፣ ከአርሞንያም ተራራ በስተደቡብ የሚገኝ ከተማ። የዮርዳኖስ ወንዝ መፍለቂያ እዚያ ነበረ። በባሕር ዳር ከነበረው የቂሣርያ ዋና ከተማ ሌላ ቂሣርያ መሆኑን ለግዛቱ ፊልጶስ ቂሣርያ ተባለ፤ በፊልጶስ ተሠርቶ ነበር፤ «ሄርድስ 6» ይሙ። በፊልጶስ ቂሣርያ አቅራቢያ ኢየሱስ ደቀ መዛሙርቱን ስለ ራሱ ግንኙነት ጠየቃቸው፤ ግር. 8+27-38። ካ. 5ሐ።

ፊልጶስቱ፤ ሌልጵስቱ በመቄዶንያ

አውራጃ የምትገኝ የግሪክ ከተማ ናት። የተመወረተችውም ከርም አንጦቶ ወደ ምሥራቅ አገርች በሚያመራው ታላቅ ጉዳና ላይ ነው። «ፊልጶስቱ» የተባለችበት ምክንያት የመቄዶንያ ንጉሥ የሆነው ፊልጶስ የተባለው የታላቁ እስክንድር አባት ከተማይቱን ስለያዘና በ358 ከክ. በ. ዳግመኛ ስለቋረቁራት ነው። በ168 ከክ. በ. ርግውያን ገሪቶችን ባሸነፉ ጊዜ እንደ ሌሎች ሁሉ የርም ንጉሠ ነገሥት መንግሥት ከተማ ሆነች። ቀጥሎ ቅኝ አገር ሆና ለነዋሪዎች የርም ዜግነት ተሰጣቸው። ወንጌላ የደረሳት ጳውሎስ ለ2ኛው የሱባኩተ ወንጌላ ጉዞው ሲወጣ ነው። ፊልጶስቱ ወንጌላን ለመስማት ከአውሮፓ ክፍለ ዓለም የመጀመሪያዎቹ ከተማ ናት፤ ሐ.ሥ. 16+9-12። የመጀመሪያዎቹ የቤ.ክ. አባሎች ልድያ የተባላችዋ ሐር ሻጭና የወገኒ ቤት ጠባቂ ናቸው፤ ሐ.ሥ. 16+14-33። ካ. 6ሸ።

የፊልጶስቱ መልእክት፤ ትዳስ

ጳውሎስ ይህን መልእክት በዳሬ ጊዜ አስረኛ በአገሪ የሞተ ፍርድ ሊፈረድበት ይችላ ነበር፤

1+1:7:13:20-24፤ 2+23-24። አንዳንዶች ጳውሎስ በኤሬሶን ታስሮ ባለ መልእክቱን በ54 ዓ.ም. ገደማ እንደጻፈው ያስባሉ፤ 2ቀር. 11+23። የሚባዙት ግን ጳውሎስ ርም ሆኖ እንደላከው ስለሚገምቱ ምናልባት በ62 ዓ.ም. ሳይጻፍ አልቀረም፤ ሐ.ሥ. 28+30-31።

በሐዋርያውና በፊልጶስቱ ቤ.ክ. መካከል ለዩ መግባባትና ፍቅር ነበረ። ቤ.ክ.ቱ ለወንጌላ ሥራው ብዙ ጊዜ ድጋፍ ሰጥታዋለች፤ 4+15-16። አሁንም አፍሮዲጦ ከፊልጶስቱ ተልኮ ጳውሎስን ሲያገለግል ባለ ታም ነበርና አፍሮዲጦ ወደ ፊልጶስቱ መመለሱ የተሻለ መሆኑን ጳውሎስ አምናበት ደብዳቤ ጽፎ በእጁ ሊልክላቸው ወሰነ፤ 2+25-30። መልእክቱ የሚከተሉትን ነጥቦች መመልከት ተገቢ ይሆናል ፡-

1. ለሚሰጥ እርዳታ የምስጋና ምክንያቶች፤ 1+3-5፤ 4+10-19።
2. የጳውሎስ የግል ሕይወት ዓላማ፤ 3+4-14።
3. የክርስቶስ ትሥንትና ክብር የተገለጠበት ታላቅ አንቀጽ፤ 2+5-11።
4. ስለ ክርስቲያናዊ ትብብር ትምህርት፤ 1+27-30፤ 2+1-4:12-18፤ 3+17-18፤ 4+2-3።
5. የጳውሎስ ደስታ፤ ሐዋርያው ቤ.ታሰርም፣ አንዳንድ ምእመናን ባይስማሙም (4+2)፣ «ውሾች» እና «የክርስቶስ መስቀል ጠላቶች» ቢኖሩም (3+18-19) ዋናው ስሜቱ ደስታ ነው። የደስታ አላብ 16 ጊዜ ያህል በዚህ አጭር መልእክት ይገኛልና ለመልእክቱ እኩራረላ ተልፎ ቃል ይሆናል። የጳውሎስ ደስታ በሚከተሉት ነጥቦች ይታያል ፡-
1. በፊልጶስቱ ቤ.ክ. አቋም፤ 1+1-9
2. በተስፋው፤ 1+10-30
3. ክርስቶስን ከፍ ከፍ በማድረጉ፤ 2+1-11
4. በፊልጶስቱ ቤ.ክ. ትዕግሥት፤ 2+12-18
5. አብረው በሚሠሩት ጓደኞቹ፤ 2+19-30
6. ክርስቶስን በማወቅ፤ 3+1-15
7. በሰማያዊ ርስቱ፤ 3+16-21
8. በመንፈሳዊ ትብብር፤ 4+1-3
9. በጌታው፤ 4+4-9
10. በፊልጶስቱ ቤ.ክ. ለግሰና፤ 4+10-20
11. በሰላምታና በቡርኪ፤ 4+21-23።

ፊስጢን፤ ከፊልክስ ቀጥሎ እስከ ሞተበት ዓመት እስከ 62 ዓ.ም. ድረስ የነበረ የይሁዳ ገዥ። ከፊልክስ የተሻለ ገዥ ነበረ፣ ግን ጳውሎስ ገዱሕ መሆኑን እያወቀ አይሁድን ለማስደሰት ወደ ኢየሩሳሌም ለፍርድ ሊልከው አሰበ። ጳውሎስ ግን ወደ ቂሣርያ ይገባኝ አለ። ንጉሥ አግሪጳጎና በርኒቱን ለማስደሰት ጳውሎስን በፊታቸው አቀረበ፤ ሐ.ሥ. 24+27፤ 25+1-26+32።

ፊላጎ፤ በኋላ የወጣ ወንዝ ዘፍ. 2+11። ሳሪ የትኛው እንደሆነ አይታወቅም።

ፊት፤ የሰው ስግታ በፊት ይታወቃል፤ መዘ. 83+16፤ ምላ. 15+13= ፊትን መሰወር መራትን ያሳያል፤ መዘ. 27+9= ሰው የእግዚአብሔርን ፊት ሊያይ አይችልም፤ ዘጸ. 33+20= ሰው ሲሞት ፊት ይሸፈን ነበርና ለሐግ የሞት ምልክት ሆነ፤ እስ. 7+8፤ ዮሐ. 11+44=

ፊንቅሰኝ 1. የአልግዳር ልጅ፣ የአርን የልጅ ልጅ፤ ዘጸ. 6+25፤ 1ዜ. መ. 6+4:50፤ ዕዝ. 7+5፤ 8+2= ለእግዚአብሔር ቀንቶ እስራኤላዊውን ዘንባርና ምድያግደትን ከሰባን በመገደል መቅሠፍትን አቀመ፤ እግዚአብሔርም የሰላሙን ቃል ኪዳን ሰጠው፤ ዘኁ. 25፤ መዘ. 106+28-31= ሙሴም የመቅደሱን ዕቃ አስይዞ ወደ ወርንት ላከው፤ ዘኁ. 31+6= የርቢልና የጋድ፣ የምግልም ነገዶች ስለሠሩት መሠዊያ እንዲጠይቁ ለተላኩት መልእክተኞች በጋላ (ኢያሱ 22+13:30:32= አባቱን ከቀበረ በጋላ (ኢያሱ 24+33)= በአባቱ ምትክ የካህናት አለቃ ሆነ፤ መላ. 20+27:28፤ 1ዜ. መ. 9+20= 2. ክፉ ከክፍሩ ከሁለቱ የኔሊ ልጆች ታናሹ፤ 1ሳ. መ. 1+3፤ 2+12-17:29= ከወንድሙ ጋር የእግዚአብሔርን ታቦት ወደ ሰልፍ ወሰደ፤ ሁለተኛው በወርንት ላይ ሞቱ፤ የፊንቅሰኝ ግሰት ከድንጋጤ የተነሣ ወልደ ሞተች፤ 1ሳ. መ. 2+34፤ 4= በሳላል ዘመን የልጅ ልጅ ካህን ነበረ፤ 1ሳ. መ. 14+3=

ፊንቅ፤ ከገሊላ ወደ ሰግን እስከ 200 ኪ.ሜ. ያህል ስፋት ያለው በታላቁ ባሕር ዳር ያለ አገር= ሞና ከተማዎች በንግድ፣ በኪነ ጥበብና በሥነ ጽሑፍ የታወቁ ጠርስና ሲዶና ናቸው። ከዚህ አገር ለመጣቸው ሴት ክርስቶስ ልጅን ፈወሰላት፤ ግር. 7+24-30= ጳውሎስ በሰብከት ጉዞው ይህን አገር ጉበገብ ሐ.ሥ. 15+3=

ፊደል፤ በጽሕፈት የጽንጽ መገለጫ። «ዕብራይስጥ»፣ «ግርኛ» ይሙ. ሕገን በፊደል

የግርኛ ተማሪ ረደል ሲያጠና፤ በ450 ወር የክብደት ሰጠኳ ዕቃ ላይ ተቀርጾ የተገኘ

መተርጉም ግለት የሕገን መንፈስ፣ ስግታና ምክንያት ባለግስተዋል ቃል በቃል መረጃም ግለት ነው፤ ሮም 7+6፤ 2ቀር. 3+6=

ፋራግ፤ ከዘርጋላህ በስተደቡብ በሲና ውስጥ የግግን ምድር በዳ። እስግሌል በፋራግ ተቀመጠ (ዘፍ. 21+21)፣ እስራኤላውያንም በዚያ ተጓዙ፤ ዘኁ. 10+12፤ 12+16፤ 13+26= የፋራግ ተራራ ኤልፋራን ተብሏል (ዘፍ. 14+6)፣ የትኛው እንደሆነ ሳይ አይታወቅም። ዕንባታም ክርስቶስ ከፋራግ እንደግመጣ ተናገረ፤ ዕገ. 3+3= ይህም ምናልባት ኤፍራታን (ግዚ. 5+2)፣ ወይም ከገብጽ መምጣትን ያመለክት ይሆናል።

ፋርስ፤ ከወግርስ ወገዝ በስተምሥራቅ የነበረች አገር። መንግሥቷ ሲስፋፋ ሰላ መናገሻ ከተማ ሆነ። ግደንን አጣምራ ባድረች መሪት ባቤሎንን በ539 ከክ. በ. አሸንፈች። ዩርስ እስራኤላውያን ወደ ኢየሩሳሌም ተመለሰው ቤት መቅደስ እንዲሠሩ ፈቀደ፤ ዕዝ. 1= የፋርስ ንጉሥ አርጫክስስ አስቴርን አገባ፣ ስለ አይሁድ ሕዝብ የለመነቸውን ልመና ተቀበለ፤ መጽሐፈ አስቴር ይሙ.። ዕዝራም ብዙ ሰዎችን አስከትሎ ወደ ኢየሩሳሌም እንዲመለስና ሕገን እንዲያስተምር ፈቀደለት (ዕዝ. 7:18)፣ እንደገናም ተለምኖ የኢየሩሳሌምን ቅጥር እንዲሠራ ነህምን ላከው፤ ነሀ. 2+1-8= የፋርስ መንግሥት በግርኛ ንጉሥ በታላቁ እስክንድር በ331 ከክ. በ. ሲሸነፍ የዳንኤል ትንቢት ተፈጸመ፤ ዳገ. 8+1-8:15-22=

ፋሲካ፤ በዕብራይስጥ «ፓሳክ» ግለት አለፈ ግለት ነው። የእስራኤል ልጆች በግብጽ አገር በግ አርደው፣ ደሙን በደጃፋቸው በመርጨት ከእግዚአብሔር ተግዳሮት። የእግዚአብሔር መልእክ በዚያች ሌሊት ግዕዳውያንን ሲቀምፍ፣ ደም በነበረበት ቤት አልር ሰላገደለ ወይም ደም የተረጨበትን ቤት ስላለፈ፣ ተት ፋሲካ ተባለ። ለፋሲካ የግታረደውም በግ ፋሲካ ይባላል፤ ዘጸ. 12+1-13= በየዓመቱ በግ እያረዱ የእስራኤል ልጆች በመጀመሪያ ወራቸው በ14ኛው ቀን የፋሲካን በዓል ያከብራሉ። ከዚያም ምሽት እስከ አንድ ሳምንት ድረስ የባካውን ነገር ለመብላት ስላልተፈቀደላቸው፣ የሙሉ ሳምንት በዓል የቲጣ በዓል ተባለ። የቲጣ እንጀራ መብላት የእስራኤል ልጆች በችኩላ ከገብጽ መውጣታቸውን የግያስታውስ የመታሰቢያ ምልክት ነው፤ ዘጸ. 12+18-20:33:34፤ ዘጸ. 16+1-3፤ ኢየሱስ ክርስቶስ የተሰቀለበት ሳምንት የፋሲካ ሳምንት ነበረ፤ ሉቃ. 22+14-16፤ ዮሐ. 18+38-40= እርሱም ንጹሕ የእግዚአብሔር በግ ሆኖ ደሙን ስላረሰሰልን «ፋሲካችን ክርስቶስ» ተባለ፤ 1ቀር. 5+7፤ 1ጴጥ. 1+18-19= ስለዚህ የክርስቶስ ትንሣኤ በዓል ፋሲካ ተብሎ ይጠራል።

ፋቄሑ፤ የሮግላዩ ልጅ፣ ከ740 እስከ 732 ከክ. በ. የነገሠ ሀምራ ስምንተኛው የእስራኤል ንጉሥ። ባርክዳስ ግደባ ገነዘ፤ ከፋ ሥራ ሠራ፤ 2ነገ. 15+25:27:28= ከሶርያ ንጉሥም ጋር ተባብሮ በይሁዳ ነገሥታት በኢየሱስምና በአካባቢ ላይ ዘመተ፤

2ገ. 15+371 16+51 ኢላ. 7+1:5:6# ተጥታቸው እንጂ አላሸነፉቸውም፤ 2ዜ. 28+5-151 ኢላ. 7+4-7# በእርሱም ዘመን የአምር ንጉሥ እየበረታ ሲሄድ፣ በገለጻድና በገሊላ የገቡትን እስራኤላውያን ግረከ፤ 2ገ. 15+29# የኤላም ልጅ ሆሴዕ ገደለው፤ በእርሱም ቦታ ነገሠ፤ 2ገ. 15+30#

ፋቂስያስ፤ ከአባቱ ከምናሌም በኋላ ከ742-740 ከክ. በ. የገነዘበ ዐሥራ ሰባተኛው የእስራኤል ንጉሥ። ከቶም ሥራ ሠፊ፤ የሠራዊት አለቃ የሆነው ፋቂሌ ገደለው፤ 2ገ. 15+23-26#

ፋነዥ፤ ርጠተኛ ለረጠጠ፤ 2ሳ. 6+6# በራሱ ፈታድ ሄደ፤ ኢላ. 28+7#

ፋንድያ፤ የረረሰ፣ የባትሉና የጋግ ከብት ሁሉ ፍጥ ለግብሰና (ሐዘ. 4+12-15)፣ ለተክል ግዳብሪያም ይሆናል፤ ሱቃ. 13+8# በሐዘ. 4+12-15 ላይ የተጠቀሰው ከሰው የሚወጣውንም ዐይነት ምድር ያመለክታል። ፋንድያ የጦርነት ምላሴ ነው፤ ግሊ. 2+3#

ፋጋዥ፤ የቅል ከተይ፣ የሸክላ ስባሪ ትልቅ ጦጠጫ፤ አጥጽ 6+6#

ፈርዛውያን (ፈርዜዎን)

በከነዓን አገር የነበረ ሕዝብ፤ ዘፍ. 13+71 34+301 ዘኢ. 3+81 ኢያሱ 24+111 መሳ. 1+4#

ፈዘኛ፤ የሚነኩ፣ የሚያሸፍ፣ ተለደኛ፣ ጥዘኛ፤ ዘፍ. 19+141 መዝ. 1+11 ምላ. 9+8#

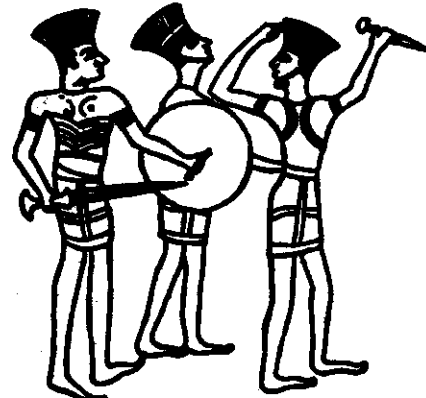
ፍልስጥኤም፣ ፍልስጥኤማውያን

ከካም ነገድ የወጡ፣ ከከፍተኛም የመጡ፣ በደቡብ ከከነዓን በባሕር ጻር ባለው ግዳ የገቡ ሆኖቸው፤ ዘፍ. 10+141 አጥጽ 9+7# አምስት ከተማዎች ነበሯቸው። እነርሱም ጋዛ፣ አሃጦን፣ አስቶሉና፣ ጌትና አቃርን ሆኖቸው፤ ኢያሱ 13+31 1ሳ. 6+17# ካ. 3ቀ1 3ሰ#

አግልክታቸው ከከነዓናውያን አግልክት ጋር በመደባለቅ ዳንን፣ አስታርት፣ ባዳሊቡሶል ተብለዋል። አባርሃም ከፍልስጥኤም ንጉሥ ከአባ ግሊክ ጋር ቃል ኪዳን ገባ፤ ዘፍ. 21+22-34# በዚህ ጊዜ ጀምሮ ፍልስጥኤማውያን እየበዙና በወርነትም እየበረቱ ሄዱ። የታወቁ ከመሆናቸው የተነሣ የኖሩበት ብቻ ሳይሆን፣ ከከነዓን ሁሉ ፍልስጥኤም (ሆስታይን) ተባለ። እስራኤላውያን ከግብጽ ሲወጡ ፍልስጥኤማውያንን ፈርተው እንዳይመለሱ በዙሪያ መንገድ ወደ አገራቸው ገቡ፤ ዘኢ. 13+17# በመሳፍንት ዘመን ፍልስጥኤማውያን እስራኤልን ወጡ ታቦቱን ግረኩ፤ በኋላም ሳሊላንና የኖታንን ገደሉ። የበረታ ብረት ሥራ ስለሚያውቁ እስራኤላውያንን የግረኛ ግብር አስገቡ፤ 1ሳ. 13+19-21#

እስራኤላውያን እግዚአብሔርን ሲከተሉ ገን አዳኞችን አስነግጥቸው። ከእነርሱም መካከል ግሪ ጋር (መሳ. 3+31)፣ ሶምሶን (መሳ. 13-16) እና ባሙኤል የታወቁት ሆኖቸው፤ 1ሳ. 7+1-14# ዳዊት

ፍልስጥኤማውያን ጎልድን ገደለ፤ በዘመነ መንግሥተም ሠለጠነዋቸው፤ 1ሳ. 171 2ሳ. 19+91 21+15-22# በኋላም ፍልስጥኤማውያን አልፎ አልፎ በጠላትነት እየተኑ እስራኤልን አስወገዱቸው፤ 2ዜ. 21+161 ኢላ. 9+8-121 ዘኢ. 9+6#

የፍልስጥኤም ወታደሮችን የሚያሳይ፤ በግብጽ ከተገኘ ቅርጻ ቅርጽ የተገለበጠ

ፍልስፍና፤ ጠቅላላ ጥበብና ዕውቀት በግሪክ ደንደር ፈሎሶፊያ ግለት ዕውቀትን መውደድ ግለት ነው። እውነተኛ ፍልስፍና ስለ ሳይገስም ሆነ ስለ ሌላ ትምህርት ያለው ችሎታና ጥበብ ነው። ሐዋርያው ጳውሎስ ስለ ሐሰተኛና ክርስቶስን ስለሚያስክድ ፍልስፍና አስጠንቅቆናል፤ ቀላ. 2+8# «ኤፈቆሮስ»፣ «ኢስጦኢክ»፣ «ግናስቲክ» ይህ.

ፍልፈላ፤ ምድርን የሚረረፍ፣ የሚነድል፣ አረርን የሚቀዳ ያቀር የዳር አይጥ፤ ኢላ. 2+20#

ፍም፤ የገደደ እንወት ወይም ከሰል። ለመቀት፣ ምንጠንም ለግብሰል እንደሚጠቅም ተጠቅሷል፤ ኢላ. 6+61 47+141 ዮሐ. 18+181 21+9#

ፍሪዳ፤ ለተልት ገብጥ የሚታረድ የሰባና የወረረ ገደሕ ሰንጋ ወይም መሲና ከባት። በብ.ኪ. ለመሥዋዕት ይተርብ ነበር፤ 2ሳ. 6+131 መዝ. 66+151 ሱቃ. 15+23#

ፍሬ፤ ከሐያው ፍጥረት ሁሉ የሚገኝ (ዘፍ. 4+31 ዘኢ. 23+19)፤ ታላ ለሰውና ለእግዚአብሔር ሥራ ይጠቅማል፤ ግዜ. 7+16-171 12+331 21+19:431 ዮሐ. 15+2:161 ግላ. 5+22#

ፍርሃት፤ 1. የበላይ የሆነ ሰው በተገቢ ረገድ ግንባር፣ መፍራት። በዚህ ዓይነት እግዚአብሔርን ማጥፋት የተከለ መጀመሪያ፣ የሰውም ሁለንተና ነው፤ ምላ. 9+101 መዝ. 12+13# ለዎች

እገዚአብሔርን ረርተው ትእዛዥን ይፈጽማሉ፤ ኃጢአትንም ይጠላሉ፤ ዘፍ. 22+12፤ 31+42፤ ኤር. 32+40፤ ሐ.ሥ. 10+2፤ እንደዚሁም በሰዎች ዘንድ የበላይ የሆኑትን አክብሮ ለእነርሱ መታዘዝ ይገባል፤ ሮም 13+7፤ 1ኢጥ. 2+18።

2. አምላክን፣ ሰውን ወይም ግናቸውንም ነገር በመንቀጥቀጥና በድንጋጌ መፍራት። ይህ ዓይነት ፍርሃት በኃጢአት ምክንያት ወደ ዓለም ገባ፤ ዘፍ. 3+10፤ ምላ. 28+1። ወንጌላን ያልተቀበሉ በፍርድ ምክንያት ፍርሃት ይደግፋሉ፤ ሐ.ሥ. 16+29፤ 24+25፤ ዕብ. 10+26፤ 27፤ ራእ. 21+8። አማኝ እገዚአብሔርን በፍቅር ስለሚያውቅ ከፍርሃት ባርነት ይድናል፤ ሮም 8+15፤ 1ዮሐ. 4+18። ሆኖም በፍርድ ቀን በእገዚአብሔር ፊት እንደሚቀም ያውቃልና እገዚአብሔርን አክብሮ በተገቢ ፍርሃት ይኖራል፤ ፊላ. 2+12፤ 1ኢጥ. 3+15።

ፍርድ፤ የፍርድ ዋና አላብ እውነትን ከሐሰት መለየት ነው፤ ዘዲ. 25+1። ሙቅ. በአምስት መንገድ የፍርድን ሁኔታ ይገልጻል።

1. ነገሩን ግስተጥል፤ ምላ. 1+3፤ 2+8። ሰው በገብነት ግለትም ራሱ እየፈጸማቸው ባሉት ነገሮች ላይ በሌላው እንዳይረድር ተከለከሏል፤ ግቲ. 7+1-6። ሙቅ. በገብነት በሰው ላይ እንዳንረድር ያስጠነቅቀናል፤ ምክንያቱም ፍርድን በራሳችን ላይ ያመጣልና (ሮም 2+1)፤ በቂ መሠረት የለንም (ዮሐ. 8+7)፤ ሙብት የለንም (ሮም 14+4)፤ ለውጥም አያመጣም፤ 1ቆር. 4+3-5።

2. የሕዝብ አስተዳዳሪዎች ያለ አድልዎ እንዲረዱ ታዘዘዋል፤ ዘዲ. 1+17፤ 25+1። «ቅጣት» ይህ.

3. በዓለም ላይ የሚረደደው የእገዚአብሔር ሥራ። እገዚአብሔር በዚህ ዓለም በገረዞችና በኃጢአተኞች ላይ ይረዳል፤ አጥጽ 6፤ 12፤ 14፤ መላ. 1+7። እገዚአብሔር እስራኤላውያንን ሲታዘዙ ለት ባረካቸው ከፈቃዱ ሲወጡ ግን ቀጣቸው። ሲቀጣቸውም እንዲቀደሱ እንጂ እንዲጠቱ አልነበረም፤ ኤር. 25+29፤ 1ኢጥ. 4+17።

4. በዓለም መወረድ የሚሰጥ የመወረዳኝ ፍርድ። ይህ «በእገዚአብሔር ቀን» ይፈጸማል፤ ኢሳ. 2+12፤ አጥጽ 5+18። ያን ጊዜ ፈራጁ ክርስቶስ ነው። በሰዎች ላይ እንደ ታላቸው (ግቲ. 12+36)፤ እንደ ሥራቸው (1ኢጥ. 1+17)፤ እንደ አላቸው (ሮም 2+16) ይረዳል። በጽድቅ ይረዳል፤ ሐ.ሥ. 17+31። ያላመጡት ከመሬት ይለያሉ፤ ግቲ. 13+24-43፤ 47-50፤ 25+31-46። እንደ ጥፋታቸው ይቀጥሉ (ሮም 2+12፤ ሉቃ. 11+31፤ 32፤ 12+46-48)፤ ትግታቸው ዘለዓልማዩ ነው (ራእ. 20+13-15)፤ ክርስቶስን ለምን የተከተሉ ደግሞ እንደ ሥራቸው ጥጋቸውን ይቀበላሉ (ሉቃ. 19+16-19፤ ሮም 14+10፤ 1ቆር. 3+12-15፤ 2ቆር. 5+10)፤ ለዘላለም በመንግሥተ ሰግያት ይኖራሉ፤ ዮሐ. 3+16፤ ራእ. 21+1-7።

5. ኩነት (የአዓለም ፍርድ)፤ አጥኞች ከኩነት በታች አይደሉም፤ ሮም 8+1። «ኩነት»

የፍርድ ቀን፤ በዓለም መወረዳኝ እገዚአብሔር ይረዳል። ቀኑ መቼ እንደሆነ አልተገለጸም። ነገር ግን እገዚአብሔር ወሰኖታል፤ ግቲ. 24+36፤ ሐ.ሥ. 17+31።

የፍርድ ወንበር፤ ንጉሥ፣ ገዥ፣ ጻፍ፣ ፍርድ ሲሰጥ የሚቀመጥበት ግቲ. 27፤ 19፤ ሐ.ሥ. 18+12። ምእመናን ከክርስቶስ ፍርድ ወንበር ፊት ይቀጥሉ፤ ሮም 14+10፤ 2ቆር. 5+10።

ፍርግያ፤ በትንሹ እስያ በስተምዕራብ ደቡብ ያለች ጠቅላይ ግዛት። 133 ከክ.በ. የሮም ግዛት ሆነች። ጳውሎስ በሁለተኛውና በሦስተኛው የስጠኑት ጉዞዎቹ በፍርግያ ወንጌላን አስተግረደ፤ ሐ.ሥ. 16+6፤ 18+23። ዛሬ ይህች ቦታ በቱርክ ውስጥ ትገኛለች። ካ. 6ተ።

ፍቅር፤ ፍቅር የእገዚአብሔር ባሕርይ ነው፤ 1ዮሐ. 4+8፤ 16። ከሌላ ነገር ሁሉ ፍቅር ይበልጣል፤ 1ቆር. 13+13። ፍቅር ምንድር ነው ቢባል ፍቅር በሥራው ብቻ ይታወቃል፤ 1ቆር. 13+4-7። ፍቅር የክርስትና ሃይማኖት መሠረት ነው፤ ሰው ከሰው ጋር፤ ወይም ሰው ከእገዚአብሔር ጋር እንዲተባበር ፍቅር ያስፈልጋል፤ ግቲ. 22+37-39፤ ግር. 12+28-31፤ ዮሐ. 13+34-35።

እገዚአብሔር አስቀድሞ ልጁን ኢየሱስ ክርስቶስን ወደአል፤ ዮሐ. 17+24። እገዚአብሔር ሕዝቡን ስለሚወድድ የክርስቶስ ሞትና ትንሣኤ ደገነትን ፈጸመላቸው፤ ሮም 5+8-10፤ ዮሐ. 13+11፤ 1ዮሐ. 4+9፤ 10። ግንኛውም ነገር ምእመናንን ከክርስቶስ ፍቅር አይለይም (ሮም 8+31-39)፤ መንፈስ ቅዱስ በአጥኝ ውስጥ ፍቅርን ያላድራል፤ ሮም 5+5፤ ገላ. 5+22።

ምእመናንም ፍቅርን መከታተል ይገባቸዋል፤ ግቲ. 5+43-48፤ ቆላ. 3+14። ፍቅራቸው በመታዘዛቸው ይገለጻል፤ ዮሐ. 14+15፤ 1ዮሐ. 3+22፤ 23። ለእገዚአብሔር ሲታዘዙ በእገዚአብሔር ፍቅር ይኖራሉ፤ ዮሐ. 15+9፤ 10።

የፍቅር ግብዣ፤ ወዳጅነትን ለግጠንከር አብሮ መብላት የተለመደ ነው። ምእመናን ከመጀመሪያ ጀምሮ አብረው ይበሉ ክርደ፤ ይህም የፍቅር ግብዣ ተባለ። ዛቴንና ሰንበቴን፤ ግንበርንም ይመስላል። ባህ. ጊዜ ከገታ እራት ጋር የተያያዘ ክርደ። ሆኖም ልዩ ልዩ የማይገኝ ነገር ስለተወመረ የጌታ እራት ለባቻው ሆነ፤ ሐ.ሥ. 2+46፤ 1ቆር. 11+17-34፤ 2ኢጥ. 2+13፤ ደሀኝ 12።

ፍፃላ፤ ከጥንት የታወቀ ሥጋው ለመሥዋዕትና ለምግብ፣ ቀላው ለሌላው፣ ለብራና እንዲሁም ጠገሩ ለሌላው የሚሆን የቤት እንስሳ፤ ዘፍ. 15+9፤ ዘሌ. 22+19፤ ዕብ. 11+37። በብ.ክ. ሁለት ፍየሎች በግስተሰሪያ ሥነ ሥርዓት ቀን ይቀርቡ ክርደ፤ እንዲታደሩ፤ ሁለተኛው ግን ይለቀቅ ነበር፤ ዘሌ. 16+7-22። ፍፃላ ከጠግ ይልቅ ጠንካራ ነው፤ በደረቅ አገር ሊኖር ይችላል፤ ጠገሩ ለግቅ ይሆናል። ፍየሎች ክርስቶስ ያልተከተሉ ሰዎች ምላሌ ናቸው፤ ግቲ. 25+33።

ፍግምግም አለ፤ ለሙደት ተገነዳገደ፤ ኤር. 23+12።

ፍጥሞ፤ በእስያ አጠገብ ያላች ትንሽ ደሴት። ሐዋርያው ዮሐንስ በዚች ደሴት ታስሮ ነበር፤ ራእ. 1+9።

ፍጥረት፤ በሙጀራሪያ አግዚአብሔር የሚታየውን ነገር ከሚታየው ላይሆን በታላቅ ረጠረ፤ ዘፍ. 1+1፤ ዕብ. 11+3። ይህንም ያደረገው ስለወደደ እንጂ ለእርሱ አስረላጊ በመሆኑ አልነበረም፤ ሐ.ሥ. 17+25። አብ (አሊ. 44+24)፤ ወልድ (ዮሐ. 1+1-3)፤ መንፈስ ቅዱስ በመፍጠር ሥራ አንድነት አላቸው፤ ዘፍ. 1+2። ዓለም ከተረጠረ ወዲህ በእግዚአብሔር ኃይል ይኖራል፤ ሐ.ሥ. 17+25፤ ቆላ. 1+17። ዓለም የተረጠረው የእግዚአብሔርን ክብር ለመገለጥ ነው፤ መዝ. 19፤ ሮም 1+20:21፤ ራእ. 4+11። ከዘፍ. 1+1-2+3 የሚከተለውን መንገዝ ይገባል።

1. እግዚአብሔር ዓለምን በስድስት ቀን ረጠረ፤ በላባተኛው ቀን ከመፍጠር ዐረፈ። አንዳንድ ሊቃውንት መፍጠሩን በስድስት ቀን ገለጠ ይላሉ።

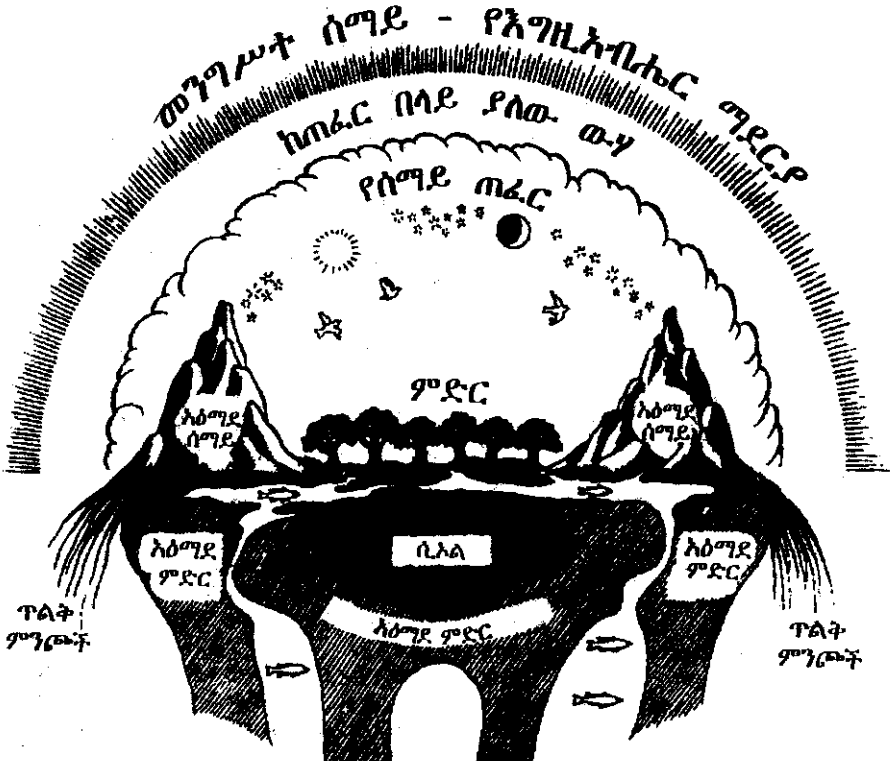
ቀን ሲል ረጅም ጊዜን ሊያመለክት ይችላል። «ቀን» ይህ.

2. እግዚአብሔር ለፍጥረት ሁሉ አስረላጊውን አዘጋጀ፤ በቅደም ተከተል ረጠራቸው። መላእክት መረጠራቸውን እንጂ ምንጊዜ እንደተረጠፉ መቅ. አይገልጹም። ሴትም ከወንድ ብቻ እንደተገኘች ተገልጧል (ዘፍ. 2+22)፤ ቀኑና ሰዓቱ ግን አልተገለጡም። አስቀድሞ እግዚአብሔር ገዙፍ የሆነውን ነገር ሁሉ ረጠረ። ከዚያም በኋላ በየቀኑ ፍጥረታትን በየዓይነቱ አደረገ።

3. እግዚአብሔር ፍጥረትን በየወገኑ ረጠረ፤ ዘፍ. 1+12:25። አንድ ፍጥረት እንደ ዓይነቱ ይወልዳል፤ እንደ ሁኔታውም ሊለወጥ ይችላል፤ ከወገኑ ገን አይወጣም።

4. እግዚአብሔር ሁሉን መላካም አድርጎ ረጠረ፤ 1+4:10:12:18:21:25:31።

5. እግዚአብሔር ሰውን ከፍጥረት ሁሉ በላይ አደረገው፤ 1+28-30፤ 2+19። ዘፍ. 1 በጠቅላላው የፍጥረትን ነገር (ሥነ ፍጥረትን) ይገልጻል። ዘፍ. 2 ሰው በሙጀራሪያ እንደተገኘውን ይገልጻል።

የፍጥረት መጀመሪያ፤ ኢየሱስ

«የፍጥረት መጀመሪያ» ተብሎ ተጠርቷል፤ ራእ. 3፡14። አንዳንድ ሰዎች «ለካ ፍጡር ነው» ይላሉ፤ ይህ ግን አለግስተዋልና መላላት ነው። ፍጥረትን በመጀመር «መጀመሪያ» ሆነ እንጂ ራሱ ከፍጥረት አንዱ መሆኑ አይደለም። ሐዋርያው የሐንስ እንደግለው «ሁሉ በእርሱ ሆነ፤ ከሆነውም አንዳች ስንኳ ያለ እርሱ አልሆነም»፤ ዮሐ. 1፡3። ቃል (ወልድ) የሕይወትና የፍጥረት ምንጭ ወይም መነሻ ነውና እግዚአብሔር ሰማይንና ምድርን በረጠረ ጊዜ ሥራውን የፍጥረት ሁሉ አስገኘ በሆነው በወልድ ጀመረና ፈጸመ፤ ቀላ. 1፡15፡16። «በኩር»፤ «ወልድ»፤ «ኢየሱስ» 2ሀ ይመ.

ፍጹም፤ ቃሉ እንደ አንቀጹ አቀራረብ ልዩ ልዩ ትርጉም ሊኖረው ይችላል። በተለይ ሙሉ የሆነና ጉድለት የለለበት (ዘጸ. 25፡15፡16)፤ የበሰለና ያደገ (ዕብ. 5፡14)፤ የበቃ (ያዕ. 1፡4) ግለትን ሊያመለክት ይችላል።

1. እግዚአብሔር ፍጹም ነው (ማቴ. 5፡48)፤ ደግሞም ሥራው (ዘጸ. 32፡4)፤ መንገዱ (መዝ. 18፡30)፤ ሕጉም ፍጹም ናቸው፤ መዝ. 19፡7። ይህም እንክንና ጉድለት የለባቸውም ግለት ነው።

2. ክርስቶስ በሥራው ሁሉ ፍጹም ነው፤ ዕብ. 2፡10፤ 5፡7-10። ለኃጢአት ሁሉ መሥዋዕትን በማቅረብ ሰዎችን ፈጽሞ አዳናቸው፤ ዕብ. 10፡12፤ 7፡25። የብ.ኪ. ምእመናን የሚመጣውን መጢሕ በሚያመለክቱ መሥዋዕቶች፤ በተስፋ ቃላትና

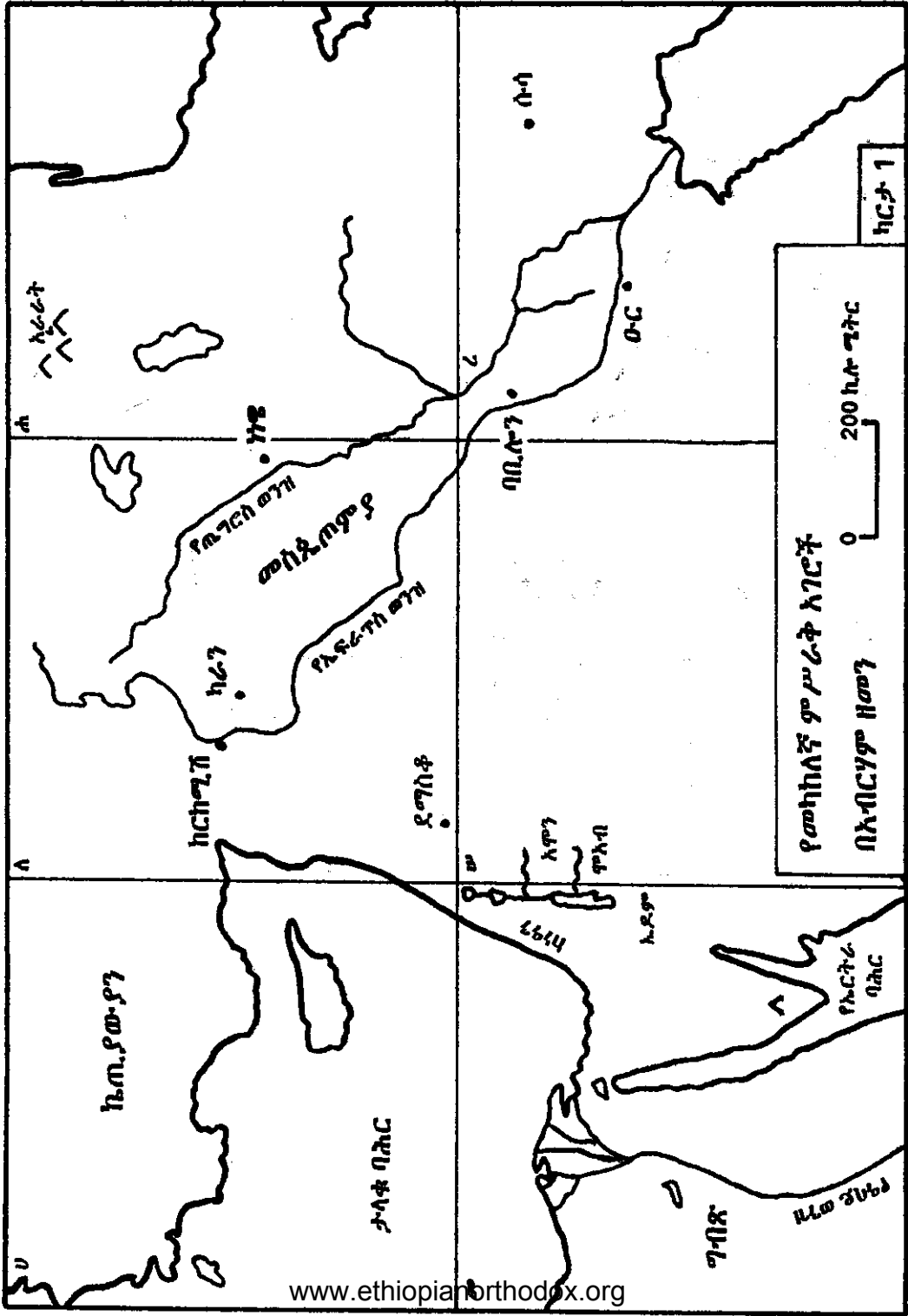
በትንቢት ምስክርነት በግመን ድነዋል። ደግንታቸውም ከክርስቶስ ውጭ በሆኑ ነገሮች ሳይሆን (ዕብ. 7፡11፡18፡19፤ 11፡39፡40)፤ ክርስቶስ ጥላ በሆኑት እውነቶች ላይ የተመሠረተ ስለሆነ፤ የጻኑት በራሱ በክርስቶስ ነው፤ ዕብ. 10፡1፤ 12፡23፡24።

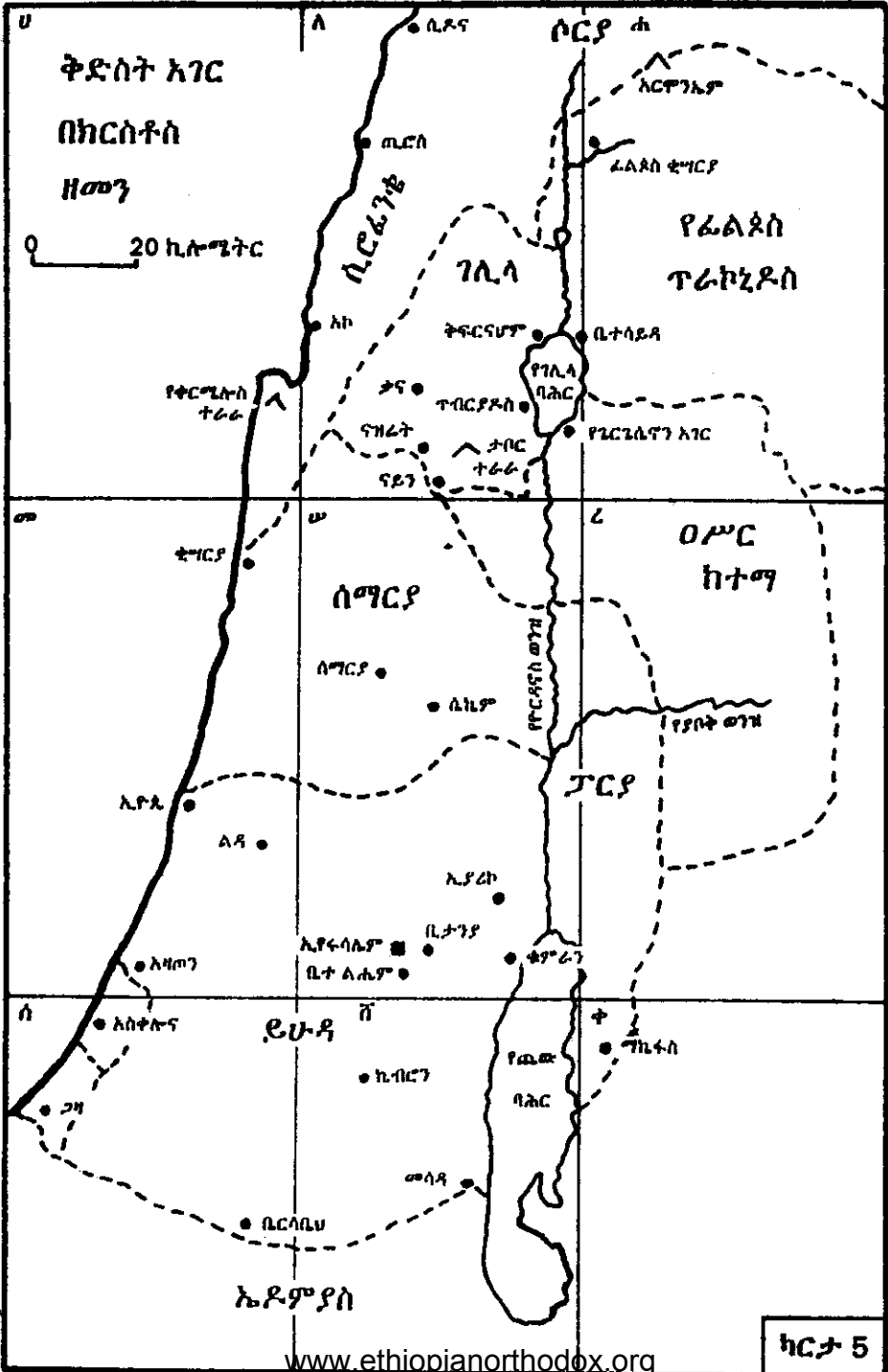
3. ምእመናን ፍጹማን መሆን ይገባቸዋል፤ ዘፍ. 17፡1፤ ግቴ. 5፡48። እነናገና እነኢዮብ ፍጹማን ተባሉ፤ ዘፍ. 6፡9፤ ኢዮብ 1፡1። ሰው ፍጹም መሆን የሚገባው በሥራው ብቻ ሳይሆን በልቡም ጭምር ነው፤ 1ነገ. 8፡6፤ 2ዜ.መ. 25፡2። ሰው በዚህ ዓለም ፍጹም ሲባል በእምነትና በአካሄድ የበሰለ፤ ያደገ፤ የጠነከረ ነው ግለት ነው እንጂ ያለ ስሕተት ይገኛል ግለት አይደለም፤ ፈል. 3፡12፤ 1ዮሐ. 1፡8-10። በዚህ ዓይነት በግስተዋልና በጠባይ ፍጹም መሆን ይችላል፤ ፈል 3፡15፤ ያዕ. 1፡4። በመጨረሻ ምእመናን በአንድነት በክርስቶስ ፍጹማን ይሆናሉ፤ ኤፌ. 4፡12፡13፤ ቀላ. 1፡28።

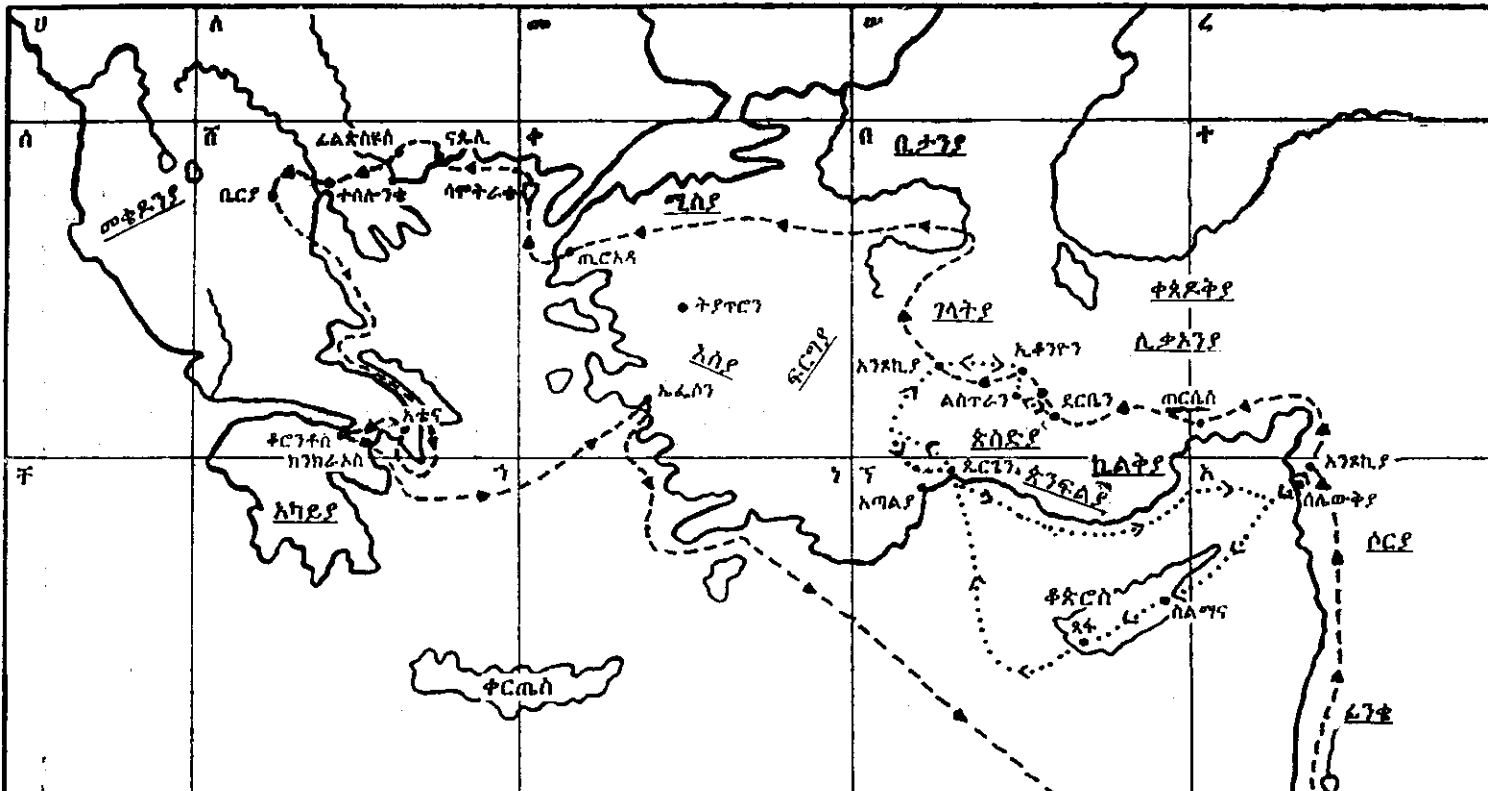
ፍጹሜ፤ የአንድ ሥራ ወይም ዘመን ግለቂያ፤ ዘፍ. 2፡2፤ 6፡13፤ ሉቃ. 12፡50፤ 18፡31፤ 21፡24፤ ገላ. 4፡4። ትንቢቶች ይፈጸማሉ፤ ግቴ. 1፡22-23፤ ዮሐ. 13፡18።

ፑት፤ «ተጥ» ይመ.

ፓርያ፤ ከዮርዳኖስ በስተምሥራቅ ያለው አገር። በእ.ኪ. የዮርዳኖስ ማዶ ይባላል፤ ግቴ. 4፡15-25፤ ግር. 3፡7፡8።

የሐዋርያው ጳውሎስ
 1ኛ እና 2ኛ ጉዞ

www.ethiopianorthodox.org

ኢየሩሳሌም በብሉይ ኪዳን ዘመን

 የዳዊት ከተማ ::

— — — ቤተ መቅደሱ በስራምን ዘመን ተሠራ ::

 ሌካውም በየጊዜው ተጨመረ ::

